

VII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

Tartalomjegyzék

Tanulmányok

- Köztulajdon – közdolgok – forgalomképeség – *Menyhárd Attila* / 3

Vita

- A kegyelet magánjogi kérdései – személyi jog, vagyoni jog és kötelezettség – *Zlinszky János* / 12
- A kegyeleti jog gyakorlásának jogosultjairól és az érvényesíthetőség időbeli korlátairól – *Görög Márta* / 15

Hírek

- Szeminárium az USA hitelbiztosítéki jogáról az Igazságügyi Minisztériumban – *Gárdos Péter* / 20

Külföldi kitekintés

- Jogátruházás a francia jogban – *Mitták Péter* / 22

Polgári jogi kodifikáció

ISSN 15851168

Kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 1137 Budapest, Radnóti M. u. 2. • Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600

E-mail: hvgorac@hvgorac.hu • Internet: <http://www.hvgorac.hu>

Felelős kiadó: Lipovecz Éva, a kft. ügyvezetője

Szerkesztőbizottság: Dr. Vékás Lajos, Dr. Boytha György, Dr. Gadó Gábor, Dr. Kisfaludi András, Dr. Lábady Tamás, Dr. Petrik Ferenc, Sáriné dr. Simkó Ágnes, Dr. Sárközy Tamás, Dr. Weiss Emilia, Dr. Zlinszky János

Megjelenik kéthavonta. Példányonkénti ára: 1971 Ft. Megrendelhető és megvásárolható a Kiadónál.

A Polgári jogi kodifikáció információinak átvételéhez, az írárok bármilyen célú felhasználásához és újraközléséhez, másolásához a Kiadó előzetes engedélye szükséges.

Nyomás: ETOPrint Nyomdaipari Kft. • Felelős vezető: Balogh Mihály

Köztulajdon – közdolgok – forgalomképesség

Közjog és magánjog viszonya a modern jogtudomány egyik gyakran vizsgált problémája, amelyre azonban egységes és általános érvényű magyarázatot kidolgozni – úgy tűnik – mindeddig nem sikerült. A közjogi és magánjogi viszonyok elhatárolása a bírói gyakorlatban is egyre többször merül fel, és a bíróságnak sem mindig sikerül meggyőző választ adnia¹ arra a kérdésre, hogy egy adott jogviszony elbírálása során mennyiben alkalmazhatóak a magánjogi szabályok és milyen szerepet játszanak a jogviszonyban szereplő személyek közjogi státuszához tapadó közjogi elemek. Közjogi és magánjogi jogviszonyok elhatárolásához a gyakorlatban nem mindig nyújtanak biztos támpontot a magánjog és a közjog fogalmára adott definíciók, amelyek a magánjogi és közjogi jogviszony jellemző vonásait kiemelve határozzák meg a közjog és a magánjog területére tartozó jogviszonyokat. Ennek a tanulmánynak nem célja, hogy átfogó magyarázatot adjon közjog és magánjog viszonyára, vagy az államnak a magánjogi viszonyokban betöltött szerepére. A dolgozat célja az, hogy a közjogi és a magánjogi szabályozásnak egy sajátos határterületét vizsgálja, amelyet leginkább a közdolgok jogának nevezhetünk. Az, hogy a vizsgálat tárgyának már a pontos meghatározása is gondot okoz, elsősorban abból fakad, hogy elméletileg nem tisztázott, az egyes jogrendszerekben és az azokhoz kapcsolódó jogtudományban eltérően felfogott kérdéskörrel van szó, amely több irányból is a megközelíthető. Csak a több irányú megközelítés metszete az, aminek segítségével a közdolgok fogalma meghatározható, és amelyből kiindulva a közdolgokra vonatkozó szabályok rendszere felvázolható.

A közdolgok fogalma és a szabályozás rendszerbeli problémái

A két meghatározó kiindulópont közül az egyik a tulajdonjog alanya, a másik pedig a dolog rendeltetése. A közdolgok fogalmának egyik lehetséges megközelítése a tulajdonjog alanyának sajátos közjogi státuszából való kiindulás. Ebben az összefüggésben arra keressük a választ, hogy az állam, az állami szervek, önkormányzatok és más, a magánjogi forgalom alanyaként is fellépő közjogi jogalanyok tulajdonában lévő dolgokra, illetőleg az ilyen jogalanyok tulajdonában lévő dolgokkal kapcsolatos jogokra milyen szabályokat kell alkalmazni, és hol húzhatók meg a magánjogi szabályozás érvényesülésének határai. A másik kiindulópont, hogy vannak tulajdoni tárgyak, amelyek rendeltetése – a tulajdonjog általánosan elfogadottnak tekintett, a dolog feletti, másokat kizáró uralmat biztosító funkciójától eltérően – az, hogy közvetve vagy közvetlenül társadalmi célokat szolgáljanak, vagy bárki számára hozzáférhetőek legyenek. Az alapvető kérdés az, hogy a közdolgok a tulajdon sajátos tárgyainak tekinthetők-e, amelyekre a magánjogi szabályozás nem terjed ki, vagy ezek a magánjogi tulajdon normális tárgyai, amelyek célhoz kötöttsége csupán a dolgot terhelő, többnyire időleges közjogi korlát formájában mutatkozik meg.

Az egyes jogrendszerek magánjogi szabályozása eltérő mértékben és eltérő formában vesz tudomást arról, hogy a tulajdonjog lehetséges tárgyai nemcsak magánjogi jogalanyok tulajdonában lehetnek. Az egyik – modellként is kezelhető – megoldást a francia tulajdonjogi szabályozás nyújtja. A Code civil 537. cikkelyének rendelkezései a magántulajdon és a nem magántulajdon közötti különbségtételen alapulnak. A Code civil 537. cikkelyének első bekezdése szerint a magánjogi személyek a jogszabályok keretei között szabadon rendelkezhetnek a tulajdonukkal. A második bekezdés szerint a nem magánjogi személy tulajdonára

és annak átruházására az ilyen tulajdonra vonatkozó különös szabályokat kell alkalmazni. A Code civil 537. cikkelye így a magántulajdon állítja szembe a köztulajdonnal anélkül, hogy az állami tulajdon vagy köztulajdon fogalmát pontosabban körülírná.² A Code civil az 538. és azt követő cikkelyeiben arra szorítkozik, hogy felsorolja a köztulajdon (*domaine public*) egyes tárgyait, azonban ez a felsorolás sem taxatív.³ A köztulajdon részévé ebben a rendszerben vagy természeténél fogva válik valami (ilyenek például a tengerpartok, a tenger medre, a hajózható folyók és tavak) vagy azért, mert állami aktussal oda sorolják. Ez utóbbi körbe tartoznak például a közhasználatban álló javak, mint az utcák, terek, mesterséges vízi utak, köztemető, egyes kulturális létesítmények, vagy a közszolgáltatást nyújtó létesítmények (vasúti vagy katonai objektumok, igazságszolgáltatási épületek, iskolák és felsőoktatási intézmények).⁴

A Code civil által felállított rendszerben a tulajdonjog tárgyai vagy köztulajdonba, vagy magántulajdonba tartoznak. A köztulajdonba tartozó javak a magántulajdonnak nem tárgyai, ezek a forgalomban nem vesznek részt, tulajdonjoguk nem szerzhető meg sem átruházással, sem elbirtoklással. A használatukra irányuló jogok sem magánjogi alanyi jogosultságon alapszanak, hanem a közhasználat különböző módjain, egyéni engedélyezésen vagy koncesszió. A köztulajdonnak a magántulajdontól való elhatárolását mutatja az is, hogy a köztulajdon megsértése esetén az erre jogosult – és a tulajdonsértés elhárítására egyébként is köteles – szerv közigazgatási bírósági úton léphet fel a jogsértővel szemben, emellett az igénybe vehető magánjogi tulajdon- és birtokvédelmi eszközök háttérbe szorulnak.⁵ Az állam, az önkormányzatok, és a köztulajdon más lehetséges jogosultjai egyébként magánjogi tulajdonosok is lehetnek: ha ezek a szervek, testületek, intézmények köztulajdonnal és olyan tulajdonnal is rendelkeznek, amely nem tartozik a köztulajdon körébe, akkor a köztulajdon mellett magánjogi tulajdonuk is van, amelyre a magánjogi szabályozás irányadó.⁶

A svájci magánjogi törvénykönyv is tartalmaz külön rendelkezést azokra a dolgokra, amelyek köztulajdonban vannak. A ZGB 664. szakaszának első bekezdése szerint az uratlan dolgok és a közdolgok (*öffentliche Sachen*) annak az államnak az uralma alatt állnak, amelynek területén található. A ZGB 664. szakaszának második bekezdése általános rendelkezésként kifejezetten kiveszi a magántulajdon lehetséges tárgyainak köréből a közvizeket, a nem művelhető földeket, a sziklákat és meddőhányókat, hegyeket és gleccsereket valamint a belőlük fakadó forrásokat. A ZGB 664. szakaszának harmadik bekezdése pedig a kantonális jog rendelkezése alá utalja az uratlanná vált földek elsajátítására, valamint a közdolgok – mint az utcák és terek, folyamok, folyók és folyómedrek – közös használatára és hasznosítására vonatkozó szabályok meghatározását.

A közdolgok a ZGB rendszerében is elsősorban olyanok, amelyek az állam vagy valamely köztestület tulajdonában vannak, ez az alanyi ismérv azonban nem fogalmi kritérium. A közdolgok ilyen természete célhoz kötöttségükből és rendeltetésükből fakad. Ennél fogva a közdolgok nem feltétlenül tartoznak köztulajdonba vagy állami tulajdonba, mert magántulajdonban lévő dolog is minősülhet közdolognak, ha közcél szolgálatába állították. A közjavak szélesebb értelemben vett körébe tartozik mindaz a vagyon, amely az állam vagy más köztestület feladatának ellátását szolgálja. Ezen belül a javaknak három kategóriáját különböztetik meg. Az egyikbe tartoznak azok a javak, amelyek közcélra csak közvetve (elsősorban értékükénél fogva) szolgálnak – ilyenek például az állam vagy más köztestület tulajdonában lévő értékpapírok, pénz, ingóságok, építési területek, állami tulajdon-

ban lévő üzemi területek, amelyek közcélt közvetlenül nem szolgálnak. A közjavaknak e körét fiskális vagy hasznot hajtó javaknak nevezik. Ezek a vagyoni elemek – mivel közcélt csak közvetve szolgálnak – a szűkebb értelemben vett közdolgok fogalmába nem tartoznak. Rájuk a magánjogi dologi jogi szabályok alkalmazandók.⁷ A közjavak második csoportjába tartoznak azok a javak, amelyek az állami (köz-) feladatok ellátását közvetlenül szolgálják, ahhoz elengedhetetlenül szükségesek. A közfeladatok ellátását nem vagyoni értékükkel, hanem használati értékükkel szolgálják (ezeket nevezik közigazgatási javaknak, ide tartoznak például az igazgatási és igazságszolgáltatási épületek, ingóságok, iskolák, irodai berendezések). A közjavak harmadik csoportjába a közhasználatban lévő javak tartoznak, amelyeket egy különös jogkeletkeztető közigazgatási aktus (*Widmung*) eredményeképpen bárki használhat (például közutak és hidak). A közjavaknak ez utóbbi köre képezi a legszűkebb értelemben vett közdolgokat, és ezek nem is feltétlenül olyanok, amelyek egyébként magánjogi dologi jogok tárgyai lehetnek (ide tartozik például a szabad levegő, vagy a folyóvíz).⁸ A közdolgok fogalmi körébe az utóbbi két kategóriába, a közigazgatási vagyon és a közhasználatú vagyon körébe sorolható dolgok tartoznak.⁹

A közdolgok nem feltétlenül forgalomképtelenek, hanem elsősorban közjogi szabályok hatálya alá esnek, amelyek közvetlen célja nem a dolog magánjogi forgalomból való kivonása, hanem az, hogy a dologgal való rendelkezés a dolog közcélhoz kötött rendeltetését ne akadályozza. Ennél fogva e dolgoknak a forgalomképessége egyedileg, a vonatkozó szabályozás nyomán bírálható el, és esetileg változó lehet.¹⁰ A ZGB 664. szakaszának harmadik bekezdése a kantonok számára biztosítja a jogalkotói hatáskört arra, hogy a közdolgokat a szövetségi magánjog (ZGB) magánjogi rendelkezéseinek alkalmazhatóságát kizárva tisztán közjogi szabályoknak vessék alá. Ennek alapján a közdolgok forgalomképessége teljes egészében is a közjogi szabályozásnak vetődhet alá, azonban a kantonoknak ez a joga csak másodlagos. Ön-magában a magánjogi forgalom alól kivett dolgokat, amennyiben azok egyébként magánjogi dologi jogok tárgyai lehetnek, ez a szabályozás nem tételez fel. A svájci jog tehát nem ismeri a közdolgoknak a francia jogban ismert, a magánjogi dologi forgalom tárgyaival szembeállított fogalmát és a köztulajdonnak erre épülő külön jogrendjét.¹¹ A svájci bírói gyakorlat szerint a közdolgok is a magánjogi forgalom tárgyai, azokon a magánjogi szabályok szerint lehet korlátozt dologi jogot alapítani. A magánjogi rendelkezési jogot csak a közcélhoz kötöttség korlátozza. Ennek megfelelően a közdolgok körébe tartozó dologon korlátozt dologi jogok a magánjogi szabályok szerint alapíthatók, amennyiben az a dologhoz kapcsolódó közcéllal összeegyeztethető.¹²

A közdolgok a svájci magánjogban tehát – szemben a francia felfogással – nem kerülnek ki a magánjogi dologi jogi szabályozás alkalmazási köréből, hanem kettős, magánjogi és azzal párhuzamos közjogi szabályozás alá esnek. A tulajdonjog tartalmát és fogalmát a közdolgok esetében is elsősorban a magánjog határozza meg, csakúgy, mint a közdolgokat terhelő korlátozt dologi jogok tartalmát, továbbá a tulajdonjog megszerzésének és a korlátozt dologi jogok létesítésének szabályait is. A rendelkezési jogot és a közcélt a közjogi szabályozás határozza meg, a közdologon fennálló tulajdonjog tartalmát és a dolog forgalomképességének korlátait pedig annyiban határozza meg a közjog, amennyiben az a dologhoz kapcsolódó közcél megvalósítása érdekében szükséges.¹³ Így a közdolgok – amennyiben egyébként magánjogi tulajdonjog tárgyai lehetnek – elidegenítése és elzálogosítása is a magánjogi szabályok szerint történik, azt azonban, hogy el lehet-e idegeníteni és el lehet-e zálogosítani őket, a közjogi szempontok szerint lehet és kell eldönteni. Mivel a közigazgatási vagyon esetében abból kell kiindulni, hogy a közigazgatási vagyon a közcélt közvetlenül szolgálja, mindaddig, amíg ez a közcélra rendeltség fennáll, nem lehet elidegeníteni és elzálogosítani, mert az elidegenítés vagy elzálogosítás a dolog közcélra rendeltségével nem egyeztethető össze.¹⁴

Az osztrák ABGB dologi jogi szabályai is különbséget tesznek állami és magántulajdon között.¹⁵ Ez a különbségtétel azon a felfogáson alapszik, hogy minden társadalomban különbséget kell tenni az egyén és az egyének által alkotott, az egyének összességéből álló közösség között. Ebből következik az is, hogy a dolgok vagy az egyének, vagy pedig az általuk alkotott közösség, az állam tulajdonában vannak. Az egyének és az állam tulajdona együtt valamennyi dolgot lefed. Az állam területén nincsenek uratlan dolgok, amelyeken senki sem gyakorol kizárólagos jogot, mert az állam maga a teljes államterületet hatalma alatt tartja, az ott található dolgokkal együtt.¹⁶ Az ABGB az állami tulajdon nem a magántulajdontól eltérő tartalmú tulajdonként határozza meg. Az ABGB rendszerében az állami tulajdon is magánjogi tulajdon, az állami tulajdon alanya is tulajdonosként magánjogi alanyi joggal rendelkezik.¹⁷ Az állami tulajdon körébe tartoznak a szabadon álló dolgok, a közjavak és az állami vagyon. Az ABGB 287. §-a szerint a szabadon álló dolgokat az állam bármely tagja elsajátíthatja. A közjavak körébe tartoznak azok a dolgok, amelyek használatát az állam minden tagja számára szabad, mint az utak, folyamok, folyók, tengeri kikötők és tengerpartok. Az államvagyon körébe tartoznak azok, amelyek az állami szükségletek kielégítésének fedezetét nyújtják, mint a pénz-, posta- és egyéb regáliák, a kamarajavak, a bányá- és sóművek, továbbá az adók és a vámok.

A szabadon álló dolgok vonatkozásában az állam tulajdona gyakorlatilag nem játszik szerepet. A közjavak esetében az állam tulajdonjogát a közhasználat korlátozza, az állami tulajdon pedig vagy az állam közigazgatási vagyona, vagy hasznot hajtó vagyona. Az állam közigazgatási vagyona az, amely meghatározott közigazgatási feladatok ellátására rendelt (*Verwaltungsvermögen*), az állam hasznot hajtó vagyona pedig az, amely csak gazdasági célokat, jövedelemszerzést szolgál (*Finanzvermögen*).¹⁸ A közjavak rendeltetése a közjó szolgálata, az állam közigazgatási vagyona valamely állami feladat ellátása érdekében közvetlenül szükséges javakat ölel fel (például közigazgatási épületeket, iskolákat, szolgálati gépkocsikat), a hasznot hajtó vagyon pedig olyan javakat foglal magába, amelyek a feladatok ellátása érdekében felmerülő kiadások fedezetét nyújtják.¹⁹

A közjavak az ABGB rendszerében nem forgalomképtelenek, azokról a polgári jog szabályai szerint lehet rendelkezni, és azok elbirtoklása is lehetséges, ha azt jogszabály nem zárja ki.²⁰ Azonban – amennyiben azt jogszabály kifejezetten ki nem zárja – polgári jogi használati jogok állhatnak fenn, és a közhasználat joga sem zárja ki, hogy a dolog magántulajdonban legyen.²¹ A közjavak az állam magántulajdonában állnak, az azokon fennálló közhasználati jog a dolgot mintegy közjogi szolgálomként terheli, ezért a dolog tulajdonosa a közhasználat keretében való használatot nem tilthatja meg.²² A közhasználatú javak feletti magánjogi rendelkezési jog korláta, hogy a magánjogi tulajdonból fakadó jogosítványok gyakorlása a közhasználatot nem érintheti. A közhasználatot érintő magánjogi rendelkezés csak akkor lehetséges, ha a közhasználatú rendeltetését megszüntetik (például ha a folyómedret a vízjogi törvény rendelkezései szerint kiveszik a közvizek köréből). Ugyanez vonatkozik az elbirtoklásra is: a tehermentes elbirtokláshoz a közcélra rendelés megszüntetése szükséges.²³ A közjavak (közdolgok) sajátossága az osztrák jogrendszerben elsősorban az, hogy bár a rajtuk fennálló tulajdonjog magánjogi tulajdon – így a megszerzésére, megtartására és átruházására az ABGB szabályai vonatkoznak –, azonban különös közjogi szabályok szerint közigazgatási, használati, rendelkezési és használati céloknak van alárendelve.²⁴

A német BGB – eltérően a francia, osztrák és svájci magánjogi kódextől – nem tartalmaz külön szabályokat az állami vagy köztulajdonra. A közjogi céloknak alávetett, továbbá az állam és más közjogi jogalany tulajdonában lévő, illetőleg közhasználatot szolgáló dolgok tulajdonjogára vonatkozó szabályokat a jogirodalom és a bírói gyakorlat dolgozta ki. A német jog nem alakított ki a francia megoldáshoz hasonló külön köztulajdoni kate-

góriát, amely a magánjogi tulajdon tartalmától eltérne, és attól elhatárolható lenne. A közdolgok fogalmát és jogát ezért a magánjogi tulajdon fogalmából és tartalmából kiindulva próbálják meg levezetni. A közjavaknak általános, egységes, törvényi definíciója nincsen. Közdolgoknak a vagyontárgyak olyan, nem homogén körét tekintik, amiket az a közös tulajdonság kapcsol össze, hogy közcélra rendeltésüül folytán különleges, más dolgoktól eltérő jogállásuk van, aminek eredményeként nemcsak a magánjogi dologi jogi szabályok alkalmazandók rájuk, hanem különös közjogi rendelkezések is.²⁵ A közdolgok sajátossága tehát, hogy közcél (közjót) szolgálnak, és közjogi uralom alatt állnak.²⁶ A német jogtudomány általános álláspontja, hogy bár a közdolgokon fennálló tulajdonjog a magánjogi tulajdonjoggal azonos, közdolgok – szemben a magánjogi tulajdon tárgyaival – nem csak testi tárgyak lehetnek. A közdolgok körébe tartozik például a légtér, a folyóvíz vagy a nyílt tenger is, amelyek pedig a BGB 90. §-ának dologfogalmába²⁷ semmiképpen sem vonhatók. Közdolgoknak tehát olyan javak is minősülhetnek, amelyek testetlenek.²⁸ Ennek a – BGB 90. §-ában meghatározott dologfogalomtól elhatárolt és függetlenített – dogmatikai különbségtételnek jelentősége önmagában nincsen,²⁹ azonban a dologkapcsolatok megítélése során komoly következménye van. A magánjogi szabályok szerint ugyanis az alkotórész osztja a földolog tulajdonjogi sorsát, alkotórész és földolog tulajdonjoga tehát nem válhat el egymástól.³⁰ A közdolgoknak a BGB dologfogalmától való függetlenítéséből következik, hogy a BGB dologkapcsolatokra vonatkozó szabályai sem kötik a közdolgok minősítését. Így előfordulhat, hogy a dolognak csak egy része, akár csak az alkotórésze minősül közdolognak, míg a földolog nem, vagy éppen fordítva: az alkotórész nem közdolog, a földolog azonban igen. A dolog egy részének közdologgá minősítéséből nem következik, hogy az egész dolog közdolognak minősül.³¹

A közdolgok vagy közhasználatban (*im externen Bürgergebrauch*) vannak, vagy a közjogi jogalanyok közigazgatási tulajdonát (internes *Verwaltungsvermögen*) képezik. A közhasználatban lévő dolgok állhatnak általános (*Gemeingebrauch*) vagy különös (*Sondergebrauch*) közhasználatban, vagy pedig intézményi használatban (*Einrichtungsgebrauch*). Általános használatban vannak például a közterek, utcák, utak és víziutak. Az általános használat azt jelenti, hogy ezeknek a dolgoknak a használata külön engedély nélkül is szabad. Különös használat alá esik például a német vízjogi szabályozás szerint a vizek gazdasági célú használata. A különös használat sajátossága, hogy engedélyhez kötött. Intézményi használatban vannak például a színházak, kórházak uszodák, temetők és az igazgatási középületek. Az intézményi használat sajátossága, hogy ezeknek a közdolgoknak a használata magánjogi vagy közjogi jogosultságon alapszik. A közjogi jogalanyok közigazgatási tulajdonában vannak a közigazgatási épületek, az irodai berendezések vagy a szolgálati járművek. Ezek a dolgok nem közhasználatban, hanem a közjogi jogalany kizárólagos használatában vannak. A közjogi jogalanyok gazdasági tulajdona (*Finanzvermögen*) valójában nem minősül közdolognak.³²

A közdolgok az általánosan elfogadott német felfogás szerint nem lépnek ki a magánjog alkalmazási köréből, a magántulajdon tárgyai. Nem minősülnek önmagában e minőségük miatt forgalomképtelen (*res extra commercium*) dolognak, ezért státuszuk nem feleltethető meg a római jogi *res publica* körébe tartozó dolgok jogállásának.³³ A *res extra commercium* vagy a *res omnium communes*, amelyeknek a megfelelő megjelenési formái a mai közdolgok jogában is megjelennek, elsősorban egy dogmatikailag kidolgozott közigazgatási jogi rendszer és elmélet hiánya miatt nem kerültek elismerésre. A közdolgok jogának a magánjogi megoldásait keresők a közdolgok jogának magyarázatát polgári jogi jogintézményekre vezették vissza, azon belül is első sorban az állam tulajdonára, amelyet különös célra rendelt magántulajdonként képzeltek el. A dolog forgalomképtelensége ezért csak ilyen célhoz kötöttségként jelentkezhetett.³⁴

A közdolgok jogi minőségének e kettős felfogásában a közdolgok a magánjog és a közjog között sajátos határterületet képeznek. A közdolgok a magánjogi szabályozás alatt állnak, a rájuk fennálló tulajdonjog magánjogi tulajdonjog, ugyanakkor a közigazgatás és a közjogi szabályozás alkalmazási körébe kerülnek, ezért a rájuk vonatkozó szabályok nem kizárólag magánjogiak. A közdolgok joga az uralkodó német álláspont szerint nem építhető fel a BGB-re, mert részét képezik a szövetségi és tartományi közjogi normák is.³⁵ A közjogi alávettség e dolgok célhoz kötöttségéből szükségszerűen következik, mert e nélkül a közcél megvalósítása – a magánjogi normákból fakadó tulajdonosi rendelkezési jog folytán – a tulajdonos saját döntésétől függne. A német elmélet a közdolgok jogát olyan konstrukcióra építi fel, amely a közdolgokon fennálló tulajdon leginkább módosított magántulajdonként fogja fel. Ez a módosított magántulajdon azt jelenti, hogy a közdolgok – ide értve a közhasználatban lévő dolgokat is – magántulajdon tárgyai, amennyiben egyébként magántulajdon tárgyai lehetnek (BGB § 90). A fennálló magánjogi tulajdonjoggal egyidejűleg a közdolgok közjogi normák által szabályozott közjogi uralom alatt állnak, amelyek felülírják a magánjogi tulajdonos tulajdonjogából fakadó jogait. Ez a közjogi uralom közjogi szolgálat formájában manifesztálódik. Ez a közjogi szolgálat a magánjogi tulajdonat a közjogi korlátozásokat meghaladó módon korlátozza, ami a dolog célhoz kötöttségén alapszik, és kifejezett törvényi felhatalmazáson kell, hogy alapult. Ez a kettős – magánjogi és közjogi szabályozás kettősségén alapuló – konstrukció a közdolgok célhoz kötöttségével együtt háromszereplős viszonyrendszert hoz létre, amelyben a magánjogi tulajdonos (közjogi vagy magánjogi személy egyaránt lehet), a közjogi uralom alanya (a közigazgatási szerv), és a közvetlen magatartásra kötelezett személye egymástól elméletileg elválik – még akkor is, ha a gyakorlatban többnyire egybeesik.³⁶

A módosított magántulajdon konstrukciójának hátrányai elsősorban a sokrétű szabályozásból, a jogosultak és kötelezettek, valamint a használati formák áttételezett többszörözéséből adódnak, ami sok esetben még a jogvita elbírálására hatáskörrel rendelkező bíróság meghatározását is nehezíti. Ezeket a hátrányokat a német jogirodalomban megkísérelték olyan elméleti konstrukciót bevezetésével megoldani, amely a francia köztulajdon kategóriájához hasonlóan határolta volna el a magántulajdonról a köztulajdon, a köztulajdon és a közjogi jogalany tulajdona közötti különbségtétel továbbfejlesztésével. A köztulajdon ebben a konstrukcióban legalább annyiban kikerült volna a magánjogi szabályozás köréből, hogy elidegeníthetetlennek és elbirtokolhatatlannak minősül, nem esik szomszédjogi korlátozások alá, és csak közjogi rendeltetésének megfelelően állhat fenn rajta használati jog. A közjogi jogalanyok minden más tulajdona – akár közigazgatási akár hasznat hajtó tulajdona – magánjogi tulajdonnak minősülne.³⁷ A köztulajdonnak ezt a konstrukcióját a német elmélet nem fogadta be, azonban a tartományi jogalkotásban teljesen visszhang nélkül sem maradt. A köztulajdon ilyen felfogását tükrözi a közutak jogi státuszát rendező hamburgi *Wegegesetz*, a közvizek jogi helyzetét szabályozó szintén hamburgi *Wassergesetz*, valamint a szintén vízjogi szabályozást tartalmazó baden-württembergi *Wassergesetz*.³⁸

A köztulajdonnak ebben a konstrukciójában a köztulajdon tárgyat képező dolog a magánjogi forgalomból ki van vonva, *res extra commercium* minősül. Ez azzal jár, hogy a köztulajdon tárgyról magánjogi úton rendelkezni nem lehet, polgári jogi szerződéssel nem ruházható át, magánjogi szolgálat nem alapítható rajta, és nem is zálogosítható el. A köztulajdonban álló ingatlant az ingatlan-nyilvántartásba nem jegyzik be, és azon elbirtoklással sem lehet tulajdonat szerezni. A köztulajdon tárgyat képező dolog átruházása közigazgatási úton, közigazgatási megállapodással lehetséges. A köztulajdon tárgyra nézve magánjogi tulajdonvédelmi eszközök sem állhatnak rendelkezésre, a *rei vindicatio* helyébe közigazgatási igény lép.³⁹

A módosított magánjogi tulajdon elméletéből fakad, hogy azt a fentiekben említettük, hogy a közdolgok, mint a magánjogi forgalom tárgyai nem válnak forgalomképtelenné, és az őket közcélhoz kötöttségükkel terhelő közjogi szolgálatom sem teszi őket *res extra commerciummá*. A közdolognak minősülő iskola-épületek, városi színházak, vizek (a hamburgi és a baden-württembergi szabályozás kivételével), közterületet képező utcák a BGB szerinti magánjogi tulajdonjog tárgyai, függetlenül attól, hogy közjogi vagy magánjogi jogalany tulajdonában állnak. A magánjogi tulajdonos tulajdonjogának határai (a közjogi jogalany tulajdonjogának határai is) azonban a dolog közjogi célra rendeltsége által szabott korlátokig terjednek. Ebből az is következik, hogy az olyan magánjogi ügylet, végrehajtás keretében történő rendelkezés vagy akár kisajátítás, amely a rendeltetés szerinti célt sérti, érvénytelen. A közjogi rendeltetés, mint teher (közjogi szolgálat) sajátossága továbbá, hogy a közcélra rendelt dologon akkor is fennmarad, ha az azon fennálló tulajdonjogban alanyváltozás következik be.⁴⁰

A módosított magánjogi elmélet korántsem tud következetes választ adni minden, a tulajdon tartalmával és megszerzésével kapcsolatos kérdésre. Így például a német irodalom és gyakorlat a jelek szerint nem tudott még egységes és egyértelmű választ adni arra a kérdésre, hogy a jóhiszemű szerzés *nemo plus iuris* elvét áttörő szabályai alkalmazandók illetőleg alkalmazhatók-e közdolgok esetében. Az uralkodó álláspont a BGB szabályain alapuló jóhiszemű tehermentes szerzés lehetőségét a közhasználatban lévő dolgokra korlátozza,⁴¹ míg a nem közhasználati rendeltetésű, magánjogi jogalany, illetőleg közjogi jogalany hasznosítási és közigazgatási tulajdonában lévő dologra a nem tulajdonostól való jóhiszemű tehermentes szerzés lehetőségét elismeri.⁴² A jóhiszemű tehermentes szerzés problémája viszonylag egyszerűen áthidalható lenne azzal, hogy a közcélra rendelés az új tulajdonos terhére is lehetséges, ebben az esetben is gondot jelent azonban, hogy ha az első terhelésért mint tulajdonelvonásért már kártalanítást fizettek, akkor újra kell-e kártalanítást fizetni az új szerző részére, és erre tekintettel is megfelelő-e az a megoldás, amely a jóhiszemű tehermentes szerzés lehetőségét elismeri.⁴³

A közdolgokon való jóhiszemű tulajdonszerzés kérdése sajátos módon merült fel egy viszonylag nagy visszhangot kiváltó jogesetben, amelynek tárgya egy hamburgi városi pecsét tulajdonjogának megállapítása volt. A pecsét sorsát eldöntő pert 1991-ben közigazgatási bíróság előtt indította Hamburg városa egy régiségkereskedő ellen. A pecsét korábban Hamburg városának tulajdonát képezte, és 1306-ban már biztosan használták különböző dokumentumok hitelesítésére, többek között olyanoké- ra is, amelyek a város általi kötelezettségvállalásokat tartalmaztak. A pecsétnyomót 1810-ben használaton kívül helyezték, és az addig azzal ellátott dokumentumok eredetiségének ellenőrzésére használták. A II. világháború előtt a pecsétet az állami archívumba helyezték, itt leltározták, majd a II. világháború alatt a pecsét eltűnt, és hiányát a leltárban feljegyezték. Az alperes régiségkereskedő a pecsétet nyilvános árverésen szerezte meg, a nyilvános árverést bonyolító aukción pedig az értékesítésre a megbízást egy házaspár adta, akik a pecsétet korábban egy ócskapiacra vásárolták. A város a pecsétnyomó visszaszerzését először polgári bíróság előtt tulajdoni igény érvényesítésével kísérte meg, a *rei vindicatio*ra alapított keresetet azonban a Bundesgerichtshof azzal utasította el, hogy a BGB szabályai alapján azon az alperesek polgári jogi tulajdont szereztek.⁴⁴ Ezt követően Hamburg a közigazgatási bírósághoz fordult, és közjogi alapon követelte a pecsét kiadását, annak közdologi minőségére hivatkozva.⁴⁵ A Kölni Közigazgatási Bíróság a keresetnek helyt adott. Megállapította, hogy a pecsét közdolognak minősül, és ebbéli minőségét a XIV. századi használat során már biztosan elnyerte. A bíróság megállapítása szerint az a tény, hogy a pecsétet 1810-ben használaton kívül helyezték, a közcélra rendeltetését önmagában nem szüntette meg, mert igaz, hogy okiratok aláírásához már nem használták, de a pecséttel korábban ellátott

okiratok valódiságának ellenőrzésére igen. A bíróság szerint ez egy másik közcélra rendeltetés jelent, ami a pecsét közdologgá való minősítését szintén megalapozza. Erre tekintettel a Kölni Közigazgatási Bíróság a pecsét kiadását rendelte el.⁴⁶ Az ítélet ellen benyújtott alperesi fellebbezés folytán az ügyet másodfokon elbíráló münsteri Oberverwaltungsgericht az első fokú ítéletet megváltoztatta és Hamburg város keresetét elutasította. A kereset elutasításának elsődleges indoka az volt, hogy a felperes igényét kifejezett jogszabályi rendelkezésre alapítani nem tudta, márpedig a dolog közdologgá való minősítését eredményező közjogi szolgálat csak jogszabály alapozhatja meg. Az, hogy egy dolog közdolog-e vagy sem, nem múlhat a közjogi jogalany saját, tetszése szerinti, jogszabályi felhatalmazáson nem alapuló döntésén. Kifejezett jogszabályi rendelkezés hiányában a közjogi jogalany közjogi alapú, a magántulajdont terhelő igénye a dologra nem lehet.⁴⁷ A bíróság megállapítása szerint a jóhiszemű tulajdonszerzés szabályainak alkalmazása során az a közjogi jogalany használatában lévő dolog, amelynek folyamatos közcélra rendeltsége a közcélra rendelés aktus folytán nyilvánvaló, a közjogi jogalany uralma alá tartozik. Minden más esetben a jóhiszemű szerző védelmét kell előtérbe helyezni.⁴⁸

A hazai jogfejlődés a II. világháború előtti magánjogunkban a közjavak természetének megközelítése során önálló, a német felfogáshoz hasonló úton haladt.⁴⁹ A köztulajdon és a magántulajdon közötti különbségtételt határozottan utasította vissza *Szladits Károly* azzal, hogy a magyar magánjog csak egyféle tulajdont ismer, amelyben a tulajdonjog jogi tartalma a tulajdonos személyére tekintet nélkül egy és ugyanaz. Az, hogy az állam és a köztestületek tulajdonát köztulajdonnak nevezik, a magánjogi személyek tulajdonát pedig magántulajdonnak, a magánjog szempontjából irreleváns, mert a magánjog szempontjából az állam és a köztestületek tulajdona is magántulajdon.⁵⁰ *Szladits* köz- vagy nyilvános javaknak nevezi azokat, amelyeket minden ember használhat (hatósági rendelkezés alatt álló vizek, közutak, közterek stb.), mivel azonban e nyilvános javak nem szükségképpen állnak állami tulajdonban, ezek sem alapozzák meg a köztulajdoni minőség elfogadását. Ezek a nyilvános javak más tulajdoni tárgyaktól abban különböznek, hogy a „nyilvános közlekedésnek szánt rendeltetésüknek fogva, a tulajdonjognak másokat kirekesztő tartalma rájuk nézve – célrendelésük ideje alatt – nem érvényesülhet. Ezért a tulajdonjog rajtuk addig, amíg a nyilvános használatnak szolgálnak, inkább csak névleges, helyesebben nyugvó tulajdon. Ezt akként is szokás kifejezni, hogy ezek a javak a 'közhasználat' közjogi szolgálomával vannak terhelve és e közhasználat szempontjából a közigazgatási hatóságnak rendelkezése alatt állnak.”⁵¹

A közdolgokat *Kolosváry* is a magántulajdon tárgyainak tekintti azzal, hogy forgalomképességük korlátozott. A közdolgok *Kolosváry* meghatározása szerint a magánjogi forgalomból kivont azon dolgok, „amelyeket a törvény vagy saját alanyuk vagy valamely közhatóság a magánjogtól különböző közjogi vagy közigazgatási jogi uralomkörbe utalt át.” Azaz a közdolgok olyan dolgok, „melyeket az idevonatkozó közjogi rendelkezések korlátai között és rendeltetésüknek megfelelően mindenki használhat,” miközben ezek a dolgok „eredetileg szintén magánuralom alatt állának, hiszen területük valakinek a tulajdonát képezi.”⁵² A közdologgá minősítés tehát nem változtatta a dolog magánjogi tulajdonjogi jogállását, csak annak forgalomképességét érinti. Ez vagy a dolog természeti tulajdonságaiból adódik, vagy valamely célkirendelő intézkedés eredménye, és a „magánjogi jogkörből” is addig van az ilyen dolog kivonva, és addig forgalomképtelen, amíg ez a célkirendeltség fennáll. Egyébként az ilyen dolgok is tulajdonjog tárgyai, és tulajdonosuk lehet „az állam, a törvényhatóság, község, jogiszemély, sőt magánegyén” is.⁵³ A közdolgok tehát a magántulajdon forgalomképességükben korlátozott tárgyai, sajátos minőségüket és jogállásukat a magánjogi szabályozás szempontjából ezek a korlátozások adják, amelyek viszont nem annyira a dologi jogok tartalmának, sokkal inkább a jogok létesítésének szabadsága körébe tartoznak.⁵⁴

A köztulajdoni (közdologi) minőség tehát valójában a dolgok forgalomképesége szempontjából volt releváns, tartalmilag a magántulajdonnal azonos volt. A köztulajdonná (közdologgá) való minősítés a dolog forgalomképességét korlátozta vagy zárta ki. A forgalomképesség áll a Ptk. állami tulajdonra vonatkozó szabályainak középpontjában is. Az állami tulajdon tárgyait a Ptk. miniszteri indokolása és az ahhoz kapcsolódó elmélet négy kategóriába sorolta, amelyek az állami tulajdon forgalomképességének különböző fokozatait jelentették. Az első kategóriába azok a vagyontárgyak tartoztak, amelyek kizárólagos állami tulajdonban vannak, a másodikba azok, amelyek az állami tulajdonnak ugyan nem kizárólagos tárgyai, de ha már állami tulajdonná váltak, akkor az állami tulajdon köréből csak kivételesen vonhatóak ki, a harmadikba azok, amelyek az állam tulajdonából kikerülhetnek ugyan, de csak meghatározott külön eljárás szerint, a negyedikbe pedig azok, amelyek rendeltetésével jár együtt, hogy az állami tulajdonból kikerüljenek.⁵⁵ Azt, hogy az állami tulajdonon fennálló tulajdonjog valójában magánjogi tulajdon, a magánjogi tulajdonról tartalmában nem tér el, és különbséget „csak” a forgalomképtelensége jelent, megerősíti azt is, hogy az állami [szocialista] tulajdonjogot a magántulajdonról a tulajdon lehetséges tárgyaival különböztették meg, de nem a tulajdonjog tartalmával vagy természetével. E felfogás szerint az állami tulajdon valójában – még ha ez a szocialista tulajdonelméleti felfogások ismeretében paradox eredmény lehet is – a magánjogi szabályozás szintjén a legteljesebb, tárgyai körét tekintve sem korlátozott magántulajdon jelentette.⁵⁶

A közdologi minőség forrása: a közcélra rendelés

A közdolgok fogalmára és magánjogi megítélésére, amint láttuk, a kontinentális jogokban két, modell értékű rendszer alakult ki. Az egyik a francia modell, amely a közdolgokat (köztulajdon) a magánjog területén kívül eső, a magánjogi szabályozás alól „kivett” javakként fogja fel, a másik pedig a német, amely a közdolgokat magánjogi tulajdon tárgyaiként⁵⁷ kezeli, amelyek a magánjog szabályozási köréből nem kerülnek ki, és amelyek közjogi sajátosságát a dolgot terhelő „közjogi szolgálat” adja meg.⁵⁸ Abban ugyanakkor mindkét modell és minden általunk vizsgált elmélet és gyakorlat megegyezik, hogy a közdolog (köztulajdon) e minőségét egy önálló, azonosítható aktus, a közcélra rendelés adja meg.

A köztulajdon francia rendszerében a köztulajdon (*domaine public*) körébe vagy természeténél fogva, vagy közcélra rendelő aktus (*affectation*) következtében tartozhat valami. Természetük-nél fogva köztulajdonban vannak bizonyos tengerparti területek és a tengerfenék egyes területei, a hajózható folyók és tavak. Közcélra rendelő aktussal kerülnek köztulajdonba azok a javak, amik közvetlenül közhasználatra vagy amelyek közcélú használatra szolgálnak. Az előbbibe tartoznak például az utcák, a mesterséges víziutak, köztemető, és bizonyos kulturális épületek, az utóbbiba pedig a vasútvonalak, katonai felszerelések, igazságszolgáltatási épületek, vagy iskolai berendezések. A közcélra rendelés tehát a fennálló helyzetből is fakadhat, ami magában hordozza a köztulajdon kiterjesztésének veszélyét, különösen a közhasználatban álló javak körében. A bírói gyakorlat ennek úgy próbálja elejét venni, hogy a köztulajdonná minősítéshez elvárja, hogy a szóban forgó dolog valamilyen módon külön kezelésben (*aménagement spécial*) álljon.⁵⁹

Köztulajdon tárgyává tehát vagy természeti esemény vagy jogi aktus következtében válhat valami. A természeti esemény folytán akkor válik egy korábban nem a köztulajdon körébe tartozó dolog köztulajdonná, ha természeténél fogva kell köztulajdoni tárgynak tekinteni. Köztulajdoni státuszt eredményező jogi aktus lehet jogügylet, kisajátítás vagy államosítás. A közhasználat korlátait deklaratív aktus (*délimitation*) határozza meg.⁶⁰ A köztulajdonná válás ennél fogva nem feltétlenül valamilyen jogi ak-

tus eredménye, erre csak azoknál a javaknál van szükség, amelyek nem természeti tulajdonságaiknál fogva minősülnek annak.

A közhasználatra rendelés (*Widmung*) a német jogban is konjunktív feltétele annak, hogy egy dolog közdologgá váljon. Általánosnak tekinthető az az álláspont, hogy a közcélra rendelés csak jogszabályi felhatalmazás alapján lehetséges, és hogy a közcélra rendelés maga valamilyen jogi aktus kell, hogy legyen. *Papier* szerint például közdologgá csak akkor válhat valami, ha törvény, szokásjog vagy közigazgatási aktus minősíti azzá. E nélkül akkor sem lehet szó közcélra rendelt dologról, ha a dolog maga egyébként közcélú szolgálat.⁶¹ A közcélra rendelés *Salzwedel* is jogi vagy közigazgatási aktusként képzeli el, amely meghatározza azt a közcélú, amelyre a dolog rendelésre kerül, meghatározza a közdologgá minősülést eredményező közjogi szolgálat tartalmát és ezzel megszabja a magánjogi tulajdonos tiszteletességének tartalmát, illetőleg rendelkezési jogának korlátait is. Ahhoz, hogy a célra rendelés hatásai beálljanak, szükséges az is, hogy a dolgot ténylegesen elkezdjék közcélra használni. A közcélra rendelő aktus következtében a dolgot közjogi szolgálat keletkezik, amely *Salzwedel* felfogásában nem érinti a dolog magánjogi sorsát. A közcélra rendeléssel keletkező közjogi szolgálat a dolgot megszerző harmadik személyekkel szemben is érvényesíthető, amiből egyúttal azt a következtetést is levonja, hogy a BGB azon szabályai, amelyek a jóhiszemű szerzésre és az elbirtoklásra vonatkoznak, nem alkalmazhatók.⁶² Az is előfordulhat, hogy ugyanaz a dolog egymást követően többször is tárgya közcélra rendelésnek. Ha a dolgot közcélra rendelik, mielőtt a korábbi közcélra rendelése megszűnt volna, a második célrendelést a már fennálló közjogi szolgálat nem teszi érvénytelenné, de a második csak akkor válhat hatályossá, ha az első megszűnik. Így ha egy közdolognak minősülő, tartományi gyűjteményben lévő festmény a tartományi gyűjteményből tisztázatlan körülmények között kikerül, és kereskedelmi forgalomban egymást követő ügyletek láncolatán keresztül egy városi képtárba kerül, ahol szintén közdologgá válna, a tartomány követelheti a várostól a festmény kiadását. A városi szintű közdologgá minősítés érvényesüléséhez az szükséges – ekkor viszont valóban jelentőséghez is juthat a második célrendelés –, hogy az előző megszűnjön.⁶³

A közcélra rendelés az a jogi tény, amely a közjogi szolgálat alapítja és ezáltal a közdologi minősítést keletkezteti. Jogi értelemben közdologgá csak a közcélra rendelő aktussal válik egy dolog. A közcélra rendelés konstitutív aktusa nélkül sem válhat közdologgá. A közcélra rendelés amellel, hogy megalapítja a dolgot terhelő közjogi szolgálatot (a dolgot közjogi uralom alá helyezi), meghatározza a közcélú, és meghatározza a lehetséges használat körét.⁶⁴ A közcélra rendelés kettős hatással jár: egyfelől korlátozza a polgári jogi tulajdon, másfelől pedig feljogosítja a közjogi tulajdon jogosultját a dolog közcélra rendelése által meghatározott használatra. A közcélra rendelés egyébként az uralkodó német felfogás szerint önmagában nem elegendő a közdologgá minősítéshez. A közcélra rendelés mellett a közdologgá válás további konjunktív feltétele a közcélra rendelés megfelelő használatba vétel (*Indienststellung*) is. A közcélú használatba vétel – eltérően a közcélra rendeléstől – nem jogi, hanem reálaktus. A közcélú használatba vétel csak akkor jogszerű, és csak akkor alkalmas arra, hogy az adott dolgot közdologgá tegye, ha a közcélra rendelés is megtörtént.⁶⁵ Ahogy a közcélra rendelés az alapja a dolog közdologgá válásának, a közcélra rendelés megszüntetése (*Entwidmung*) az, ami a közdologi minőség megszűnését eredményezi. A közcélra rendelés megszüntetése nem címzett, formához – a közcélra rendeléshez hasonlóan – nem kötött közigazgatási aktus.⁶⁶

Mivel a közdolgoknak ez a felfogása abból indul ki, hogy a közdologi minőség a módosított, közjogi szolgálattal terhelt magántulajdon takar, a közdolog nem feltétlenül állami vagy önkormányzati tulajdon. Mivel a közcélra rendelés a magánjogi személyek tulajdonában lévő dolgot is közdologgá teszi, a köz-

célra rendelés olyan fokú beavatkozást jelent a magántulajdonba, amely szükségessé teszi az alkotmányos tulajdonvédelem szempontjainak figyelembe vételét is.

A közcélra rendelő aktus természetéből fakad, hogy az nem tekinthető kisajátításnak, amennyiben nem jár tulajdonszerzéssel, nem tételezi fel a tulajdon elvonását a magánjogi személy tulajdonostól. A magánjogi tulajdont ugyanakkor nyilvánvalóan terheli és korlátozza. Ezért a közcélra rendelés a magántulajdon védelmének alkotmányos elveivel elsősorban akkor egyeztethető össze, ha abba a tulajdonos beleegyezett. A magánjogi tulajdonos akarata ellenére való közcélra rendelést a magánjogi tulajdonosnak kártalanítás nélkül csak akkor kell tűrnie, ha azt a tulajdon társadalmi kötöttsége megalapozza.⁶⁷ Ha a tulajdon társadalmi kötöttségébe ez a beavatkozás „nem fér bele,” akkor a közdologgá minősíteni kívánt dolgot annak kisajátítása után lehet közcélra rendelni. Ebből adódóan a közcélra rendelt dolgok többnyire vagy eleve állami tulajdonban vannak, vagy a közcélra rendelésük előtt kisajátítják őket. A magánjogi személyek tulajdonának közcélra rendelése és a kisajátítás között jelentős dogmatikai különbség van, azonban az alkotmányos tulajdonvédelem szempontjából mindkettő a kisajátítással szembeni védelem ernyője alá tartozik.⁶⁸

A közcélra rendelés konstitutív természete, a közdolgok – már korábban említett – magántulajdoni rendbe ágyazottsága (a közdolgokat módosult magántulajdonként kezelő fogalmi és dogmatikai rendszer) a magánjogi renden kívüli köztulajdon tagadása mellett sajátos problémát vet fel, amit a következők szerint vizsgálhatunk. Közdolgok, mivel magántulajdoni tárgyak (e minőségükön nem változtat az sem, hogy „közjogi szolgálommal” terheltek), csak olyan dolgok lehetnek, amik egyébként magántulajdon tárgyai. Ami magántulajdonnak tárgya nem lehet, az nem minősülhet közdolognak. Így – mivel magántulajdon tárgya nem lehet – nem lehet közdolog az a légtér, amelyet az ingatlanon fennálló tulajdonjog nem ölel fel, nem lehet az a folyóvíz, és nem lehetnek közdolgok a nyílt vizek sem. Általában elmondható, hogy ami a magánjogi tulajdon tartalmi kereteit megadó „dolog” kritériumaival nem rendelkezik, ebben a rendszerben közdolog sem lehet.⁶⁹ A közdolgoknak ezzel a német modelljével a köztulajdon francia rendszere állítható szembe s kezelhető egyúttal annak alternatívájaként. Első pillantásra az ellentét antagonisztikus: a magántulajdon dogmatikai keretei között maradó német rendszerrel dogmatikailag összeegyeztethetetlen az a francia felfogás, amely a köztulajdon tárgyait a tulajdon magánjogi szabályozásából, a magántulajdon szabályozási köréből kiszakítja, és így próbálja – nem magánjogi alapon – a jogi státuszukat meghatározni. Éppen ezért nem fogadta be a német elmélet azt az *Otto Mayer* által kifejtett magyarázatot, amely lényegében a köztulajdon francia megoldásának adaptálásával próbálta volna a közdolgok német megoldását új elméleti alapokra helyezni. Ha azonban abból indulunk ki, hogy a közdolgok német rendszerének dogmatikai magyarázata szükségessé teszi a nem magánjogi tulajdoni tárgyak kívül helyezését a közdolgok fogalmi körén, akkor talán már csak fogalmi problémával állunk szemben, ahol valójában az a kérdés, hogy a magánjogi tulajdoni tárgyak körén kívül álló, közhasználatú javakat állami vagy köztulajdonnak nevezzük-e vagy sem. Ez azonban a lényegi megoldásokon nem változtat.

Ennek az ellentmondásnak a felismerése vezetett arra, az újabb német jogirodalomban is megjelenő alternatív magyarázatra, amely szerint a közdolgok teljes körű magyarázatát nem adja meg önmagában a magánjogi tulajdon köréből alkotott kivétel, sokkal inkább „a köztulajdon jogintézményét kell megkonstruálni, és abból kell kiindulni, hogy a természetben vannak olyan javak, amelyek közhasználatban állnak, anélkül, hogy magánjogi vagy köztulajdonban volnának.”⁷⁰ A tulajdon alkotmányos védelmének is kiindulópontja, hogy nincs természetből fogva adott tulajdon. Ebből az is következik, hogy közdolog sem lehet valami természetből fogva. Ezt a minőséget csak jogi szabá-

lyozás adhatja meg. Amennyiben a jogi szabályozás valamely dolgot nem minősít tulajdoni tárgynak, addig az magánjogi tulajdon nem lehet, viszont közjogi szabályozás alá eshet.⁷¹ Ezeket – ha nem tekintet egy adott rendszer köztulajdonnak vagy állami tulajdonnak – senki tulajdonának (*res nullius*) sem kell tekinteni. Olyan javak tekintetében, amelyek eleve nem lehetnek magánjogi tulajdoni tárgyak, nincs szükség közcélra rendelő aktusra sem ahhoz, hogy a közcélra rendeltség beálljon.

A közdolgok használata

A köz- és magántulajdon kettősségére épülő francia felfogás abban a tekintetben is tükrözi a római jogi⁷² rendszert, hogy a köztulajdon és a magántulajdon mellett külön kategóriaként kezeli a közhasználatban lévő dolgokat. Közhasználatban lévő dolgoknak (a francia terminológiában közdolognak, *chose commune*-nek) minősül a szabad levegő, a folyóvíz, és a tenger. Ezeket a dolgokon elsajátítással lehet tulajdon megszerzeni, de amíg a tulajdon így valaki meg nem szerzi rajtuk, addig közjogi szabályoknak (*lois de police*) alávetett dolgoknak kell tekinteni őket, amelyek senkinek a tulajdonában – sem köz- sem magántulajdonban – sem állnak.⁷³

A közdolgokat a magánjogi dogmatikai rendszerben magyarázó német modell viszonylag bonyolult dogmatikai konstrukcióval tudja leírni a közdolgok tulajdoni és használati viszonyait. A közdolgok ebben a rendszerben vagy közhasználatban állnak, vagy nem alanyi jogon alapuló használati engedély alapján használhatja őket valaki, vagy pedig ezek hasznosítási joga átengedésre kerül (koncesszió),⁷⁴ emellett pedig állhatnak az állam közigazgatási használatában is.⁷⁵ A rendszer dogmatikai leírása – mivel közdolgok nem állami tulajdonban lévő dolgok is lehetnek – háromszemélyes modellel lehetséges, amelyben a magánjogi tulajdonos, az állam és a használati jogosult kapnak szerepet.⁷⁶ A használati jogosultsága alapja az állam közhatalma alá vont dolog (közdolog) használatára adott engedély. Nagyon lényeges kérdés ugyanakkor, hogy a közdolog használatára adott engedély közjogi vagy magánjogi természetű-e. Ettől függ például az is, hogy a használattal kapcsolatos jogok érvényesítése vagy a használati jogok megsértéséből eredő jogorvoslati igény magánjogi vagy közjogi útra tartozik-e.

Ha arra a kérdésre keressük a választ, hogy a közdologon fennálló használati jogosultság milyen jogviszonyon alapszik, azaz közjogi vagy magánjogi természetű-e, abból kell kiindulnunk, hogy az állam és a közjogi jogi személyek mint magánjogi jogalanyok magánjogi jogviszonyba léphetnek más magánjogi jogalanyokkal. Így a közdolgok használatát is biztosíthatják magánjogi (szerződéses) jogviszony keretében. Ez a lehetőség nem zárható ki, és ez a jog mint magánjogi jogalanyoktól nem is vonható el tőlük. Ha azonban jogsabály a közdolog használatának megoldására kötelezően nem írja elő a magánjogi utat, nem zárható ki az sem, hogy nem magánjogi, hanem közjogi jogosultság az, ami a közdolgok használatát biztosítja. Ez szintén nem zárható ki és szintén nem tekinthető kizárólagos útnak, ha a jogi szabályozás másként nem rendelkezik. Ebből adódik, hogy a közdolgok használatának biztosítása és a használat feltételeinek meghatározása során a közigazgatás választhat, hogy azt adott esetben magánjogi vagy közigazgatási úton oldja-e meg. Ez a választási lehetőség a közigazgatás számára csak akkor nem áll nyitva, ha a használat biztosításának kötelező módját a törvényi szabályozás meghatározza.

A közigazgatás így – eltérő jogsabályi rendelkezés hiányában – szabadon dönt arról, hogy a közdolgok használatának biztosítása kapcsán a magánjogi vagy a közigazgatási utat választja-e. Ez a döntés maga közigazgatási döntés, és csak egyirányú lehet: a közigazgatási út helyett választhat a közigazgatás magánjogi megoldást, de olyan jogviszonyokat, amelyek nem hordoznak közjogi elemet, nem helyettesíthet közigazgatási

megoldásokkal.⁷⁷ Ha viszont a közigazgatás választott, az általa választott megoldást következetesen kell alkalmazni, és nem lehet a választott megoldástól eltérni a jogkövetkezmények alkalmazása körében sem. A közigazgatási és a magánjogi út közötti választás esetén tehát a közigazgatási vagy magánjogi jogviszony keretében való rendezés választása a megoldás mint egész választását jelenti. Ez vonatkozik mind a használati viszonyok, mind pedig a megfelelő intézményi (szervezeti) keretek kialakítására és rendezésére.⁷⁸ Ezt a gondolatmenetet követve a közigazgatási szerv szabadon dönt például arról, hogy a köztéri parkolóhelyek használati jogát közigazgatási/közjogi vagy magánjogi jogviszony (bérleti szerződés) keretében biztosítja-e, de ha már egyszer választott, akkor annak megfelelő jogai és kötelezettségei vannak, ideértve a jogellenes használat esetén érvényesíthető jogkövetkezményeket is.

A közdologi jogállás természete – összegzés

Amint az a fenti áttekintés alapján, a német illetőleg francia modellnek nevezett két alapvető megoldási lehetőség összevetése eredményeként megállapítható, a köztulajdoni illetőleg közdologi minőség a dolgoknak egy meghatározott szempont szerinti kategorizálásán alapszik. A tulajdoni tárgyakkal ez a megközelítés a javakat három lehetséges osztályba sorolja: az elsőbe azok a javak tartoznak, amelyek nem lehetnek magántulajdon tárgyai, a másodikba azok, amelyek a magánjog tárgyai lehetnek – és azoknak is tekintik őket –, de a közjogi szabályozás a magánjogi tulajdonos rendelkezési jogát azokon korlátozza és másoknak a dolog használatát biztosítja, a harmadik csoportba pedig azok a dolgok tartoznak, amelyek a tulajdonnak magánjogi értelemben korlátlan (közjogi korlátok nélküli) tárgyai. Az a szempont, amely ezt a kategorizálást szüli, valójában a dolgok forgalomképessége.

Az első csoportba tartozó dolgok esetében a forgalomképtelenség vagy abból ered, hogy köztulajdonnak (állami tulajdonnak) minősülnek, vagy abból, hogy a magánjogi tulajdon tárgyainak azokat nem tekintjük. Az előbbi a francia *domaine public*-nek felel meg, az utóbbi pedig közdolgok modern német felfogásának. Ezeknek a dolgoknak a forgalomképtelensége, vagy a magánjogi szabályozás alól való kivétele ugyanakkor változatlanul az állami szuverenitás körébe vonja ezeket, így voltaképpen ezek akár állami tulajdonnak is nevezhetők. Ezt a gondolatmenetet követi az osztrák és a svájci szabályozás. E kategória egyik jellemző vonása tehát a forgalomképtelenség, és ehhez társulhat az államhoz rendelés az állami főhatalom alapján. A hatályos magyar megoldás a javaknak ezt a csoportját tekinti az állami tulajdon kizárólagos tárgyainak. Itt az állami tulajdon kizárólagossága, a forgalomképtelenség a magántulajdoni tárgyak alóli kivételt jelenti. Ezeknek a dolgoknak tehát az állam sem magánjogi tulajdonosa. A német és a francia modell közötti különbség valójában itt és abban jelentkezik, hogy köztulajdonként vagy magánjogi tulajdon alól kivett javakként kezeljük ezeket.

A javak második csoportjába a magánjogi tulajdon tárgyait képező, de közjogi szabályozás által használatában korlátozott

dolgok tartoznak. Mivel a közjogi korlát alkotmányos és emberi jogi szempontból a magánjogi tulajdon elvonását képezi, a kizárólagos használatra hasonló még akkor is, ha nem jelenti a tulajdonjog elvesztését. Ezért a közjogi korláttal terhelt, állami vagy közhasználatban lévő dolgok (közdolgok) jellemzően állami tulajdonban vannak, még akkor is, ha ezek magántulajdonban állása dogmatikailag nem kizárt. Ezek a dolgok, ha állami tulajdonban vannak, magánjogi tulajdoni tárgyakként az állam magánjogi tulajdonában vannak és a közjogi teher megszűnésével semmiben sem különböznek más magántulajdoni tárgytól. Ezeket a dolgokat a közjogi korlát mintegy közjogi szolgálomként terheli, a közjogi korlát tartalmát és ezzel a magánjogi tulajdoni korlát határait a közjogi szabályok határozzák meg, mint ahogy azt is, hogy kik milyen módon jogosultak használni a közjogi szolgálommal terhelt dolgot.

A dolgok harmadik csoportjába a közjogi korláttal nem terhelt magánjogi tulajdoni tárgyak tartoznak. Ezek is lehetnek az állam vagy közjogi jogi személy tulajdonában, azonban ezek a közjogi szabályozás által nem korlátozottan állnak az állam magánjogi tulajdonában.

A magánjog és a közjog határterületét a második csoportba tartozó dolgok, a közdolgok képezik. Valóban úgy tűnik, hogy az ezeken fennálló közjogi terhet magánjogi gondolkodásmóddal leginkább közjogi szolgálomként lehet elképzelni, amely a dolgot attól függetlenül terheli, hogy annak a tulajdonosa magánjogi jogalany-e vagy sem. A dogmatikai következetesség azonban végigvihető anélkül, hogy a közjogi teherrel terhelt dolgot módosított magántulajdonként kezeljük. Álláspontunk szerint – ellentétben a német jogirodalomban uralkodó, következetlen megoldással⁷⁹ – a dolog tulajdonjogában a magánjogi szabályok szerint következhet be változás, ez azonban a közjogi szolgálom nem érinti. A közjogi szolgálom nem kell, hogy ezzel csorbuljon, mert a tulajdonos személye a közjogi teher szempontjából irreleváns, és a szerzés tehermentességét sem kell a közjogi terhekre kiterjeszteni.

A hatályos szabályozás szempontjából tisztázni kell, hogy az állami tulajdon kizárólagos tárgyai az államnak magánjogi értelemben nem képezik a tulajdonjogát, mert ezeken a dolgokon magánjogi tulajdon egyáltalán nem áll fenn. A magánjogi szabályozás szempontjából ezt fejezi a forgalomképtelenség: ezek a dolgok egyáltalán nem állhatnak magántulajdonban, sem az állam, sem más természetes vagy jogi személy tulajdonában. Ugyanezt a magántulajdon alóli kivételt kell, hogy kifejezze a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. t.v. 79. §-ának (1) bekezdése, amely az önkormányzati törzsvagyon egyes tárgyait forgalomképtelennek nyilvánítja, nyitva hagyva a lehetőséget arra, hogy jogszabály vagy önkormányzati rendelet további dolgokat is ebbe a körbe vonjon. Az önkormányzati törzsvagyon körébe tartozó dolgok ennek megfelelően az önkormányzatnak nem magánjogi tulajdonában állnak. Az állami vagy önkormányzati tulajdon kizárólagos tárgyain tehát a forgalomképtelenség nem közjogi terhet létesít, hanem azokat a magánjogi forgalom és a magánjogi tulajdon köréből teljes egészében kivonja. Ezekben a magánjog tulajdon-fogalma egyáltalán nem értelmezhető.

JEGYZETEK

- 1 Ld. pl. Legf. Bír. Gfv. X. 31.639/2001. sz. BH 2002 235. sz. és ezzel kapcsolatban Gárdos István: A metró-per és az állam jogi személyisége (Jogtudományi Közlöny 2001 november 460 – 468. o.) ill. A 4-es metró per polgári jogi vonatkozásai (ELTE ÁJK Polgári Jogi Tudományos Diákkör Evkönyve 2001 105–115. o.)
- 2 Ferid, Murad /Sonnenberger, Hans Jürgen: Das Französische Zivilrecht (2. Aufl., Verlagsgesellschaft Recht und Wirtschaft mbH, Heidelberg, 1986) Band II 3 A 40
- 3 Az állami kezelésben lévő közutak, utak és utcák, a hajózható vagy úsztásra alkalmas folyóvizek és áramlatok, partok, kikötők, öblök, és általában az országnak azon területei, amelyek nem alkalmasak arra, hogy magántulajdonban legyenek, a köztulajdon részét képezik (Code civil 538. cikkely).

Köztulajdonban vannak az uratlan dolgok (Cc. 539. cikkely), továbbá a várak és erődítmények kapui, falai, árkai és harcászati létesítményei (Cc. 540. cikkely). A harcászati célt szolgáló építmények és földek, ha ez a szerepük megszűnt, mindaddig köztulajdonba tartoznak, amíg azok tulajdonjogát valaki átruházással vagy elbirtoklással jogszerűen meg nem szerezte.

4 Ferid/Sonnenberger 3 A 41

5 Ferid/Sonnenberger 3 A 43

6 Ezt erősíti meg az állami tulajdonra vonatkozó szabályokat tartalmazó Code du domaine de l'État, amely a szabályozás szintjén ebből a felosztásból indul ki, és erre épül fel. Ferid/Sonnenberger 3 A 40

7 Így az ilyen vagyon körébe tartozó vagyontárgyak átengedése az OR költelmi jogi szabályai szerint történik. BGE 112 II, 35.

- 8 Magánjogi értelemben nem lehetnek tulajdon tárgyai a ZGB 664. szakaszának második bekezdésében felsorolt javak sem, amelyek törvényi rendelkezés folytán köztulajdon tárgyainak tekintendők.
- 9 Meier-Hayoz, Arthur: Das Sachenrecht [Berner Kommentar zum Schweizerischen Zivilrecht, Verlag Stämpfli & CIE, Bern, 1959] I. Abt. I. Abschn. Systematischer Teil: N. 112
- 10 Meier-Hayoz: N. 113
- 11 Rey, Heinz: Die Grundlagen des Sachenrechts und das Eigentum (Grundriss des schweizerischen Sachenrechts Band I. Zweite, überarbeitete Auflage, Stämpfli Verlag AG, Bern, 2000. Rn. 179.
- 12 BGE 97 II 371, 378 E3. Az adott esetben egy közigazgatási vagyona tartozó erdőterületen szerződéssel létesített határozott idejű vezetékszolgáltatásról volt szó.
- 13 Mindez csak a szűkebb értelemben vett közjavakra (közolgokra) vonatkozik. A közigazgatási vagy a közhasználatú vagyona nem tartozó dolgok a közolgok körébe nem tartoznak, azokra (*Finanzvermögen*) a magánjog általános szabályai vonatkoznak akkor is, ha az állam vagy köztestület tulajdonában vannak. Rey Rn. 179.
- 14 BGE 103 II 227, 236 E4. Ugyanígy BGE 112 II 107, 109 E1, 110 E2.
- 15 Az ABGB 286.§-a szerint „az állam területén található dolgok vagy állami vagy magántulajdonban vannak. Az utóbbi vagy magán- vagy jogi személyekhez, vagy kisebb társaságokhoz, vagy az egész községhez tartozik.”
- 16 Zeiller, Franz Edlen von: Commentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie (Wien und Triest, Geistering's Verlagsbuchhandlung, 1812) II. 286. § 1, (4.o.)
- 17 *Spielbüchler* in Rummel 3 § 286 Rn. 1.
- 18 *Spielbüchler* in Rummel 3 [Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch, Hrsg. von Peter Rummel, Wien, 2000, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung] § 287 Rn. 1.
- 19 *Kozioł/Welser*, Bürgerliches Recht 11 I (2000) [Helmut Kozioł/Rudolf Welser: Grundriss des Bürgerlichen Rechts (11. Neub. Aufl., Wien 2000, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung] Band I 214. o.
- 20 Az 1934-es vízügyi törvény hatálya lépése óta például a vizeken a tulajdonjog vagy más dologi jog elbirtoklással való megszerzése nem lehetséges. *Schwiemann/Pimmer*, [Praxiskommentar zum Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuch samt Nebengesetzen, hrsg. von Michael Schwimann, bearbeitet von Herbert Pimmer, Wien, 1987, Verlag Orac] ABGB II § 287 Rz. 28
- 21 *Dittrich/Tades* [Das Allgemeine bürgerliche Gesetzbuch, Hrsg. von Robert Dittrich/Helmuth Tades, 34., völl. neu bearb. Aufl., Wien, 1994, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung] § 287 E12, E13, E15, E16, E17a, E29, E32.
- 22 *Schwiemann/Pimmer* ABGB II § 287 Rz. 2 és Rz.5.
- 23 *Spielbüchler* in Rummel 3 § 287 Rn. 3.
- 24 Antoniolli, Walter/Koja, Friedrich: Allgemeines Verwaltungsrecht (Wien, 1996, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung) 697.o.
- 25 Papier, Hans-Jürgen: Recht der öffentlichen Sachen (2. Neub. Aufl., Walter de Gruyter & Co., Berlin – New York, 1984) I.o.
- 26 Ahhoz, hogy valami közolgá válnjon, a közcélra rendeltég mellett szükség van arra, hogy ténylegesen e cél szolgálatába állítsák, és hogy közjogi aktsussal ezt a különös jogi státuszt megalapítsák. Erről a megalapításról (*Widmung*) és a státusz megszüntetéséről (*Entwidmung*) még a továbbiakban részletesen lesz szó. Pappermann, Ernst/Löhr, Rolf-Peter/Andriske, Wolfgang: Recht der öffentlichen Sachen (C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1987) 2. o.
- 27 A BGB 90.§-a szerint a BGB alkalmazásában dolognak csak testi tárgyak minősülnek.
- 28 Forsthoff, Ernst: Lehrbuch des Verwaltungsrechts I. Allgemeiner Teil (10. Neub. Aufl. C.H. Beck'sche Buchhandlung, München, 1973) 378. o.
- 29 Ahogy arra a német jogirodalomban többen is rámutattak, a magánjogi dologfogalomhoz képest a közjogi dologfogalom kiszélesítésének azért nincs valóságos tartalma, mert közolgok fogalmának jelentése csak a magánjogi tulajdon tárgyai körében van. Közolgoknak eleve csak olyan valami minősül, ami magánjogi tulajdon tárgya (magánjogi tulajdon tárgya pedig a BGB 90.§-a szerint csak testi tárgy lehet), mert a közolgok megkülönböztetése csak magánjogi dologi jog relációjában érdekes, és így hordoz tartalmat. Ha valami nem magánjogi tulajdon tárgya, nem lehet mihez képest külön szabályok alá vetni, illetőleg a rá vonatkozó szabályok magánjogi dolog jogilag nem lesznek relevánsak. Ld. pl. Pappermann /Löhr /Andriske: 2.o., Papier: 2.o.
- 30 A dolog lényeges alkotórésze, amely a dologtól nem választható el úgy, hogy a dolog vagy alkotórésze el ne pusztulna vagy természetében meg ne változna. Az alkotórész nem lehet a földlogra vonatkozó jogtól eltérő jog tárgya (BGB § 93). Az ingatlan alkotórészt képezik a telekkel vagy talajjal szorosan összekapcsolt dolgok, úgymint az épületek vagy a talajjal összekapcsolt termények. A magok az elvetéssel, a növények az elültetéssel vannak a telek alkotórészévé. Az épület alkotórészeihez tartoznak az épület építése végett összekötött dolgok (BGB § 94.).
- 31 Forsthoff 378. o. Ez egyébként nem zavaró a BGB dologkapcsolatokra vonatkozó szabályainak alkalmazása szempontjából, mert ebből nem következik, hogy a magánjogi tulajdonosa a földlognak és az alkotórésznek egymástól eltérhet. Mivel a német felfogásban a közdologgá minősítés teher a dolgon, és módosított magántulajdont eredményez, a közdologon fennálló tulajdonjog tartalma nem tér el a magánjogi tulajdon tartalmától.
- 32 Pappermann /Löhr /Andriske 12. o.
- 33 Forsthoff 379. o.
- 34 Kromer, Michael: Sachenrecht des Öffentlichen Rechts – Probleme und Grundlagen eines Allgemeiner Teils des Öffentlichen Sachenrechts (Ducker & Humblot, Berlin, 1985) 16. o.
- 35 Kromer 17. o.
- 36 Wolff, Hans J./Bachof, Otto/Stober, Rolf: Verwaltungsrecht Band 2. (6. Aufl., Verlag C. H. Beck, München, 2000) § 77 I 1.3 sk.
- 37 Wolff/Bachof/Stober § 77 I 2.12. Az elmélet legjelentősebb képviselője, aki ennek bevezetését javasolta *Otto Mayer* volt.
- 38 A Hamburgi Úttörvény (HambWeGe) 4.§-ának első bekezdése szerint azok a földfelületek, amelyek közúti célt szolgálnak, és amelyek Hamburg Szabad és Hanzavárosához tartoznak, Hamburg Szabad és Hanzaváros köztulajdonában állnak. A köztulajdon közuralmat hoz létre. A köztulajdonban álló vagyontárgyak a forgalomból ki vannak vonva. A polgári jogi szabályok, köztük a tulajdonra és birtokra vonatkozóak, nem alkalmazandók rájuk. A Hamburgi Víztorvény (HambWG) 4a §-a ezzel lényegében megegyező rendelkezést tartalmaz. A Baden-Württembergi Víztorvény (BadWürtWG) 4.§-ának első bekezdése szerint az elsőrendű vizek medre a Tartomány köztulajdonában áll, a másodrendű vizek medre annak a községnek a köztulajdonában áll, amelynek közterületén van. Ugyanennek a törvénynek az 5.§-a szerint a tartomány és a község köztulajdonában álló vízmedrekre a polgári jog ingatlanulajdonra vonatkozó szabályai csak annyiban alkalmazandók, amennyiben az a köztulajdon céljával és a vízjogi korlátozásokkal nem ellentétesek. A köztulajdon tárgyról magánjogi szerződéssel rendelkezni nem lehet. Vö. Wittig, Peter: Das öffentliche Eigentum (DVBl 1969 September 1, 680 – 687. o.) 682. o.
- 39 Az elmélet összegzésére ld. Wittig 683. o.,
- 40 Wolff/Bachof/Stober § 77 II 2. 21.
- 41 Van ugyanakkor olyan nézet is, amely az ingókon való jóhiszemű szerzés szabályai alkalmazásának kizárását nem tartja alátámasztottnak, és a BGB nem tulajdonostól való tulajdonszerzési szabályainak korlátozását (leg-alábbis ingó dolgok esetében) a közolgok esetében indokolatlannak tartja. *Brons* szerint például a BGB nem tulajdonostól való szabályai (BGB 932. és sk. §§-ai) megfelelő módon közvetítik a közjogi érdekeket is, és a forgalomvédelmi szempontok a jóhiszemű szerzés lehetőségének biztosítását közolgok esetében is indokolják. *Brons, Claas: Gutgläubiger Erwerb einer beweglichen, öffentlichen Sache* (Hamburg, 1980) 54. o.
- 42 Wolff/Bachof/Stober § 77 II 2. 22.
- 43 *Brons* 73. o.
- 44 Az elutasítás indoka az volt, hogy a polgári jogi szabályok szerint a házaspár, mivel jóhiszeműen és ellenérték fejében vásárolt, tulajdont szerzett. A BGB 935.§ (2) bekezdése az elvesztett vagy ellopott dolgok esetében a nyilvános árverésen való jóhiszemű szerzést a nem tulajdonostól való tulajdonszerzés egyik eseteként határozza meg. A BGH megállapítása szerint a pecsét Hamburg városának közigazgatási tulajdonába (Verwaltungsseigentum) tartozott, mivel azonban a közdolgokon fennálló tulajdonjog magántulajdon, és a közdolog nem válik *res extra commerciummá*, azon magánjogi szabályok szerint magántulajdon szerezhető. A tulajdonjogot megalapozó szerzés időpontjában a pecsét már csaknem 180 éve használaton kívül volt, és a BGH nem fogadta el annak a lehetőségét, hogy a közigazgatási tulajdonban lévő, használaton kívüli (tehát rendeltetés alól már kivont) dolgon polgári tulajdon soha nem szerezhető. *BGH NJW* 1990, 899, 900.
- 45 *Wernecke, Frauke: Die öffentliche Sache im Widerstreit privater und allgemeiner Belange* [AcP 195 (1995) 445-467. o.] 446. o.
- 46 Az ítélet szerint mivel a pecsét közdolog, azon tehermentes polgári jogi tulajdon nem volt szerezhető, és azon a tehermentes elbirtoklás is kizárt volt. A magánjogi tulajdonos a közdologgá minősítést eredményező közjogi teherrel tekintettel köteles a dolog kiadására. *VG Köln NJW* 1991, 2584, 2585, 2586.
- 47 *OVG Münster, NJW* 1993, 2635, 2635. Az ítélet példaként említi azt az általánosan követett gyakorlatot, hogy a közjogi jogalany az általa bérelt ingatlan birtoklására a magánjogi jogviszonytól független közjogi alapú igényt nem támaszthat. *NJW* 1993, 2635, 2635. A döntést egyébként a szakirodalomban is érte kritika amiatt, hogy a pecsét korábban kelt okiratok valódiságának ellenőrzésére való használata csak informális módon jelenthetett közcélra rendeltég, mert semmilyen jogszabályon vagy más közigazgatási határozaton nem alapult, a felperesi igényt ezért jogszabály nem alapozta meg. Az első fokú bíróság így a közcélra rendeltég és ezzel a közdologgá való minősítést informális módon is elfogadja, miközben csak a kifejezett, formális közcélra rendeltég alapozhatná azt meg. Ezzel a döntéssel jogszabályra vissza nem vezethető és jogszabállyal alá nem tá-

- masztható igény alapján állapítja meg a magántulajdonban lévő dolog közjogi terheltségét, ami elfogadhatatlan eredmény. Manssen, Gerrit: Der Hamburger Staatsiegefall – VG Köln, NJW 1991, 2584 (JuS 1992/9 745–748.o.) 748. o. A jogerős döntést Hamburg a Bundesverwaltungsgericht előtt támadta, a felülvizsgálat iránti kérelmet azonban érdemi vizsgálat elutasították azzal, hogy a felperes sem lényeges eljárási szabálysértésre, sem pedig a jogegység biztosítása vagy a jogfejlődés elősegítése érdekében tisztázandó jogkérdést megjelölni nem tudott. *BverwG* NJW 1994, 144.
- 48 NJW 1993, 2635, 2636.
- 49 Frank Ignác a köz- és a magánjavak közötti különbséget csak az elidegenítésben látta. A közigazság törvénye Magyarhonban. 126. §
- 50 „A francia jogelmélet erősen tartja a különbséget állami köztulajdon (*domaine public*) és állami magántulajdon (*domaine fiscal*) között. Az előbbi csoportba azok tartoznak, amelyek közigazgatási célokra szolgálnak (tehát minden középület, erődtítés, posta stb.); a másik csoportba azok, amelyekkel az állam ún. magángazdálkodást folytat. A francia felfogás szerint csak az utóbbiak állanak a magánjog uralma alatt, amazokra csak a közjog (közigazgatási jog) szabályai irányadók. Ez a tan újabban a német jogirodalomban is jelentkezik. Nálunk ez a megkülönböztetés teljesen ismeretlen. Amíg csak arról van szó, hogy az állam vagyona közigazgatás szempontjából osztassék két részre: közigazgatási és magángazdasági (üzemi) vagyonra (Verwaltungs- és Finanzvermögen), addig ez ellen a magánjog szempontjából nem lehet kifogást tenni. Hangsúlyozni kell azonban, hogy jogunkban a tulajdonjog az állami javaknak mindkét csoportjában egy és ugyanaz.” Szladits Károly: *Dologi jog* (Budapest, 1930, Grill Kiadó) 19. o.
- 51 Szladits: uo. 20. o. és Frank I. 126.§
- 52 Kolosváry Bálint: *A tulajdonjog* (Magyar magánjog, szerk. Szladits Károly, Budapest, 1942, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, V. kötet 3. cím) 48. o.
- 53 Kolosváry: uo. 49. o.
- 54 „Szokásos a közdolgok kategóriájában a közvízeket és a közutakon kívül más közhaszonra szolgáló dolgokat is felvenni (pld. közhidak, iskolák, múzeumok, a faluháza, templom, köztemető stb.). Ezeknek forgalmontkivülisége azonban inkább a felettük való dologi jogosultságok létesítésének korlátozásánál érvényesülő jelenség, melyre mind ott rátalálunk, ahol a dolog alanya közhatóság, köztintézmény, s ahol a 'közhasználat'-nak jogi constructioja is egészen más, még akkor is, ha a tulajdonos netalán magánszemély.” Kolosváry: uo. 50. o.
- 55 Ld. a Ptk 168. és 169. §§-aihoz fűzött miniszteri indokolást, továbbá: Világhy Miklós/Eörsi Gyula: *Magyar Polgári Jog* (Tankönyvkiadó, Budapest, 1962) I. 250.o.
- 56 „Voltaképpen tehát csak az állami szocialista tulajdonjogra nézve érvényesül az az elvont tétel, hogy minden birtokba vehető dolog tulajdonjog tárgya lehet. Valamennyi többi tulajdonjogi forma körében a tulajdonjog tárgyai korlátozottak: e tulajdonjogi formák körében ugyanis nem lehet tárgya a tulajdonjognak az a dolog, amely a törvény szerint kizárólag az állam tulajdonában áll.” Világhy/Eörsi: 250. o.
- 57 Amint láttuk, annyiban a német felfogás is következtetlenné, hogy nemcsak a magántulajdoni tárgyakat tekinti közdolognak, bár ezt az újabb magyarázatok korrigálják (Papier).
- 58 Annyiban ez a modell is következtetlenné bizonyul, hogy a közjogi szolgalmat és a magánjogi tulajdonlás egymással összeegyeztethető volna, azonban a német elmélet kizárja például e dolgok elbirtokolhatóságát, és az azokon való jóhiszemű szerzést is elfogadja tehermentesen, miközben a közjogi szolgalmat ezekre nem kellene, hogy – bármilyen irányban – kihasson, az például az elbirtokolt dolgon is fennmaradhatna és (közjogi teher lévén) a jóhiszeműen szerzett dolgot is terhelhetné.
- 59 Ferid/Sonnenberger 3 A 41.
- 60 Ez az aktus a köztulajdonná váló ingatlan szomszédainak magánjogi jogosultságait is érintheti és megváltoztatja (*alignement*), ilyenkor nemcsak deklaratív természetű. Ferid/Sonnenberger 3 A 42.
- 61 Papier 9. o. Wolf/Bachof/Stober szerint a célrarendelő aktus törvény, külön törvényi felhatalmazás vagy közigazgatási aktus lehet. Wolf/Bachof/Stober § 76 II. 1. 8 sk.
- 62 Salzwedel, Jürgen: *Anstaltnutzung und Nutzung öffentlicher Sachen* [in: *Allgemeines Verwaltungsrecht* (Hrsg. von Erichsen, Hans-Uwe/Martens, Wolfgang) 8. neub. Auflage, Walter de Gruyter, Berlin/New York, 1988, s. 461 – 520.) 482. o. Ez a magyarázat egyúttal logikai következtetlenséget is hordoz: ha a közdologgá minősítést a dolgot terhelő közjogi szolgalmatnak fogjuk föl, akkor elegendő lenne azt mondani, hogy az a dolog eredeti megszerzőjét a célrarendelő aktus visszavonása hiányában továbbra is terheli. Az elbirtoklás és jóhiszemű szerzés kizárása szükségtelen, mert a magánjogi tulajdonos személye irreleváns, ráadásul kivételként való kezelésük a szabályozásból nem vezethető le, pusztán elméleti konstrukció.
- 63 Salzwedel in Erichsen/Martens *Allg. Verwr.* 8. A. 462. o.
- 64 Wolf/Bachof/Stober: § 76 I. 1.
- 65 Forsthoft 387. o. A közcélra rendelés és a közszolgálatba állítás aktsa ugyanakkor időben nem feltétlenül válik el egymástól, és ugyanaz az aktus mind a kettőt is egyszerre megvalósíthatja. Ld. Wolf/Bachof/Stober § 76 III. 21.
- 66 Forsthoft 388. o.
- 67 Salzwedel 483. o.
- 68 Vö. Wittig 685. o.
- 69 Ld. pl. *Rev Rn* 189. Ezt támasztja alá az a fent ismertetett álláspont is, amely a közdolgok német felfogásában is feleslegesnek tartja a közdolgok fogalmát a magánjogi tulajdon tárgyát nem képezhető javakra is kiterjeszteni, mivel a közdolg fogalma a magánjog fogalmi térénumán kívül nem értelmezhető.
- 70 Kromer 103. o.
- 71 Vö. Kromer 117. o.
- 72 A római jog rendszerében közdolgoknak (*res publicae*) minősültek a közhasználatú dolgok és az állam illetőleg a városok tulajdonában lévő dolgok. Magándolog volt mindaz, ami nem minősült közdolognak. Ld. Földi András/Hamza Gábor: *A római jog története és intéstitúciói* (5. átdolgozott és bővített kiadás, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996) Nr. 905.
- 73 Ferid/Sonnenberger: 3 A 38.
- 74 Jellinek, Walter: *Verwaltungsrecht* (3. Aufl., 1948, Lehrmittel-Verlag GmbH, Offenburg) 510. o.
- 75 Kromer: 70 sk. o.
- 76 Ez a háromszereplős modell különböző kombinációkat eredményez, amelyeknek – lévén közjogi szabályozás alatt álló dolgokról szó – egy állandó szereplője van: az állam. Abban az esetben például, ha az állami használatban lévő dolog állami tulajdonban van, a viszonyrendszer egyszereplős. Kétszereplős a modell akkor, ha a magántulajdonban lévő dolgon keletkezett közjogi szolgalmat folytán az állam magánszemélyeknek ad használati jogosultságot, ha a magántulajdonban lévő dolgon az állam állami használatot biztosít, ha az állami tulajdonban lévő dolgon másnak van használati joga. Háromszereplős például a helyzet akkor, ha a magántulajdonban lévő dolgon az állam közhasználatot biztosít. Ezekre a modellekre és azok teljes leírására Ld. Kromer: 36 skk. o.
- 77 Vö. Faber, Heiko: *Verwaltungsrecht* [4. überarb. Aufl., J.C.B. Mohr (Paul Siebeck) Tübingen, 1995] 148. o. A közigazgatási és a magánjogi megoldás közötti választásnak azt a kétlépcsős modelljét, amely szerint az az első döntés, amellyel a közigazgatás arról dönt, hogy melyik utat választja, feltétlenül közigazgatási jellegű, és csak ezt követően lép a közigazgatás a hasznosítás során a döntésnek megfelelően a közigazgatási vagy a magánjogi útra, hívják *Zweistufentheorie*-nek. Uo. 155. o. *Faber* figyelemztet magánjogi megoldás választásának azon veszélyére is, hogy a közigazgatás ezzel kicsúszik az alkotmányossági kontroll alól. Ezért a magánjogi út nem feltétlenül preferálandó minden esetben. Uo. 148. o.
- 78 Faber: 148. és skk. o.
- 79 Ennek következtetlenségét, amint arra korábban utaltunk, abban látom, hogy a közdologgal terhelt dolgot magánjogi tulajdon tárgyaként kezelik, miközben egyes tulajdonszerzési szabályok, mint az elbirtoklás vagy a jóhiszemű személyek nem tulajdonostól való tulajdonszerzése alól kiveszi, miközben ez a kivétel a jogi normákból nem vezethető le.

A kegyelet magánjogi kérdései – személyi jog, vagyoni jog, és kötelezettség

Alkotmányunk szerint az egyes ember személyisége születésétől haláláig tart. Ezen idő alatt jogalany, alkotmányos szabadságok, alapjogok, köz- és magánjogok alanya, védettje, jogosítottja és kötelezettje. Személyi jellegénél fogva sohasem lehet a jog tárgya. Szubjektum, nem objektum.

Ám az ember nem csak egyes ember, hanem része a társadalomnak is. Egy genus – a homo sapiens – speciése, mégpedig ismeretlen, nevesített, egyszeri speciése. Nem kívánok e szemlélet gyökereivel most foglalkozni, de a mai jog- és társadalomelmélet oldaláról rögzítem, mint uralkodó tant. Egyelőre hiába felesleges kísérletek lehető távolban való csillogtatásával. A szép új világ epszilon-sorozatai egyelőre váratnak magukra, s a lehetőség felvetésének mind erkölcsi, mind jogi gátjait észleli az ötletre válaszoló józan közvélemény.

Az ember tehát egyedi jelensége fajtájának, egyszer létre jön – e lét előfeltételeinek biztosítására jogos elvárásokkal – s egyszer befejezi e létét, hátrahagyva értékeit, és igényelve jó híre fennmaradását.

Ez a jó hír, lecsengő életünk távoli jövőben halkuló visszhangja, úgy tűnik, minden anyagelvű józan szemlélet ellenére nem közömbös számunkra. „Az jó hírért, névért, / Az szép tisztességért / Ők mindent hátra hagynak” – mondja a vitézekről, koruk példairól, Balassa. „A rossz, mit ember tesz, túléli őt, a jó gyakorta sírba száll vele” – így ügyes szónoki fogással Antonius, aki temetni jött Cézárt, és nem dicsérni, mert csak erre kapott engedélyt. Ezt viszi magával az élet peremére szorult lángész, a nagyorrú Cyrano – a makulátlan becsület!

Nem tisztem, nem is lehetőségem idézni mind a művészi megfogalmazásait az ember után maradó jó hírnévnek, az őt halála után is megillető kegyeletnek. A jog világa szürke, hogy mindenki számára egyértelmű legyen, cicoma nélküli, hogy biztonsággal olvasható legyen. Mégis, van ennek a világnak is művésze, ami nem a költőiség, de az értékek világába vezet: igazság, egyenlőség, méltányosság, a személy egyszeri, egyedi volta előtti tiszteletadása a többi személyeknek. Róma polgára, egyenlő az egyenlők közt, kandallója párkányán őrizte ősei szobrait, tisztelettel övezte hamvaikat. Már ők hittek abban, hogy „nem hal meg az, ki milliókra költé dús élte kincsét, ámbár napja múlt, hanem lerázván, ami benne földi, egy éltető eszmévé finomul, mely fennragyog, s nőttön nő tiszta fénye, amint időben, térben távozik, melyhez tekint fel az utód erénye: óhajt, remél, hisz és imádkozik...”

Erre a visszhangra, az egyre növekvő kegyeletre kevesen tarthatnak igényt. Halandók vagyunk mindnyájan – mondatja Felix Dahn, a nagy költő, jogász és történész Narses-szel – s halhatatlanok csak kevesek közülünk, a haláluk után. Ám minden embernek kijár az egyedi távozás lehetősége, az őt szerető, tisztelők gyászja előtti meghajlás, a visszfény csendes elhomályosulásának kivárása, a kegyelet, és a becsület.

Ennek a kegyeletnek, amellyel az eltávozott társ után tekint a társadalom egyelőre vissza maradó része, van közjogi vonatkozása. A tisztelet a közért áldozott élet, a sokak számára értéket termő élet, a példát mutató értékmegvalósítás előtt közösségi, helyi, területi, népi vagy nemzeti kegyeletet ébreszt. Az anyagelvű társadalom tévútjain fenn kívánjuk tartani, meg kívánjuk őrizni a szellemi és erkölcsi érték becsületét példaként, buzdítással, ösztönzéssel. Hogy törvényi alapja van az ilyen közkegyeletnek, szükségszerű, egyszerre sajnálatos és öröndetes. Sajnálatos, hogy meghasonlott korunkban törvény kell arra, aminek termé-

zetes jó érzésből kellene fakadnia. És öröndetes, hogy ha kell ehhez törvény, hát van rá törvényünk, csak élnünk kell vele.

Ám a társadalom kegyeletes emlékezetén túl minden eltávozott személy kegyelete magán szférájának is lényeges része. A jó hírhez való joga nem hal meg vele együtt. A becsülete védett jogtárgy lesz, az azt hordozó személy hagyatékának személyi jogi részeként. Magánjog, törvény védi szellemi hagyatékát, szerzői, alkotói jogait, és törvény biztosítja emlékének védelmét azok számára, akiknek ez az emlék kedves – hozzátartozói, illetve jogutódai, örökösei és hagyományosai számára. Nem tárgyiasodik ez a kegyelet, noha per tárgya lehet, hanem a személyiség visszfényeként jelenik meg a jog szürke világában. Amint a magatehetetlen gyermek, a magáról gondoskodni már nem képes öreg vagy beteg személy marad, noha mások gondozására szorul. S e gondozás egyik alapvető szempontja, hogy személyes méltóságát a magatehetetlen is már-még megtartsa, így a kegyeleti személyi jogi védelem is a személynek szól, aki már nincs, de volt, és aki (nem amely!) továbbra is, személytelenül is, igényt tarthat nevesített tisztessége megőrzésére, védelmére.

E jog nem abszolút. A tudományos és történeti kutatás, mint a tudomány szabadsága, ugyancsak védett alkotmányosan. A valóság megismerésére általában mindenkinek személyes joga van, feltéve, hogy e valóság nem más személyes szférájának belső kérdése. Ezért a bírói gyakorlat esetről-esetre döntheti el, hogy melyik jogot részesíti elsőbbségben. Másrészt egyelőre a Ptk. nem nevesíti a halál utáni jó hírnévhez való jogot, e negatív vetületében. A Ptk. 78. § nem tér ki arra, hogy a jog túléli a jogosult személyt. Nem lehet valaki szerzőségét letagadni, bitorolni, elvonni, – de lehet-e róla tudva hamisat állítani, jó híret ferde beállításban feltüntetni, esetleg annak rontására tudva vagy gondatlanul hamis okiratot, adatot felhasználni, közölni. Véleményem szerint az új Ptk. személyi jogi részében indokolt lenne e jog anyagi jogi nevesítése, tovább élő jellegnek hangsúlyozása, nem csak a jog kapcsolatos védelem rendezése, még pedig határidő nélkül: amíg valakinek fennmarad a híre, igénye van arra, hogy az valósan, torzítás nélkül maradjon fenn. A róla szóló értékítélet, mint a vélemény szabadság része, lehet szabad, de a róla szóló tényállítás halála után sem lehet hamis.

Az elhunyt személy személyiségi jogai védelmét a Ptk. 84. § (3) a hozzátartozóra, valamint arra bízta, aki az elhunyt végrendeletében juttatást kapott (a megfogalmazás tágabb, mint az örökös fogalma). Közérdekű védelem esetén az ügyész is jogosult fellépni. Egyelőre sem jogszabály, sem bírói gyakorlat nem tisztázza, mi a követendő két képviselői jog kollíziója esetén (több hozzátartozó, pl. egy filmesítéssel kapcsolatban, iratok halál utáni publikálásával kapcsolatban, közkegyeletre igényt tartó személy történeti jelentőségű szerepének nyilvánosság-igénye és ugyanerre családi védelem igénye ütközése esetén. Ezek adott esetben érdekes személyi jogi konfliktus helyzeteket vehetnek fel.

Régebben meghalt személyiségi jogai érdekében gyakorlatilag a leszármazók lesznek a jog képviselőjének jogosultjai. Az egyesenes ági rokon ugyanis, a távolságra tekintet nélkül, közeli hozzátartozónak, a házastárs egyesenes ágbeli rokona hozzátartozónak minősül. (Hogy e kegyeleti vagy jó hírnévhez kapcsolódó védelem szempontjából – a névazonosság okán – a testvér leszármazóját nem volna-e indokolt jogosítani, inkább, mint a házastárs leszármazóját, de lege ferenda megfontolást érdemelne.) Hogy aztán több, esetleg ellentétes álláspontot képviselő leszármazó között a közelség rangsort szab-e, avagy a képviselői jogosultság együttes-e, egyetemes-e vagy esetleges, ugyancsak jo-

gílag rendezetlen kérdés, noha esetleg családi iratok felhasználása, kutatása, képmás használata, életrajz irodalmi vagy történelmi feldolgozása vehetnek fel tisztán személyi jog vonatkozásában is vitákat. Bizonyos jogszabályi irányvonalaknak az új polgári törvénykönyvben történő megadása esetleg elvi szinten későbbi, kegyelethez nem illő vitáknak vehetnek elejét. Élő példaként idézhetem a nemrég tragikusan elhunyt Wass Albert írónk műveinek kiadási joga körüli, még le nem zárt méltatlan vitákat a közeli hozzátartozók között.

A képviseleti-rendelkezési jogosultság/kötelezettség mindjárt a halált követő intézkedésekkel kapcsolatban felmerül(het). Az elhunyt tisztas eltemetése, végakaratainak érvényesítése, a kapcsolódó költségek fedezése részben még a hagyatéki eljárás részei, ugyancsak hátrahagyott tartozásainak rendezése is. A polgári jog állapít meg a hagyatékot terhelő költségek között rangsort, amelyben az elhunyt élete végéig történő gyógyíttatása és tisztas eltemetése elsőséget élveznek más hitelezői igényekkel szemben [Ptk. 677. § (1) bek.].

Az eltemetéssel kapcsolatos rendelkezési jog (és kötelezettség) általában az együtt élő családtag(ka)t illeti (terheli), így a házastársat, felnőtt gyermekeket, ezek hiányában vagy fellépésük elmaradása esetén a közelebbi rokonokat, (egyelőre nem szabályozott, hogy) az öröklésre meghatározott rend szerint (végrendeleti, illetve törvényes örökösök). A hatóságok előtti eljárásban a közintézmények általában el szokták fogadni az intézkedő hozzátartozó felléptét. Ritkán adódik abból jogvita, hogy ki jogosult intézkedni, s ha többféle elképzelés merül fel az örökhagyó tisztas eltemetésével kapcsolatban, melyik érvényesüljön. Ebben irányadó lehet az elhunyt kinyilvánított akarata, de ez *lex imperfecta*: a hozzátartozók attól el is térhetnek, pl. temetési mód, hely megválasztásában, egyházi szertartás igénybe vételében vagy mellőzésében stb. (A római jog adott esettel kapcsolatban kifejezetten felmentette a felelősség alól azt az örökösöt, aki az örökhagyó végintézkedési akaratát megszegve, tisztességgel temetette el azt és nem egyszerűen elszórta hamvait (D. 28.7.27. – általánosabban D. 28. 7. 18.)

Az eltemetés jog által előírt „tisztas” módjának nincs kialakult bírói – hatósági gyakorlata. Tisztasaként elfogadható minden olyan szokásos mód, amelynek során az elhunyt emléke nem kifejezetten sérül, szándéka nem indokolatlanul és kirívón kerül elvetésre.

Köz- és magánkegyelet ütközése esetén a magánkegyeletnek, a család akaratának (kivált, ha az elhunyt kinyilvánított akaratára támaszkodik) elsőbbsége van (pl. csendes, zártkörű gyászszertartás, egyházi végtisztesség megadása terén), de általában elvárható, hogy valamilyen formában a köz részéről (település, munkahely, hivatás stb.) megnyilvánuló részvét megnyilatkozásának szervezeten teret adjanak.

Sérti a személy kegyelethez való jogát minden olyan eljárás, amely a tisztas eltemetetés lehetőségétől megfosztja. Önkényuralmi rendszerek ilyen jellegű eljárását a történelem már sokszor kifogásolta, iparkodott lehetőség szerint több jóvá tenni. Az államhatalom részéről a meg nem felelő életvitel, jogrend elleni cselekvőség miatti rosszallás véget ér a halállal. A minimális tisztességgel történő eltemetés a köz ellenségének is kijár. Más kérdés, hogy közületek részéről a tisztas megadása szabad, diszkréciós jog, tehát az egyházával nyíltan, konokul és haláláig szembe fordult egyén részére az egyházi végtisztesség az egyház belső szabályzata szerint megadható, de meg is tagadható. Mint-hogy e kérdés a vallásszabadság védelme alatt áll, az állásfoglalással szemben jogorvoslati lehetőség nem létezik.

Ugyancsak akadálya lehet átmenetileg a végtisztesség bizonyos módjának a közérdek: bűncselekmények áldozatainál, járványban elhunytak vonatkozásában, előírhatók vagy éppen megtilthatók olyan temetési módok, amelyek későbbi nyomozás akadályai lehetnek, vagy újabb betegség forrásait képezhetik (a halott égetése vagy éppen annak megtiltása). Ez esetben a közérdek elsőbbségének szabálya érvényesül, és annyiban korlátozhatja a kegyelethez való jogot, amennyire az szükséges és arányos.

Hatóság ilyen sürgős esetben a jogorvoslati fórumok döntésének bevárása nélkül is, közérdekből azonnal végrehajtható intézkedéseket hozhat, sőt hozni köteles is lehet, a kegyeletre jogosult család ellenére is.

A továbbélő jó hír és a végtisztesség során megadott utolsó nyughely lesznek, lehetnek a továbbiakban a kegyelet tárgyai. Míg a jó hír a személyi jogvédelem körében vehet fel kérdéseket, a sírral, nyughellyel kapcsolatos jogok és kötelezettségek felvetnek közrendi, fenntartási, használati jogokat és kötelezettségeket, vagyoni vonatkozásokkal is. Ezek jogi rendezésében egyelőre számos hézag létezik, noha a Nemzeti Kegyeleti Bizottság gyakorlata, a hozzánk érkező kérelmek mutatják, hogy a temetők és sírkertek fenntartásával, kezelésével, megszüntetésével kapcsolatban távolról sincs minden rendben. Piaccgazdaságban piacra kerülhet a kegyelet is: egyeseknek nagy üzlet, másoknak a veszteséget még súlyosbító komoly teher, de családon belül előjogok, előnyök és hátrányok miatti súrlódások forrása is lehet egy-egy kedves hozzátartozó utolsó nyughelye. (Ismét utalnék a római jogra, amely a sírhelyül szolgáló ingatlant, a sírhoz vezető utat kivette a *res commercii*, a forgalom tárgyát képezhető jogok közül, s e jogok sérelme esetére közjogi, deliktualis, mégpedig populáris keresettel érvényesíthető eszközöket adott a hatóságnak

A Nemzeti Kegyeleti Bizottság nemrég végig kísérhette a nemzeti kegyelet tárgyát több tagja vonatkozásában kiérdemelt gr. Ráday család péceli sírboltjával kapcsolatos jogvitát a temetőt fenntartó helyi református gyülekezet és a sírboltban nyugvók egyik közeli hozzátartozója, leszármazója között. E per során a Gödöllői Városi és a Pestmegyei Bíróság több bátor és alapos döntést hozott, példáját adva annak, hogy a rendkívül hiányos jogszabályi háttér mellett is lehet olyan kérdéseket eldönteni, mint hogy meddig kell kegyelet tárgyaként egy sírlétesítményt fenntartani, milyen előfeltételek esetén dönthet a temető tulajdonosa annak a létesítménynek megszüntetése, az abban elhelyezettek más fajta elhelyezése mellett, mennyiben szólhat bele a kegyeleti helyzet fenntartásába vagy megsértésébe közeli hozzátartozó, s meddig terjed joga a jogorvoslatához, bírói úthoz, illetőleg a létesítménnyel kapcsolatos közvetlen rendelkezéshez.¹

A Ráday család péceli sírboltja, az abban nyugvó személyek okán, kiemelten igényt tarthat arra, hogy nemzeti sírkert részévé nyilvánítsák, megóvják az enyészettől. A Nemzeti Kegyeleti Bizottság erre a szükséges határozatot meghozta, nincs azonban arra sem kerete, sem feladatköre, hogy a fenntartás – felújítás megfelelő módjáról maga gondoskodjék, vagy ahhoz anyagi eszközöket rendelkezésre bocsásson. A sírkápolna maga kétszintű kriptá, alsó részében a koporsókkal, felső részében emléktáblákkal. Sírkápolna, amelyet hazánkban, de másutt is sok család létesített családi közös nyughelyül, s amelybe aztán nemzedékek sora temetkezhetett családi döntéssel történt befogadás vagy éppen kizárás alapján. Sokszor oldalági rokonok is kerülhettek ilyen sírba, vagy a család egyes hűséges barátai, emberei. (A szóban forgó Ráday kriptában 15 Ráday családbeli személy, illetve azok házastársa, három leányági leszármazott, és öt további nem nevesített személy nyugszik.) Ez a temetkezési helyzet általában nem változtat azon a tényen, hogy a nemzeti kegyelet fennmaradását megérdemlő családtag árnyékában a többiek nyughelye is mentes marad a temetők temetési rendjének forgójától, amely első létesítéstől 25–30 év, sírkápolna esetén 60–100 év fennmaradási időt biztosít, meghosszabbítva az ezen időn belüli újabb rá- vagy betemetések időpontjától. Maga a 25 éves terminus orvosi szempontok szerint került annak idején megállapításra, az ún. porladási időt figyelme véve, és ezért logikusan hosszabbodik meg minden koporsós betemetéssel. Ilyen szempontból nem számítanak meghosszabbító tényezőnek az urnahelyezések, azok esetleges hosszabbító hatása, ezzel járó anyagi vonzata tehát külön, jogi, diszkréciós megállapítás tárgyát képezheti a temető fenntartó-tulajdonosa és a kegyeleti hely használati jogát határozott időre megszerző kegyeleti jogosult(ak) között.

Rendezetlen jogilag és vita tárgya lehet, hogy a még nem feltett sírba az üres helyekre ki temetkezessék – kit lehessen behelyezni. Ennek a lehetőségnek egyre komolyabb anyagi és esetleg akár kényelmi értéke is van. A már említett Ráday sírkápolna példáján indulva, ott a még meglévő üres helyekre a Ráday család mindkét ágbeli leszármazottai temetkezési jogát, valamint a sír- emlékkel való rendelkezési jogát elvben mind a temetőt fenntartó egyház, mind a bíróság adottnak, vitán felül állónak tekintette. (Valószínűleg nem tekintették volna természetesnek és adottnak a család alkalmazottai, barátai ott történt eltemetése okán ezek leszármazottainak korlátlan későbbi temetkezési igényét, ha ilyen felmerül. Jogi érvtként valószínűleg a családi létesítésre, és ennek alapján a családi körben maradó rendelkezési jogra lehetne adott vitában hivatkozni, a temettek elvben a személyes kegyeletre mindnyájan egyenlő mértékben jogosultak lévén.)

A második világháború után, 1947-ben, a Ráday család a kriptában eltemetett tagjainak egyik leányági leszármazottja adott a temetőt fenntartó egyháznak arra engedélyt, hogy a sírkápolna felső részét, a létesítmény állagának felújítása – fenntartása fejében, átmenetileg ravatalozóként használja, míg ilyennek építése a temetőben közcélra meg nem valósul. Ezen engedéllyel kapcsolatban a család más tagjai kifogást nem emeltek. A ravatalozókénti használat – a felső részben – megvalósult a gyakorlatban. Az azt engedélyező hölgy a használatot nyilván ellenőrizte, és nem kifogásolta, mert utóbb, 1961-ben, úgy rendelkezett, hogy a sírkápolnát zárják le, oda – bár volt még hely – többé ne temessenek (valószínűleg illetéktelenek odatemetését kívánta megakadályozni), s halála után meglévő vagyonában a sírt fenntartó egyházi közösséget örökösévé is tette. (Ezzel is eszközöket biztosított a sírkápolna megfelelő fenntartására.)

Kérdés, hogy a lezárásra az utasítás vajon a kripta jogának lejárta, vagy az előtt történt-e. Utóbbi esetben véleményem szerint egy jogosult hasonló intézkedése nem zárhatta el végleges az egyébként vérségi-családi jogon oda temetkezni kívánókat igényük érvényesítésétől, azaz a temetőhely igénybe vételétől, ha a fenntartás költségét a meghosszabbítás folytán a tulajdonosnak megtérítik. Ha a jog már amúgy is lejárt, és/mert azt hozzátartozó határidőben meghosszabbítani nem kívánta, úgy a leszármazott rendelkezése csak arra szolgált, hogy a kegyelettel ellenkezőnek tartaná a családi sírboltnak köztemető helyként való esetleges hasznosítását annak további fennállta során.

Ezt az óhajt a temető fenntartója tiszteletben tartotta, a kriptába tovább nem temettek. Viszont az ideiglenes ravatalozóként történő hasznosítást 1974. után jelentősen és tartósan kiterjesztették: bizonyos hozzá- és beépítések történtek, a felső kápolna-részbe halott-hűtőkamra létesült, lambéria burkolattal letakarták az ott nyugvó Rádayak emléktábláit, lezárták az immár berendezéseket is őrző teret, és ezzel a kegyeleti megemlékezni akarókat a sírkápolnából ténylegesen kirekesztették.

A család egy másik tagja, ugyancsak az ott nyugvók közül többnek is leszármazója, aki az eredeti ideiglenes használatba vételkor hazánkban élt, és az ellen nem tiltakozott, 1994-ben (két évtizedes távollét után), észlve a közben történt használat-kiterjesztést, a sírkápolna lezárását, és a belső berendezéssel a kegyeleti emlékek teljes eltakarását, tiltakozott a létrejött állapot ellen: előbb – sorozatosan – a temető tulajdonos egyháznál, majd az üzemeltető vállalkozó bérlőnél.² Mikor pedig ez eredménytelen maradt, maga részéről is lakattal zárta le a helyiséget, megakadályozandó az abban folyó további tevékenységet. A Nemzeti Kegyeleti Bizottságot is megkereste a sírkápolna nemzeti sírkertként történő védését kérve, valamint a Bizottság beavatkozását a célllel és kegyeltsértő üzem megszüntetésére.

A lelakolás miatt az üzemeltető birtokháborítási panaszt nyújtott be a Gödöllői jegyzőhöz, amely eljárásban a leszármazott – akivel kapcsolatban rögzítették, hogy birtokban soha nem volt – eltiltatták a kápolna lezárásától, és az ott folyó tevékenység akadályozásától. Felvetődik elvi kérdésként, hogy vajon birtoklást jelent-e a sírhely használatának jogosultja részére maga ez

a használati jog, vagy függetlenül a jogcímes használatától, a sírhely birtokosa továbbra is a temető tulajdonosa, esetleg az ő jogán annak üzemeltetője, avagy egyáltalán nem cészerű a birtok fogalmának alkalmazása a temetői viszonyokra. Talán helyesebb a kölcsönösen korlátozott használati jogcímek egymással szembeni tiszteletben tartásának kötelezettségéről beszélni. Analógiaként a közcélra szolgáló közterületek használati rendjét lehetne alkalmazni, ahol is éppen a kizárólagos birtoklás minden formája ellen tiltakozhat joggal minden potenciális használati jogosult, és kizárólagos birtoklásra, a közösség használatának akadályozására nem jogosult a közhatóság sem. (Analógiaként a *res publico usus destinatae* jogi megítélését érdemes mérlegelni.)

A leszármazott Ráday-utód ezután indított pert a kegyeleti jogok sérelmének megállapítására a Gödöllői Városi Bíróság előtt, ami aztán megjárta a Pest Megyei Bíróságot is.

E perek során a felperest annak alapján, hogy igazolt felmenői nyugosznak a sírkápolnában, a Ptk. 84. § (3) bek. alapján minden korlátozás nélkül jogosultnak ismerték el a perindításra, függetlenül attól, hogy a sírkápolna eredeti fennmaradási ideje lejárt-e már vagy nem, hogy azt felperes a maga költségén meghosszabbította-e vagy nem. A Bíróság álláspontja szerint a sírhely használati idejének lejártá önmagában nem szünteti meg a sírhelyhez fűződő kegyeleti jogokat, hanem csak megnyitja a tulajdonos/fenntartó részére a lehetőséget, hogy a temető addig lekötött részével az előírások, így többek között a kegyeleti szabályok, figyelembevételével rendelkezzen. Ehhez azonban előzetesen az addigi használati jogosultak felhívása szükséges a joguk gyakorlására, s amíg ez meg nem történt, a jogvesztés nem következik be. Ha a meghosszabbításra szóló felhívás megtörtént, és arra jogosult nem jelentkezett, úgy újabb felszólításnak kell a sírhely megszüntetése, halottak áthelyezésének kilátásba helyezése tárgyában történnie, s amíg ennek határideje le nem járt és annak értelmében tényleges felszámolása a sírhelynek meg nem történt, a kegyeleti jogokat a sírhelyen a lejárattól függetlenül tiszteletben kell tartani.

Elvi élel mondja ki a Bíróság „Amíg a Ráday család tagjai ebben a sírboltban nyugosznak, hozzátartozóik jogosan tartanak igényt emléküik megőrzésére” mivel ez a síremlék az ott eltemetettek emlékének a megőrzését szolgálja. Minden ezzel ellentétes tevékenység sértheti a hozzátartozók (felperesek) kegyeleti jogait.

A Megyei Bíróság ehhez hozzáfűzve ítéletében megállapította, hogy az alperes ténylegesen megsértette a felperes kegyeleti jogát a megvalósult üzemeltetéssel.

Az Egyháznak a Bíróság álláspontja szerint a régebbi jogszabály 10/1970. ÉVM sz. r., illetve az újabb 145/1999. Korm. sz. r. rendelkezései szerint kötelessége lett volna a létesítőt vagy jogutód jogosultat a síremlék rendbetételére felhívni. (A Bíróság álláspontja szerint egyébként a fenntartás kötelességét, ideiglenes ravatalozó jelleggel történő használat fejében, a temető tulajdonos egyház átvállalta, tehát ezt a családon nem kérhette számon.)

Lejárt sírhely esetén az áthelyezésre a megfelelő eljárással az érdekeltnek figyelmét ugyancsak fel kellett volna hívni. Utóbbi felszólítás megtörténtét az Egyház alperes nem tudta igazolni, így a felperest a sírhely kegyeleti jellegének megőrzése megillette, mint személyi jogosultság, – függetlenül attól, hogy a sírkápolna mint potenciális temetési hely feletti rendelkezés, a használat lejártá és a meghosszabbítás elmaradása miatt viszont már nem illette meg. (Ez ügyben legfeljebb újabb egységet köthetett volna novációként a tulajdonossal.) Ez a kérdés egyébként, minthogy a kápolna időközben a nemzeti sírkert része lett, annak fennmaradása szempontjából másodlagos kérdéssé vált.

A Bíróságok megállapították továbbá, hogy az eredeti, ideiglenes ravatalozóként történő használatra szóló engedély nyilván rég lejárt, amellet a használat módja jelentősen kiterjedt. Ma már nem csak ravatalozó kápolnaként, hanem halottasházként, kellekraktárként is használják a síremléket, ami annak kegyeleti jellegét teljesen elvonja, az ott nyugvók emléktáblái olvashatatlannak, a sírkápolna egyébként nyitott részébe is a bejárás lehetetlen. Ezért a Városi Bíróság kötelezte a tulajdonost az eredeti ál-

lapot helyreállítására. A Megyei Bíróság ezzel kapcsolatban elvi érveléssel megállapította, hogy az átalakítással a leszármazó kegyeleti joga mint személyi jog sérült. Nem látta azonban bizonyítottnak „nem vagyoni kár” keletkezését ezzel kapcsolatban.

Kérdés, hogy ha a Ptk. új tervezetében előírányzott személyi jogok sérelme miatti elégtétel – bíróság bevezetésre kerül, és így a személyi jogok sérelmének ellentételezését ma szolgáló, hamis asszociációkat ébresztő, „nem vagyoni kár” fogalma kikerül a törvény szövegéből, hasonló adott esetben nem másképp fog-e mérlegelni a Bíróság. A jogalkotó szándéka mindenesetre arra irányul, hogy a személyi jogok sérelmének önállóan függetlenítése a sérelem szubjektív hatásától és ezzel hatékonyabb eszközt teremtsen meg – többek között – a kegyeleti jogok védelmének is.

A Bíróság megfontolás tárgyává tette a jogosult hozzátartozók kötelezettségét a sírhely megfelelő állapotú fenntartására. Úgy ítélte azonban adott esetben, hogy az ideiglenes ravatalozó célú felhasználás engedélyezése éppen azért történt, mert ennek fejében a temető tulajdonosa vállalta a síremlék rendbe hozatalát és fenntartását. Így annak a kötelezettségnek elmulasztására, hogy a sírboltot a család nem tartotta rendben, a temető tulajdonosa nem hivatkozhatott. Annál kevésbé, mert a használatot ideiglenesen engedélyező családtag örökösévé is tette a péceli református egyházat, nyilván ezzel is eszközöket biztosítva a sírbolt fenntartására.

A sírhely birtoklásának jogi kérdését a Bíróság, úgy tűnik, elvi érveléssel, helyesen, megoldotta. Nem oldotta meg, mert nem is volt vitatott, a leszármazottak esetleges egymással ütköző, vagy egymást akár ki is záró, rendelkezési jogainak találkozása esetére követhető eljárást. Nincs egyelőre arra joggyakorlat, hogy a sírhely tényleges gondozása a jogosultak valamelyike részéről keletkeztet-e többletjogot az esetleges sírhely-meghosszabbítás vonatkozásában. Semmiféle norma vagy szabály nem rendelkezik, hogy valamely sírhely gondozása, esetleges meghosszabbítása keletkeztet-e a sírhelyhasználat jogot olyanok számára, aki(k) a Ptk. 84. § szerint eleve nem esnek a személyi jogok érvényesítésére jogosítottak közé (nem leszármazók, nem juttatottak stb.) Ilyen élethelyzetek pedig adódnak. Ugyancsak nem rendelkezik ma semmiféle szabály azt a kérdést,

hogy olyan rátemetés esetén, amikor az elporlasi idő egészségügyi előírásának figyelembe vétele nem indokolt (urnaelhelyezés), legalább az urna lejáratát idejével hosszabbodik-e a sírhely használati ideje. Ebben a vonatkozásban a teljesen szabad elhelyezés és minden jogi következmény nélküli elhelyezés különböző válfajai találhatók a gyakorlatban, tetézve olyan gondokkal, hogy pl. a fizető urnaelhelyező megszerzi-e az adott sírhelyre még lehetséges koporsós temetés jogát is, vagy az urna elhelyezése a további koporsós rátemetést eleve kizárja, netán a két kérdés egymástól teljesen független, esetleg szabad megállapodás tárgya.

Rendezetlen az a kérdés, mennyiben várhatja el a temetőért kezelője a sírhely jogosultjától magának a sírhelynek a fenntartását és karbantartását – ha nem építészeti veszélyeztetettség forog fenn. Az egyszeri használati megváltás minden további rendben tartás alól mentesít, vagy az ilyen megkötéseket előre, szerződésben, kell a feleknek rendezniük. A jogalkotó rendeleteiből kiérezhető szándéka mintha erről, a magánautonómia körébe való utalásról, tanúskodnék. Kérdés ismét, hogy ha települési, közterületképi okok a gondozás szigorítását indokolják, mennyire lehet annak visszaható hatálya azokra, akik más körülmények közt, más elvárások ismeretében szereztek meg a sírhelyhasználat jogát.

Úgy érzem, az ismertetettek és a felvetett gondolatok is mutathatják, mennyire szükséges lenne az új, magánautonómiát elismerő, és nemzeti kegyeletet ébresztetni kívánó világunkban a temetéssel, sírhellyel, személyi és vagyoni vonatkozásaikkal kapcsolatos átfogó, átgondolt, elvi rendezés. A Nemzeti Kegyeleti Bizottság legalábbis a gondolatok ébresztését, a problémák felvetését kötelességének tartja. Jó lenne, ha különböző jogalkotó szervek az ezzel kapcsolatos tapasztalatainkat, nemkülönben vonatkozó törvényes illetékességi körüket figyelembe vennék. Ennek időnként sajnálatos ellenpéldáit tapasztaljuk. Azok részletezése e helyütt talán ünneprontó magatartás lenne. Ez azonban távolról sem azt jelenti, hogy felvetésük nem lehetne indokolt. Azonban mindenesetre már kívül esnek választott tárgykörömön.

Zlinszky János

JEGYZETEK

1 V. ö. Gödöllői Városi B. 12.P.20534/2001., Pest Megyei B. 4. Pf. 21. 254/2002, valamint Gödöllői Városi B. 9. P. 21. 886/2003, Pest Megyei B. 5. Pf. 20. 975/2004. ügyekkel.

2 Tudott-e róla egyáltalán, nem képezte bizonyítás tárgyát, de mindenesetre a két évtized során tudomást szerezhetett arról.

A kegyeleti jog gyakorlásának jogosultjairól és az érvényesíthetőség időbeli korlátairól

*„A test pihen vermében hallgatag,
rögök nyugalmas sorsát éli lenn,
szétoszlik, szomjas gyökér felissza
s zöld lobogással tér újra vissza,*

*törvény szerint! s oly szörnyű, szörnyű így
mi egy világ volt, kétféle kering!
vagy bölcs talán? a holttest tudja itt,
Órizd Uram, a lélek útjait.”*

Radnóti Miklós: Ének a halálról

Az emberiséget régóta foglalkoztatja a túlvilági létezés, a halál utáni állapot. Az egyes kultúrák, világnézetek mind-mind igyekeznek megtalálni a maguk választását az állandóan visszatérő kérdésekre. A halál ténye, bekövetkezése mindennapjaink sajnálatos és szükségszerű velejárója. Az elmúlás feletti bánat, a halállal szembeni félelem az élet időbeli határának tudományos tágitására sarkall. Küzdelmet folytatunk a betegségekkel, vírusokkal szemben, keressük, kutatjuk a klónozás, repro-

dukció kulcsát, s nem tehetünk mást, csak „küzdünk és bízva bízunk.”

A bennünket foglalkoztató kérdésekre a jog is igyekszik megadni a maga válaszait. Ezek a válaszok azonban sokszor nem kielégítőek. Az ember halálával annak jogképesége is megszűnik, s mint ilyen, személyiségi jogok hordozója sem lehet, „csak az élő test hordozója a személyiségi jogoknak.”²¹ A személyiségi jogok elvesznének az ember halálával? Az érintett személy posthu-

mus személyiségi értékei védelem nélkül maradnak? Ezek a kérdések dogmatikailag is jól megfontolt válaszokra kell, hogy sarkalljanak bennünket. A polgári jog a kegyelet jogintézményének megalkotásával törekszik biztosítani az elhunyt személyiségi értékeinek védelmét, kegyelet alatt az elhunythoz kapcsolódó emlékezés jogát értve, mely jog a jogszabályokban konkrétan meghatározott személyeket illeti meg.

Az Alkotmányban foglalt rendelkezés, valamint a Polgári Törvénykönyv előírásai ellenére nehezen tudjuk elfogadni – elismerve a pusztán jogi realitás mellett az érzelmi dominancia előtérbe kerülését – az elhunyt személyiségi értékeinek megszűntét. Személyiségi értékekről beszélünk, hiszen a fentebb megjelöltek figyelembevételével az elhunyt személyiségi jogai kifejezés nem csupán fogalmi paradoxon. Az elhunyt jogképességének megszűntével már nem beszélhetünk személyiségi jogokról. Ugyanakkor valljuk, hogy személyiségi értékei nem hogy lehetnek, hanem az elhunyt személyiségi értékei vannak, melyeket védelemben kell részesíteni, melyre jelenleg a kegyeleti jog intézménye a legalkalmasabb.

A kegyeleti jog jelenlegi szabályozása, a rá épülő jogalkalmazási gyakorlat számtalan specifikus területet érint, melyeket jelen tanulmányunkban nem kívánunk áttekinteni. A továbbiakban két szabályozási területtel – a kegyeleti jogosultakkal és a kegyeleti jog érvényesíthetőségének időbeli korlátai megjelölésével – foglalkozva igyekszünk feltárni a felmerülő problémákat, illetve megoldásukra javaslatot tenni.

1. A kegyeleti jogosultak

A kegyeleti jog sajátosságából eredően meg kell határozni az elhunyt személyiségi értékeinek védelmére jogosultak körét. Általánosságban elmondható, hogy mindazok a kegyeleti jog jogosultjainak tekinthetők, akikben él az elhunythoz kapcsolódó emlékezés. *Törő Károly* fogalmi kategóriát alkalmazva *Petrík Ferenc* kétféle jogosultságot különböztet meg a kegyeleti jogosultság körében: az általános, illetőleg a különös jogosultságot. Az első körbe a halott emlékének a megőrzésére és ápolására irányuló jogosultságot és követelést sorolja másokkal szemben azért, hogy ennek gyakorlásában a jogosultat ne akadályozzák. Birtokosainak mindazokat tekinti, akik tudatában valamilyen emlékkép él az elhaltról. A különös jogosultságokat meghatározott személyi körhöz köti, ide sorolva a Polgári Törvénykönyvben megjelölt keresetindításra jogosultakat.²

Elfogadva *Törő* és *Petrík* kategorizálását kegyeleti jogosultként **általános jogosultakat, különös jogosultakat**, utóbbin belül további jogosulti köröket határozhatunk meg.

A) Általános kegyeleti jogosultak

Általános jogosultak mindazok, akik valamilyen emlékképet hordoznak tudatukban az elhunyttról. Nem látjuk feltétlenül szükségesnek az általános jogosult és az elhunyt közötti hozzátartozói viszony fennálltát, sőt nem szükséges e minőség megállapításához közeli, baráti kapcsolat fennállta sem. Elegendőnek látjuk bármely, emlékkép megőrzésére alkalmas viszony meglétét, némely esetben el lehet tekinteni a személyes kapcsolat meglététől is.³

Az általános jogosultságot megalapozhatja történelmi esemény, valamely népcsoporthoz, felekezethez, csoporthoz tartozás ténye is.⁴ Általánosságban elmondható, hogy ha olyan személy jóhírnevét, becsületét érintő jogsértést tanúsítanak, aki vonatkozásában az **általános, generális kegyeleti jog sérül**, jogi eszközök igénybevételével is védeni kívánjuk az elhunyt becsületét.

Álláspontunk szerint a kegyeleti jogosultak körének kibővítése megoldást jelentene számos olyan jogsértés esetére, ahol a *jelenlegi* szabályozás okán *nincs olyan személy*, aki a kegyeleti jog védelme érdekében felléphetne.

A Polgári Törvénykönyv rendelkezései szerint kegyeleti jog megsértése miatti keresetindításra az elhunyt hozzátartozói, illetőleg az jogosult, akit az elhunyt végrendeleti juttatásban részesített. A jogalkotó az ügyészt arra az esetre ruházta fel keresetindítási jogosítvánnyal, amikor a meghalt személy (megszűnt jogi személy) jóhírnevét sértő magatartás közérdekbe ütközik. Joggal gondoljuk, a kegyeleti jogsértések döntő többségükben nem közérdeket sértenek. Szabályozási hézag mutatkozik akkor, amikor olyan kegyeleti jogsértésre kerül sor, ahol nincsenek hozzátartozók, illetőleg végrendeleti juttatásban részesítettek, továbbá a jogsértés nem sért közérdeket. Az általános jogosultak intézményének bevezetése ezt a szabályozási hiányosságot is orvosolhatná.

Az általános kegyeleti jogosultság jogszabályi szintű elismerése azonban vélhetően többszörös jogalkalmazási problémához vezetne: 1. egy adott jogsértés több általános jogosult keresetindítási jogát indukálhatja. 2. Ez a perindítások számának sokszor indokolatlan megnövekedésével járna együtt.

B) Különös kegyeleti jogosultak

A jogosultak második nagy körébe tartoznak a kegyeleti jog **különös jogosultjai**. Különösnek azért tekinthetjük őket, mert – *Törő* és *Petrík* szerint egyaránt – a kegyeleti jog egyes részjogosultságaihoz kapcsolódik igényérvényesítési joguk.

a) Az első csoportba azok a jogosultak tartoznak, akik az elhunyt személy emlékének megsértése okán fordulhatnak bírósághoz a jogsértő magatartással szemben. Az alap kiindulási pontot a Polgári Törvénykönyv idevonatkozó rendelkezései jelentik. A személyhez fűződő jogok – figyelemmel azok személyhez szorosan tapadó jellegére – kizárólag csak személyesen érvényesíthetők. A jogszabály e fő szabály alól három esetben enged kivételt, egyrészt a cselekvőképtelen, illetve ismeretlen helyen távollévő személy esetében, másrészt akkor, ha a jogsértés elhunyt személy emlékének megsértésében nyilvánul meg. A jogalkotó utóbbi esetben a *keresetindítás jogát* a hozzátartozó, a végrendeleti juttatásban részesített személy számára, illetőleg, ha a meghalt személy jóhírnevét sértő magatartás közérdekbe ütközik, úgy az ügyész részére biztosítja.

A hozzátartozók pontos személyi köre meghatározásában a Ptk. Záró rendelkezései nyújtanak segítséget. Hozzátartozónak minősül a házastárs, az egyeneságbeli rokon, az örökbefogadott, a mostoha- és neveltgyermek, az örökbefogadó-, a mostoha- és a nevelőszülő, valamint a testvér, az élettárs, az egyeneságbeli rokon házastársa, a jegyes, a házastárs egyeneságbeli rokona és testvére, valamint a testvér házastársa.

Végrendeleti juttatottak minősül a végrendeleti örökös, a helyettes örökös, a hagyományos, az, aki öröklési szerződés alapján szerzi meg a hagyatékot, illetőleg a halál esetére szóló ajánldékozásban részesült személy. Fontos megjegyezni, ez a felsorolás nem jelent sorrendet.

A keresetindítás joga valamennyi jogosultat önállóan illeti meg azzal, hogy annak foganatosításakor kölcsönösen együttműködve kell eljárniuk. „A kegyeleti jogosultak egymástól függetlenül is tehetnek a kegyeleti jog rendeltetésszerű gyakorlása körében érvényes intézkedéseket. E téren azonban **fokozott jelentősége van a kegyeleti jogosultak együttműködésének**.”⁵ „Egyik jogosult sem tehet olyan intézkedéseket, amely sérti a halott emléket és a többi kegyeleti jogosult jogait, illetve méltánylást érdemlő érdekeit.”⁶ Az együttműködési kötelezettség különösen azért kap hangsúlyos szerepet, mert mindegyik jogosult kegyeleti joga ugyanahhoz az elhunythoz kapcsolódik, s ha jogosultságukat nem egymással összehangoltan gyakorolják, úgy – az eset konkrét körülményeihez képest – éppen közös halottukhoz kapcsolódó kegyeleti joguk látszik sérülni. Csak satlakozni tudunk *Törő* véleményéhez,⁷ aki nem osztotta a Kunszentmártoni Járásbíróságnak azt az álláspontját, mely szerint a legközelebbi

hozzátartozó dönt abban, „kinek a koszorúját tűri meg” a síron. Az együttműködést nem csupán ugyanazon személyhez kapcsolódó kegyeleti jog gyakorlása feltételezi, lehetséges – és az egyes, önálló kegyeleti jogok védelme ezt is igényli – ugyanazon eseményhez, cselekményhez kapcsolódó kegyeleti jogok megsértése esetében is. Ez megvalósulhat bármilyen okból „együtt kezelhető” elhunytak személyiségi jogának védelme érdekében.⁸

b) Különös jogosultak körébe tartozik az ügyész, akit a jogalkotó arra az esetre ruházott fel keresetindítási jogosultsággal, ha a jogsértés közérdekbe ütköznék. Többféle körülmény fennforgása alapozhatja meg a közérdek sérelmét. A legszembetűnőbb, ha történelmi, kulturális, művészeti, tudományos életünk kiemelkedő alakjának személyiségi jogát sérti a magatartás. Lehetséges akkor is, ha a jogsértés nem konkrétan meghatározott elhunytához kapcsolódik, hanem például valamilyen kegyhely, emlékpark, temetkezési hely, szoborpark, múzeum ellen irányul. *Törő és Petrik* az előbbi személyi, az utóbbit tárgyi ismérvként jelöli.⁹

Az ügyészi perindításra irányadó jogszabályi felhatalmazással szemben több szempontból is hiányérzetünk van:

1. Miként azt fentebb már jeleztük, szabályozási hézagot vélünk felfedezni. Ha a jogirodalom e tárgyú esetleges fejtegetései nem járnak a joggyakorlat fejlesztésével, és nem ruházza fel a jogalkotót, illetőleg a „jogot formáló” bírósági gyakorlat az általános jogosultakat keresetindítási joggal, úgy véleményünk szerint azokra az esetekre, ahol nincs olyan személy, aki a jelenlegi szabályozás alapján a kegyeleti jog megsértőivel szemben felléphet magánérdek sérelme esetén, úgy e jogot az ügyész számára kellene biztosítani.

2. A Polgári Törvénykönyv jóhírnevet sértő magatartásról szól. A jóhírnév azonban csak egy a nevesített személyhez fűződő jogok közül. A jogsértések pedig nemcsak a jóhírnévhez fűződő jog megsértésében nyilvánulnak meg. Ez a potenciális jogsértéseknek pusztán egy részét jelenti.

3. Ugyanakkor nem indokolt eltekinteni attól az általános szabálytól, hogy az ügyész fontos állami vagy társadalmi érdek nélkül is felléphet mindazokban az esetekben, amikor a jogosult jogainak gyakorlására bármilyen okból nem képes.

A levonható következtetések alapján javaslatot teszünk a következő megfogalmazásra: *Ha nincs olyan személy, aki a meghalt személy (megszűnt jogi személy) emlékeit sértő magatartás miatt a bírósághoz forduljon, illetve, ha a magatartás közérdekbe ütközik, úgy az ügyész is bírósághoz fordulhat.*

Miután az ügyész fontos állami vagy társadalmi érdek védelmében léphet fel, így a magánérdek körébe tartozó jogsérelmek esetére igényérvényesítési jogosultsága nyílhatna, amennyiben az – egyébként hatályos rendelkezések szerint keresetindításra nem jogosult – általános jogosult az ügyészhez fordulna az elhunyt emlékeit ért jogsérelem orvoslása okán. Ezért a következő módosítási javaslatot tesszük: *Az ügyész magánérdekbe ütköző magatartás esetén akkor járhat el, ha az a különös méltánylást érdemlő magánérdek sérelmét valósítja meg, illetve ha a perindítás szükségességéről a keresetindítási joggal fel nem ruházott kegyeleti jogosulttól szerez tudomást.*

c) A szerző személyiségi jogainak védelmére speciális szabályozás vonatkozik. A szerzői jogi törvény speciális szabályként akként rendelkezik, hogy a szerző személyiségi jogainak védelmére a védelmi időn belül „az léphet fel, akit a szerző irodalmi, tudományos vagy művészi hagyatékának gondozásával megbízott – ilyennek hiányában, vagy ha a megbízott nem intézkedik –, az, aki a szerzői vagyoni jogokat öröklési jogcímen megszerzte.”¹⁰ A szerzői jog tartalmát a személyhez fűződő és a vagyoni jogok jelentik. Ez a két részjogosultság adott esetben el is válhat egymástól, így ha a szerző a vagyoni jogai vonatkozásában felhasználási szerződést köt. A személyhez fűződő jogok azonban szorosan a szerző személyéhez kötődnek. A szerző halála esetére ezek a részjogosultságok önálló élettel, jövővel bírhatnak. Praktikus módon, ezt a szemléletet magáévá téve, a jog-

szabály elsődleges jogosultként azt a személyt jelöli, aki a szerző szellemi hagyatékát gondolja. Előfordulhat azonban, hogy az elhunyt ilyen tartalmú rendelkezést nem tett, illetőleg nem történik intézkedés. Azért, hogy a jogsértés ne maradjon megvalósolatlan, ugyanezen jogok erre az esetre a vagyoni értékű jogokat öröklési jogcímen megszerzőt illetik meg.

A szerzői jogról szóló 1999. LXXVI. törvény szellemében, az ott írt szabályozáshoz analóg módon véleményünk szerint lehetővé kell tenni az elhunyt akaratának szabad érvényesülését. Ennek érdekében biztosítani kell a keresetindítás jogát annak a személynek is, akit erre az elhunyt felhatalmazott.

d) A kegyeleti jog egyik részjogosultsága, az elhunyt eltemetésének kötelezettsége kapcsán a temetőkről és a temetkezésről szóló 1999. évi XLIII. tv. ad támpontot. A jogszabály 20. § (1) bekezdése határozza meg az elhalt eltemetésére kötelezett személyek körét és sorrendjét.¹¹ Eszerint az elhalt személy eltemetésének módjáról és helyéről elsősorban az kötelező gondoskodni,¹²

a) aki a temetést szerződésben vállalta;¹³

b) akit arra az elhunyt végrendelete kötelez;

c) végintézkedés hiányában az elhunyt elhalálása előtt vele együtt élő házastársa;

d) az elhunyt egyéb közeli hozzátartozója [Ptk. 685. § b) pontja] a törvényes öröklés rendje szerint.

Amennyiben temetésre kötelezett személy nincs, ismeretlen helyen tartózkodik, vagy a kötelezettségét nem teljesíti, a temetésről az elhalálás helye szerint illetékes települési önkormányzat (fővárosban a kerületi önkormányzat) – jogszabályban meghatározott határidőn belül – gondoskodik.

Az ide vonatkozó államigazgatási szabályok szerint, ha az eltemetettéről a kötelezett nem gondoskodik, úgy az az állam feladatává válik. Ha a hozzátartozók nem képesek megfizetni a szertartást, az önkormányzat kötelessége, hogy a számlát kiegyenlítse. Megjegyezzük, hogy az ombudsman ezirányú vizsgálata számos szabálytalanságot fedezett fel az eltemetéseket területén.¹⁴

Nagyon fontos momentum, hogy az eltemetési kötelezettségnek a fentebb felállított sorrendje nem érinti az örökösnek az illő temetés költségeinek viselésére vonatkozó kötelezettségét.¹⁵

2. Az időbeli korlátokról

A Polgári Törvénykönyv nem újít segítséget annak megvalósulására, milyen időtartamon belül részesül a kegyeleti jog védelemben. Tanulmányunk célja szempontjából lényegi fontosságú ennek a kérdésnek a vizsgálata.

a) Tekintsük át elsőként a jogvédelmi eszközöket: A kegyeleti jogok megsértésekor alkalmazható objektív jogkövetkezmények érvényesülésére irányuló igény nem évül el. Az időmúlás tényét azonban a jogsérelem orvoslására szolgáló intézkedések meghatározásakor értékelni kell. Az objektív eszközöket tehát – figyelembe véve az elhunyt személyéhez kapcsolódó emlékezés elevenségét (ebből a szempontból) – időbeli korlátozás nélkül alkalmazhatjuk. A szubjektív jogkövetkezmények esetén a kártérítés iránti igény elévülése szab korlátot.

Megjegyezzük ugyanakkor, hogy az objektív eszközök a körülmények alapján indokolatlanul késő alkalmazása a kívánntal elteltes hatást válthat ki. Lehetséges, hogy a kegyeleti jogsértés emléke nem él már, amikor egy kései nyilvános elégtételadás újból felszakítja a sebeket, mintegy zárójelben értelmezett újbóli kegyeleti jogsértést valósít meg.

b) Az elhunyt személy emlékének továbbélése legjobban annak szellemi alkotásaiban ragadható meg. A szellemi alkotások létükből fakadóan „túlélik” alkotójukat, s „ez a viszonylagos elkülönülés, tárgyasulás teszi lehetővé, hogy az alkotásban megtestesülő személyiségi eszmei érték túlélje az alkotóját.”¹⁶ A szellemi alkotásban megtestesülő személyiségi eszmei érték speciális védettséget igényel. A jogalkotó ennek igényét elismerve a szer-

zói jogról szóló 1999. LXXVI. tv.-ben az általánostól eltérő rendelkezések alkalmazását irányozta elő.

A jelenleg hatályos szerzői jogi törvény a szerző halálától számított hetvenéves időintervallumon belül védelmezi a személyhez tapadó szerzői jogokat. Ezt követően a mű közkinccsé válik, azt mindenki szabadon felhasználhatja. A hetvenéves védelmi idő kezdete a szerző halálát követő év január elseje, szerzőtársak esetében pedig az utóljára elhunyt szerzőtárs halálát követő év első napja.¹⁷ Régebbi szerzői jogi törvényeinkben a védelmi idő szerzői műveknél 50, hangfelvételeknél 20 évben került megállapítására. A védelmi idő tartamának megemelését több körülmény együtthatalma tette aktuálissá. Egyrészt az Európai Közösségek Tanácsa a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejének összehangolásáról szóló 93/98 EKG számú Irányelve külön kihangsúlyozta az irodalmi és művészeti alkotások, illetve az előadóművészek, hangfelvételt készítő és műsorsugárzó szervezetek védelme időbeli terjedelmének összehangolását, másrészt az átlagos életkor oly mértékű meghosszabbodást mutatott, hogy az 50 év nem tűnt elegendőnek a szerző, illetőleg az őt követő két generáció jogainak védelmére.

A korábbi szabályozás szerint a szerző személyhez fűződő jogai időben korlátlanok voltak, e jogok nem évültek el. A jelenleg hatályos szabályozás – szakítva a korábbi joggyakorlattal – a személyhez fűződő és a vagyoni jogok esetére is egységesen hetven évben határozta meg a védelmi időt. Ez alól egyetlen kivételt említ a jogalkotó, amikor előírja a védelmi idő lejártá után is esedékes járulékkifizetési kötelezettséget a képzőművészeti alkotások másodlagos értékesítése esetén.

c) Az időbeli intervallum megállapításában segítséget nyújthat az igényérvényesítésre jogosultak körének meghatározása. Miután a jogalkotó az elhunyt hozzátartozóját, illetőleg a végrendeleti juttatásban részesített személyt ruházta fel ezekkel a jogosultságokkal, így relatíve rövidebb-hosszabb ideig lehet a posthumus jogsértésekkel szemben fellépni. Szerencsés esetben a – közeli hozzátartozóknál bővebb körű hozzátartozók jogosultsága miatt – hosszabb ideig vannak kegyeleti jogosultak, s ekként fennmaradhat az elhunyt post mortem személyiségi joga.

Az OLG München egyik ítéletében újólag a post mortem személyiségi jogvédelem időbeli korlátjaival foglalkozott, s az érintett személy elhunytá után 28 évvel, az ügy szempontjából relevanciával bíró második világháború vége után 48 évvel egy fennmaradó, eleven post mortem személyiségi jogvédelmet állapított meg. Az LG ítéleti indokolásában kifejtette, hogy „[...] a személyiségi jog a halálát követően nem korlátozódik meghatározott időbeli határok közé. [...] A post mortem személyiségi jog védelmének hiányzó jogalkotói határideje nem hagyja az életkép védelmének halál utáni parttalan elfajulását. Ugyanis egy bizonyos időbeli korlátozás adódik abból a körülményből, hogy az elhunyt személyiségi jogainak védelme érdekében nem bárki, hanem csakis a közeli hozzátartozók, tehát a túlélő rokonok szűk köre léphet fel.”¹⁸

d) A jogalkalmazási gyakorlat, valamint az elméleti jogászok¹⁹ által szorgalmazott elvek szerint az elhunyt személyiségi jogait addig kell védelemben részesíteni, ameddig az utókorban az elhunyt személyhez kapcsolódó emlékezés elevenen él.

Természetesen nem lehet generális szabályokat felállítani, hiszen minden egyes esetben más és más tényezők befolyásolhatják az emlékkép fennmaradásának idejét, melyet valamennyi előfordulási esetben specifikusan, személyre és körülményekre vonatkoztatottan kell görcső alá venni. Klaus Mann Mephisto c. művét érintő jogesetben ez az időbeli korlát 18 év volt, más esetben, így Emil Nolde személyét érintve 30 éves védelmi időt ismert el a német Legfelsőbb Szövetségi Bíróság.²⁰

Sok, egymással összefüggő tényező alakíthatja ki a konkrét időintervallumot.²¹ A szellemi alkotók esetében vizsgálni kell többek közt az elhunyt által megalkotott mű időtálló jellegét, az általa feldolgozott téma aktualitását, a sugárzott, nyilvánosságra

hozott művészeti alkotása publicitását, azt, hogy mekkora körben, milyen intenzitással, milyen módon került sor a személyiségi jog megsértésére, továbbá figyelemmel kell lenni minden további, az adott esetben releváns körülményre.

e) A fentebb jelzettek értelmében többféle megoldási lehetőség él egymás mellett jogunkban, melyek hol lefedik egymást, hol kevesebb-rövidebb időintervallumot jelölnek. Érdekes megoldást alkalmaz az osztrák joggyakorlat, ahol a szerzői jogi törvény rendelkezéseit alapul véve állapítják meg a post mortem személyiségi jogi sérelmek védelmi idejét.²² Ennek megfelelően a házastárs, szülő és a gyermek egész életében, míg minden más közeli hozzátartozó ezzel szemben a halálozástól számított 10 évben belül jogosult igényérvényesítésre.

3. Összegző gondolatok – de lege ferenda

a) A kegyeleti jog tiszteletének, védelmének általunk szorgalmazott és megerősíteni kívánt igénye szorosan érinti a kegyeleti jogosultak körének áttekintését, szabályozási javaslatok felállítását. Szorgalmazzuk az elhunyt akaratának figyelembevételét, így annak érvényre juttatását, ha még életében megjelöli a kegyeleti jog megsértése esetére keresetindításra jogosult személyét.

Véleményünk szerint a Ptk., valamint egyéb jogszabályok által kegyeleti jogosultként megjelölt személyek köre szűkített terjedelmű jogvédelemre adhat lehetőséget. Ha nincs a Ptk. szerinti igényérvényesítésre jogosult személy, és nem állnak fenn az ügyészi keresetindítási feltételei, úgy a kegyeleti jog célját veszítetté válhat. Ezek az anomáliák – kegyeleti jogosultak köre, ügyészi perindítás feltételei – szabályozási megoldás keresésére ösztönöznek.

Ahhoz, hogy az elhunyt személy emlékét minél erősebben védjük, véleményünk szerint ki kell terjeszteni az ügyészi perindítás lehetősége feltételeit. Ennek megfelelően az ügyész nem csupán közérdekű jóhírnév sértés, hanem magánérdekbe egyaránt ütköző személyhez fűződő jogok megsértése esetén is fel léphetne.

Az általános kegyeleti jogosultak keresetindítási joggal történő esetleges felruházása jogalkalmazási problémákkal járhat, így ennek biztosítását el kellett vetnünk. Ugyanakkor, ha ügyészi keresetindításra különös méltánylást érdemlő magánérdekbe ütköző magatartás során – így pl. ha a keresetindítási joggal egyébként fel nem ruházott általános jogosulttól szerez tudomást az ügyész a perindítás szükségességéről – kerül sor, úgy az általános kegyeleti jogosult intézményének bevezetésével elérni kívánt cél is megvalósul.

A fentiek figyelembevételével a kegyeleti jog gyakorlására jogosultak meghatározására az alábbi javaslatot tesszük:

Meghalt személy emlékének megsértése miatt bírósághoz fordulhat a hozzátartozó, továbbá az a személy, akit az elhunyt végrendeleti juttatásban részesített, illetve akit keresetindítási joggal ruházott fel. Ha nincs olyan személy, aki a meghalt személy (megszűnt jogi személy) emlékét sértő magatartás miatt a bírósághoz forduljon, illetve, ha a magatartás közérdekbe ütközik, úgy az ügyész is bírósághoz fordulhat. Az ügyész magánérdekbe ütköző magatartás esetén akkor járhat el, ha az a különös méltánylást érdemlő magánérdek sérelmét valósítja meg, illetve ha a perindítás szükségességéről a keresetindítási joggal fel nem ruházott kegyeleti jogosulttól szerez tudomást.

Ez a szabályozási javaslat természetesen nem jelentené az igényérvényesítésre jogosultak természetének megállapítását.

b) *Törő Károly* szerint az emberi személyiséget mindaddig védelmezni kell, „amíg az elhalt társadalmi hatása véglegesen meg nem szűnik, emléke el nem enyészik, amíg a személyiséghez tapadó, személyiséget kifejező – egyediesítésre alkalmas – alkotása fennáll.”²³ Erre az elgondolásra alapozva igen nehéz a kegyeleti jog érvényesítésének időbeli korlátaira generális kritériumokat felállítani.

A jelenleg hatályos szabályozás szerint szerencsés esetben – ha a jogutód kegyeleti jogosultak hosszú életűek – az elhunythoz

kapcsolódó emlékezés joga relatíve hosszabb időtartamig védelmet élvez. Előfordulhatnak azonban olyan helyzetek, ahol az emberi élet rövidsége miatt ilyen védelem nem tud megvalósulni. Éppen ezért van szükség némi gondolatébresztőre.

Az Sztj. módosításakor az ötven éves védelmi időt éppen az emberi élet meghosszabbodására figyelemmel emelték fel 70 évre. Ez a 70 éves időintervallum többé-kevésbé jól lefedti az elhunytal még személyes kontaktusban állt hozzátartozók élettartamát, illetőleg jól jelöli az elhunythoz kapcsolódó emlékezés fennmaradását. Hiszen ha egy szerző kapcsán, aki szerzői műven keresztül maradandót alkotva hunyt el, a hetven év alkalmas a védelemre, úgy alkalmasnak kell lennie nem szerzői minőségben elhunyt személyek személyiségi értékeinek posthumus védelmére is.

E 70 éves védelmi idő, valamint a korábbiak során vázolt szabályozási javaslat összhangjaként a következő javaslat fogalmazódik meg:

Meghalt személy emlékének megsértése miatt bírósághoz fordulhat a hozzátartozó, továbbá az a személy, akit az elhunyt végrendeleti juttatásban részesített, illetve akit keresetindítási joggal ruházott fel. Ha nincs olyan személy, aki a meghalt személy (megszűnt jogi személy) emlékéét sértő magatartás miatt a bírósághoz forduljon, illetve ha a magatartás közérdekbe ütközik, úgy az ügyész is bírósághoz fordulhat. Az ügyész magánérdekbe ütköző magatartás esetén akkor járhat el, ha az a különös méltánylást érdemlő magánérdek sérelmét

valósítja meg, illetve ha a perindítás szükségességéről a keresetindítási joggal fel nem ruházott kegyeleti jogosulttól szerez tudomást. Ez utóbbi esetben az ügyész az elhunyt halálát követő év első napjától számított hetven éven belül járhat el.

E javaslat azonban – bár közelít a felfogásunknak megfelelőhöz – mégsem éri el az elhunyt személyiségi értékeinek azt az időintervallumában is megkívánt általános védelmét, melyet többek között *Törő Károly* és *Zlinszky János* egyaránt szorgalmaz. Ahhoz, hogy ez megvalósuljék, a magánérdekbe ütköző jogsértés esetén megnyíló ügyészi keresetindítás lehetőségét korlátozásmentesen kell biztosítani:

Mindezek, valamint az általunk is megkívánt jogvédelem megvalósulása érdekében visszatérünk a korábban már megjelölt javaslatunkhoz, miszerint: *Meghalt személy emlékének megsértése miatt bírósághoz fordulhat a hozzátartozó, továbbá az a személy, akit az elhunyt végrendeleti juttatásban részesített, illetve akit keresetindítási joggal ruházott fel. Ha nincs olyan személy, aki a meghalt személy (megszűnt jogi személy) emlékéét sértő magatartás miatt a bírósághoz forduljon, illetve ha a magatartás közérdekbe ütközik, úgy az ügyész is bírósághoz fordulhat. Az ügyész magánérdekbe ütköző magatartás esetén akkor járhat el, ha az a különös méltánylást érdemlő magánérdek sérelmét valósítja meg, illetve ha a perindítás szükségességéről a keresetindítási joggal fel nem ruházott kegyeleti jogosulttól szerez tudomást.*

Görög Márta

JEGYZETEK

- 1 *Személyi Kálmán: A névjog: tanulmány a személyiségi jogok köréből*, Budapest, Franklin, 1915. 76-77.
- 2 *Törő Károly: Személyiségvédelem a polgári jogban*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1979. 639.; *Petrik Ferenc: A személyiség jogi védelme*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1992. 212.
- 3 A móri Erste Bank fiók elleni rablótámadás után például az Erste Bank Rt. általános kegyeleti jogosultként akként fejezte ki gyászát, hogy emlémlájának korábbi kék-piros színösszeállítás helyett fekete színnel szerepeltette a bank megjelölését levelezése során egészen mintegy 2003. júniusáig.
- 4 Az Umbro sportszergyártó cég – mely többek között az angol válogatott mezeit is gyártja – 1999-ben „Zyklon” névvel hozta piacra egyik új fejlesztésű sportcipőjét. A Siemens ugyancsak „Zyklon” márkánéval kívánta forgalomba hozni háztartási gépeit, köztük gáztűzhelyeit. A zsidó szervezetek mindkét esetben tiltakoztak a haláltáborokban használt Ciklon-B gázra emlékeztető márkanevek szerepeltetése ellen. A zsidószervezetek felháborodását az utóbbi esetben még inkább fokozta, hogy a II. világháború idején a haláltáborok lakóit „rabszolgaként alkalmazó” cég akarta ezt az elnevezést használni termékeihez. Forrás: Index; A holokausztra utal a sportcipő neve; A haláltáborokra emlékeztet a Siemens márkánévterve.
- 5 BH 1984. 352. III.
- 6 BH 1984. 352.
- 7 P. 20 165/1968-5., *Törő Károly: Kegyeleti jog*, Jogtudományi Közlöny, 1972/4. 168.
- 8 A móri Erste Bank fiókban 2002. május 9-én meggyilkolt nyolc vétnen ember hozzátartozói közül hatan levélben fordultak a sajtóhoz megértést, jogaik tiszteletben tartását kérve. A levél aláírói kérték a sajtó egyes – meg nem nevezett – munkatársait, hogy a jövőben tartsák tiszteletben a gyászukat, a személyiségi jogaikat, és az elhunyt hozzátartozóik kegyeleti jogaikat. A tragikus eseménnyel kapcsolatban találgatásoknak, rémhíreknek, magamutogató embereknek ne adjanak teret. „Személyes és családi tragédiákból senkinek nincs joga egyéni ambíciókat meloenetve főszereplővé válni.” – állt a nyílt levélben. *Fekete Gy. Attila: Tiltakoznak a hozzátartozók*, Népszabadság, 2002. július 1.
- 9 *Törő: Személyiségvédelem a polgári jogban*, 640.; *Petrik*, 213.
- 10 Sztj. 14. § (1). bek.
- 11 Régebbi jogunkra épülő bírósági gyakorlat szerint a temetési hely kiválasztása, illetve a holttest elszállítása kérdésében az elhunythoz a családi kötelékben legközelebb álló hozzátartozó döntött. Magyar Kúria, P. I. 371/1921. Magánjogi Döntvénytár, XIV. 42.
- 12 A korábban hatályos jogszabályi rendelkezés ettől részben eltérően jelölte meg az eltemettetésről gondoskodók körét. A temetőkről és a temetkezési tevékenységről szóló 10/1970. (IV. 17.) ÉVM–EüM rendeletnek a 7/1983. (V. 12.) ÉVM–EüM rendelet 3. §-ával módosított 11. §-a szerint az elhunyt eltemetéséről az alábbi sorrendben megjelöltek voltak kötelesek gondoskodni: a) az elhalt együttélő házastársa, illetve a halál előtt legalább hat hónapon át vele együttélő élettársa, b. aki az elhalt eltemetésére köteles, c) a Polgári Törvénykönyv 685. §-ának b) pontjában megjelölt egyéb közeli hozzátartozó, d) akit az elhalt végrendeleti juttatásban részesített. e. Ha a házastárs vagy élettárs az elhalt eltemetéséről nem gondoskodott, akkor a temetésről az volt köteles gondoskodni, aki az elhaltat szerződés vagy jogszabály alapján életében köteles volt tartani, illetve ráutaltsága esetén eltartásra lett volna kötelezhető.
- 13 Lehetséges, hogy az eltemetésre irányuló kötelezettséget az elhunyt és a jogosult/kötelezett között létesített tartási, életjáradéki, vagy öröklélt szerződés tartalmazta, de az is lehetséges, hogy pusztán az eltemetésre vonatkozóan jött létre közöttük egy quazi megbízási szerződés.
- 14 Korridor.hu, *Temetlen boltak*: szabálytalanságok sorozata, 2002. július 25.
- 15 Legf. Bír. Pfv.V. 21. 672/1995. sz.
- 16 *Törő Károly: Személyiségvédelem a halál után*, Magyar Jog, 1987/6. 497.
- 17 Sztj. 31. § (2) bek.
- 18 OLG München, Urteil v. 26. 01. 1994 – 21 U 5534/93; BGHZ 50, 133
- 19 *Zlinszky János: A kegyelet magánjogi kérdései – személyi jog, vagyoni jog és kötelezettség*, lásd fentebb, a Polgári Jogi Kodifikáció jelen számában!
- 20 *Görög Márta: Az általános személyiségi jog posthumus védelme a német joggyakorlatban*, Európai Jog, 2002/7. 24.
- 21 „Die Dauer des postmortalem Persönlichkeitssschutzes läßt sich nicht generell festlegen. Sie hängt von den Umständen des Einzelfalls ab. Dabei wird es neben der Intensität der Beeinträchtigung vor allem auf die Bekanntheit und Bedeutung des durch das künstlerische Schaffen geprägten Persönlichkeitsbildes ankommen. Das Schutzbedürfnis schwindet in dem Maße, in dem die Erinnerung an den Verstorbenen verblaßt und im Laufe der Zeit auch da Interesse an der Nichtverfälschung des Lebensbildes abnimmt.” BGHZ 107, 385. 392.
- 22 *R. Doralt: Der Schutz des Lebensbildes*, ÖJZ, 1973., 649.
- 23 *Törő Károly: Személyiségvédelem a halál után*, Magyar Jog, 1987/6. 495.

Szeminárium az USA hitelbiztosítéki jogáról az Igazságügyi Minisztériumban

2004. november 18–19-én Prof. Harry C. Sigman immár második alkalommal tartott szemináriumot az USA hitelbiztosítékok jogáról az Igazságügyi Minisztériumban. Az első szemináriumra 2004. január 21–22-én került sor, amelyről a Polgári Jogi Kodifikáció VI. (2004) 3. számában jelent meg beszámoló.¹ Ennek alkalmával az előadó vizsgálta a különböző európai és az amerikai szabályozás kialakulását és rendszerét, a Uniform Commercial Code (Egységes Kereskedelmi Törvény, UCC) jellemzőjét, annak a hitelbiztosítékokkal foglalkozó 9. cikkének revízióját, a funkcionális szemléletű *security interest* (hitelbiztosítéki jog) és a *personal property* (ingó dolgok és követelések) fogalmát, a *security interest* létrejöttének két alapvető létszakaszát: az *attachment*-et és a *perfection*-t, valamint a nyilvántartás és a nyilvántartásba vétel (*filing*) specialitásait.

A januári előadás zárásaként az előadó „a magyar polgári jogi kodifikáció során a UCC megoldásainak, különösen a dogmatikus megközelítés helyett a funkcionális szemléletnek az alkalmazását, a formális-jogi szempontok helyett a tartalmi-gazdasági szempontok, a gazdasági szereplők igényeinek tekintetbe vételét”² javasolta. A novemberi szeminárium ezt a gondolatmenetet folytatta. Az előadó szerint a modernizáció elengedhetetlen feltétele, hogy a jogalkotó a gazdasági szektor valódi igényeit felismerve készítsen jogszabályokat. A gazdasági igények pedig e tekintetben világosak: egyszerűen és olcsón elérhető hitelek. Az előadó ezen cél eléréséhez a következő hat szabályozási szempontot vázolta fel:

1. világosan megfogalmazott jogszabályok, amelyek a felek szerződéskötés során felmerülő kérdéseire bonyolult jogértelmezési folyamat nélkül is egyértelmű választ adnak;
2. részletesen megfogalmazott, komplex, ezért terjedelmes jogszabályok, amelyek által elkerülhetővé válik a bírói jogfejlesztés;
3. a részletes megfogalmazás ellenére is világos, könnyen érthető szabályok, amelyek akár a jogászok közreműködését is feleslegessé tennék a biztosíték létrehozásakor;
4. világosan megfogalmazott rangsorszábról, amelyek meghatározzák az elsőbbséget a korábbi és a későbbi hitelezőkkel, az ellenérték fejében és az ingyenesen szerzőkkel szemben;
5. olcsó, gyors és felhasználó-barát hitelbiztosítéki nyilvántartás;
6. hatékony és gyorsan igénybe vehető jogorvoslat nemteljesítés esetére.

Az előadó álláspontja szerint a UCC 9. cikke mindezen kívánalmaknak megfelel. A 9. cikk sikerét mutatja, hogy azt az összes kanadai tartomány (ideértve a nem angolszász jogrendű Québec tartományt is) átvette. Az angol Law Commission 2004 augusztusában tette közzé a hitelbiztosítékok újraszabályozására vonatkozó jelentését,³ amely a UCC 9. cikkének alapulvételével készült. Az egyes nemzeti példák mellett számos nemzetközi kezdeményezés létezik, amelyek az amerikai rendszert kívánják alkalmazni. Ilyen többek között az Európai Unió pénzügyi biztosítékokról szóló irányelve,⁴ amely átveszi a UCC hitelbiztosítéki fejezetének funkcionális megközelítését, és egységesen kezeli az azonos célokat szolgáló különböző eszközöket. A *lex rei sitae* okozta problémák kezelésére a Hágai Konferencia is az amerikai megoldás átvételét javasolja a közvetítőnél lehetőleg helyezett értékpapírokra fennálló, meghatározott jogokra alkalmazandó jogokra alkalmazandó jogról szóló egyezményében.⁵ 2001-ben fogadta el az Uncitral a követel-

sek engedményezésére vonatkozó egyezményét, amely egyes elemeiben szintén a UCC befolyását tükrözi. Az Uncitral VI. munkacsoportja 2002 óta foglalkozik a hitelbiztosítékok témájával: a cél egy *legislative guide* elfogadása.

Az előadó a UCC újszerű megközelítését a következő példán ismertette. Ha egy vállalkozás eszközöket kíván vásárolni, azt háromféle módon teheti meg: alapíthat a vagyonán jelzálogjogot, a megvásárolni kívánt eszközöket lízingelheti vagy megveheti azokat tulajdonjog-fenntartással. Ezek a beruházások gazdasági értelemben azonosak. A vevő más pénzből tud eszközt vásárolni és már a – gazdasági értelemben vett – tulajdon megszerzése előtt jogosult az eszközt birtokolni és használni. Ez a gondolatmenet a hitelbiztosítékok funkcionális megközelítéséhez vezet: ha ezek a megoldások ugyanazt a cél szolgálják, akkor azokra ugyanazoknak a jogszabályoknak kell alkalmazhatónak lenniük.

A hitelbiztosíték létrejötte

1. Hitelbiztosítéki szerződés

A UCC semmilyen alaki feltételt nem ír elő a hitelbiztosítéki szerződés érvényességéhez. A szerződés létrejöttéhez kizárólag az szükséges, hogy a felek kinyilvánítsák azon akaratukat, hogy az adósnak egy – ésszerű pontossággal meghatározott – vagyontárgyán *in rem* biztosítékot kívánnak létrehozni (valamint az, hogy a felek *consideration*-t nyújtsanak). A hazai megoldással ellentétben tehát a UCC alapján nem feltétel a regisztráció: a biztosíték végrehajtható az adóssal és – bizonyos kivételektől eltekintve – harmadik személyekkel szemben is.

A szerződéssel kapcsolatban külön kérdésként merül fel, hogy a hitelbiztosítékot milyen pontossággal szükséges meghatározni. A szerződés létrejöttéhez elegendő a biztosíték rendkívül felületes megjelölése (például: „egy asztal”) is, vita esetén a bíróság feladata annak eldöntése, hogy mely asztal képezte az ügylet tárgyát. A UCC szóhasználatában – bizonyos kártérítési igények és fogyasztói ügyletek kivételével – „ésszerű meghatározás” szükséges, amelyet azonban nem elégít ki „az adós minden vagyona” és más hasonló körülírás.⁶ A tulajdon átruházáshoz természetesen szükséges annak megjelölése, hogy melyik asztalt ruházom át, mivel tulajdonjog csak egyedileg meghatározott dolog esetében tud átszállni. Az amerikai rendszer ismertetése heves vitát váltott ki a szeminárium résztvevői között. Kérdésként merült fel, hogy a hatályos szabályok alapján hogyan lehet nem egyedileg meghatározott dolgokat bejegyezni a zálognyilvántartásba. A vita önmagában is kellően tükrözte, hogy a gyakorlatban – a közhitelességre való törekvés miatt – számos probléma merül fel a jelenlegi szabályok alkalmazása során.

2. Perfection

A UCC rendszerében a fentiekben bemutatott szerződés amellett, hogy a felek között kötelmet hoz létre, dologi hatállyal is bír. A dologi hatály legfőbb jellemzőjére, a prioritásra azonban speciális szabályok vonatkoznak. A hitelezők közötti rangsort a *first to file-or-perfect* rule határozza meg. A *perfection*-höz az alábbi feltételek közül – a biztosíték tárgyától függően – legalább egy teljesülése szükséges.

1. nyilvántartásba vétel (*filings*);
2. birtokba vétel (*possession*);
3. ellenőrzés (*control*);
4. automatikus dologi hatály (*automatic perfection*).

3. Nyilvántartás

Specialitásai miatt az előadó részletesebben a nyilvántartásba vételt és a nyilvántartás jellegzetességeit mutatta be, mivel az gyökeresen eltér a zálogjogi nyilvántartás hazai rendszerétől. A kezdetben papír alapú, mára elektronikus nyilvántartás – az ingatlanok, a szabadalmak, a repülőgépek és a hajók kivételével – az adós személyén alapul. Mivel a nyilvántartásban az adós neve alapján lehet keresni, a UCC meghatározza, hogy mi tekinthető az adós megjelölésének; ennek hiányában érvénytelen a bejegyzés. Az adós meghatározása mellett a nyilvántartás tartalmazza a hitelező (vagy annak képviselőjének) megjelölését, valamint a biztosíték körülírását.⁷

A nyilvántartásba az adós által feljogosított személyek jogosultak adatot felvenni vagy módosítani. Feljogosításnak minősíti a UCC magát a biztosítéki megállapodást is: ilyen esetekben a hitelező – a korábbi szabállyal ellentétben – az adós aláírása nélkül jogosult a bejegyzésre. Mivel a bejegyzés során annak jogosságát nem lehet vizsgálni, a UCC szabályozza a jogosulatlan bejegyzés jogkövetkezményeit.⁸ A jogosulatlan bejegyző felelős a bejegyzése által okozott károkért, valamint az ilyen bejegyzések érvénytelenek, azaz a biztosítéki követelés nem perktuálódik.

Mivel a biztosítéki nyilvántartás ingókra is kiterjed, a nyilvántartás nem lehet közhiteles; annak célja kizárólag a figyelemfelhívás. A hitelezők számára a rendszer jelzésként működik arra nézve, hogy az adós mely tárgyait terheli már biztosíték. Az információ egyrészt lehetővé teszi az adós megbízhatóságának ellenőrzését, másrészt más forrásokból származó információ gyűjtésére sarkallhatja a potenciális hitelezőt.

A nyilvántartás – mivel nem közhiteles – rendkívül egyszerűen működik. A bejegyzés tagállamtól függően történhet online vagy a hagyományos papír alapú rendszerben is. Egyik rendszer sem igényli azonban a bejegyzett adatok valóságának a bizonyítását, a bejegyzéshez nincs szükség a dokumentáció benyújtására.

A nyilvántartási rendszer hatékonyságához hozzájárul a nyilvántartás egyszerű elérhetősége. A tagállamok felében online elérhető a nyilvántartás (15 tagállamban ellenérték nélkül, a többi tagállamban rendkívül olcsón kereshető az adatbázisok), a nyilvántartásban bárki kereshet a jogosultság igazolása nélkül. A rendszer hatékonyságát jól tükrözi, hogy annak új-zélandi változatának működtetéséhez egyetlen főállásban foglalkoztatott munkavállalóra sincs szükség.

Default

A szerző álláspontja szerint hibás a kontinentális jognak az a megközelítése, hogy a zálogjogosult nem szeresheti meg a zálogtárgy tulajdonját és csak bizonyos körben jogosult azt értékesíteni. A UCC értelmében *default* esetén a hitelező választhat, hogy bírósághoz fordul vagy bíróságon kívül kívánja jogait érvényesíteni. Ez utóbbi esetben – a „béke megsértése nélkül” – birtokba veheti a dolgot, kötelezheti az adóst, hogy függessze fel a dolog használatát vagy szállítsa a hitelező által megjelölt helyre.⁹

Bíróságon kívüli értékesítés

Az Egyesült Államokban a biztosítékok bírói értékesítése mellett hangsúlyos szerephez jut a biztosíték bíróságon kívüli értékesíté-

se. A szabály mögött megbúvó gazdasági megfontolás a következő. Míg a bíróság kizárólag egy nehézkes adminisztratív eljárás során képes értékesíteni az adós vagyontárgyát, a hitelező ezt olcsóbban, gyorsabban és ami a legfőbb: magasabb áron képes megtenni az érintett vagyontárgy piacán. A jog szerepe az értékesítés során marginális, kizárólag az értékesítés során követendő garanciális szabályokat és az adósnak a nem megfelelő értékesítéssel szembeni hatékony jogorvoslathoz való jogát szükséges szabályozni.

A hitelező *default* esetén jogosult a dologgal rendelkezni: azt eredeti állapotában vagy kereskedelmileg ésszerű átalakítást követően értékesítheti.¹⁰ Az értékesítés során az egyetlen szempont az, hogy annak gazdaságilag ésszerű módon (*commercially reasonable manner*) kell történnie. Ha az adós úgy találja, hogy a hitelező ezen szempontok figyelembevétele nélkül kívánja értékesíteni az adós vagyontárgyat, akkor az értékesítés leállítását kérheti a bíróságtól (*injunction*). Ha az adós a hitelező eljárásának hibájáról az értékesítést követően szerzett tudomást, akkor jogosult a hitelezővel szembe fordulni. A rendszer előnye, hogy a felek szabadon eldönthetik, hogy a vagyontárgy értékesítéséhez igénybe kívánják-e venni a bíróság segítségét, vagy azt maguk kívánják értékesíteni. Az értékesítés során a hitelező is megszerezheti a dolog tulajdonát. A hitelező tulajdont nyilvános értékesítés (*public disposition*) során bármikor, nem nyilvános értékesítés (*private disposition*) esetén csak abban az esetben szereshet, ha az értékesített dolognak a piacon kialakult ára van.

Fizetésektelenség

Az előadó vizsgálta azt a kérdést is, hogy gazdaságilag racionális-e egy olyan, a magyar jogban is ismert szabály, amely szerint a csődeljárásban a biztosított hitelező elsőbbségi joga csak a biztosíték értékesítéséből származó bevétel meghatározott százalékára terjed ki.¹¹ *Sigman* szerint a közgazdaságtani szállóige, amely szerint nincs ingyen ebéd, pontosan meghatározza ennek a kérdésnek a szabályozását is. Az előadó álláspontja szerint elhibáztak ezek a rendelkezések. A hitelezőknek a hitel teljes összegére ilyen jogosultsággal kellene rendelkezniük, minden eltérő szabályozás ugyanis a hitelek megdrágulásához vezet. Igaz, hogy egy ilyen szabály például ahhoz vezetethet, hogy a munkavállalók nem kapnak fizetést vagy végkielégítést, azonban a foglalkoztatásukat a hitel tette lehetővé. Ha a hitelező nem lehet biztos abban, hogy a pénzt – ha az a csőd pillanatában még megvan – visszakapja, akkor csak jelentősen magasabb áron nyújt majd hitelt.

Reorganizáció

Az előadó egy, a tervezett magyar csődtörvényre vonatkozó kérdés kapcsán kifejtette, hogy a reorganizáció túl széles körre való kiterjesztése felesleges költségekkel jár. Kis vállalkozások esetén nincs ugyanis értelme a reorganizációnak. Az előadó ezt az alábbi példán mutatta be. Ha egy kis étterem tönkremegy, annak vagyontárgyait – a hitelezői követelések kielégítése céljából – eladják. A gyakorlat azt mutatja, hogy a régi étterem helyén a korábbi felszerelésből egy új étterem nyílik. Igaz, hogy a régi étterem alkalmazottainak munkaviszonya megszűnik, de az új étterem is alkalmazni fog szakácsokat és pincéereket, ezért a munkanélküliség sem fog érdemben megváltozni. Mi értelme lenne ebben az esetben a reorganizációnak? (További ellenérv, hogy a reorganizáció során a rangsorban hátul álló, nem biztosított hitelezők minden esetben a reorganizációra fognak szavazni, mivel ez az egyetlen esélyük arra, hogy viszontlássák a pénzüket.)

Kodifikációs javaslatok

A szerző a januári előadásától eltérően határozottabb kodifikációs javaslatokat fogalmazott meg. Álláspontja szerint a Ptk. nem alkalmas a hitelbiztosítékoknak a fent megjelölt igényeket

kielégítő szabályozására. Javaslatá szerint a kódexben a hitelbiztosítéki jog legfontosabb anyagi szabályait kell lefektetni, a UCC 9. cikkéhez hasonló részletes szabályokhoz egy külön törvény szükséges.

Gárdos Péter

JEGYZETEK

- 1 Cszmazia Norbert: Szeminárium az USA hitelbiztosítéki jogáról az Igazságügyi Minisztériumban. Polgári Jogi Kodifikáció. VI. (2004) 3. 20–23. oldal.
- 2 Cszmazia Norbert: i. m. 23. oldal.
- 3 Company Security interest. Consultative Paper No. 176., megtalálható a Law Commission honlapján a www.lawcom.gov.uk honlapon.
- 4 Az Európai Parlament és a Tanács 2002/47/EK irányelve (2002. június 6.) a pénzügyi biztosítékokról szóló megállapodásokról.

- 5 Convention on the law applicable to certain rights in respect of securities held with an intermediary.
- 6 § 9–108.
- 7 § 9–502.
- 8 § 9–510 és § 9–625.
- 9 § 9–609.
- 10 § 9–610.
- 11 Lásd például a hatályos csődtörvény 49/D. § (1) bekezdését.

Külföldi kitekintés

Jogátruházás a francia jogban

A jogátruházás általános értelemben élők közötti transzlatív jogutódlás, származékos (derivatív) jogszerzés, amely lehet akár egytetemes, akár különös. Ez a jogutódlás, mivel az átruházás folyományaként az eredeti jog alanyának helyébe másvalaki lép, voltaképpen minden esetben alanycserét jelent valamely jogi helyzetben. Ilyenkor tehát nem pusztán valamely jog, hanem általában valamely jogi helyzetnek az egésze száll át. Ugyanakkor a jogi helyzet az alanyok megváltozása ellenére sem módosul: „a transzlatív jogutódlás jogi szerkezete azon a feltevésen alapul, hogy valamely jogi helyzet, ha egyébként tartalmában nem változik, azonos marad, habár alanyaiban változás állott be. Ez az azonosság egyszerűen az *egybeválogóság* viszonyát jelzi a régi és az új helyzet joghatásai között az új alany javára vagy terhére.”¹

Jogátruházáson a francia jog sem ért mást, mint vagyoni értékkel bíró forgalomképes jogok élők közötti származékos átszállását. Előjáróban azonban a jelen tanulmány tárgyának körében anyai megszorítást mégiscsak kell tennem, hogy helyütt csupán a tudatos jogügyleti cselekmény keretében történő (tehát megállapodáson alapuló) jogátruházást vizsgálom. A törvényi jogátszállás eseteinek tárgyalásától – bár elvben azok is a jogátruházás fogalmába tartoznak – e tanulmányban eltekintek.

A következőkben tehát a jogátruházás francia jogban érvényesülő megoldásait igyekszem röviden, a lényeges elemekre koncentrálni. Ennek keretében először a francia jog azon legfontosabb sajátosságait ismertetem, amelyek eltérőek a magyar szabályoktól, és amelyek jelentőséggel bírnak a téma szempontjából. Ezt követően előbb a jogátruházás tárgyait veszem számba, majd a jogátruházás különböző módjait vizsgálom meg. A tanulmányt rövid összegzés zárja, amelyben a legfontosabb tapasztalatokat foglalom össze.

1. A francia jog sajátosságai

1.1. A vagyon (*patrimoine*) fogalma

A francia jog a vagyont szigorúan a személyhez kapcsolja. *Aubry és Rau*, a két XIX. századi híres jogtudós mára már klasszikussá vált meghatározása szerint a vagyon mindazon vagyoni jogok és kötelezettségek összessége, amelyek jelenleg vagy a jövőben megilletnek egy személyt.² Eszerint tehát a francia jog a vagyont szélesebben értelmezi, mint a magyar: az nem csak a személy jelenlegi jogait és kötelezettségeit tartalmazza, hanem azon képességét is, hogy újakat szerezzen. Ezért mindenki szükségképpen

rendelkezik vagyonnal, még ha éppen nincs egyetlen vagyontárgya sem, hiszen a szerzési képessége mindig fennáll.

A vagyon személyhez kötöttségének folyománya, hogy mindenkinek csak egy vagyona lehet. Vagyis a francia jog nem ismeri el azt a német jogban bevett vagyoni jogi felfogást, ami szerint egy személy több vagyonnal is rendelkezhet. A vagyon „megtöbbszörözése” csak új személy létrehozásával: társaság alapításával oldható meg.

A vagyon mint egész a francia jogban is lehet rendelkezés tárgya, de csakis halál, illetve jogi személy megszűnés esetére. Az egytetemes jogutódlás ugyanis – a fogalomból következően – minden esetben csak halál esetében valósulhat meg.

1.2. A javak (*biens*) mint a vagyon elemei

A vagyont alkotó elemeket a francia jog javaknak (*biens*) nevezi, és két csoportra osztja őket: testi javakra (*biens corporels*), azaz dolgokra (*choses*), és testetlen javakra (*biens incorporels*), azaz jogokra (*droits*).

A *testi javak* mindazok a testi tárgyak, amelyek emberi használatra szolgálnak, hasznosak és értékkel bírnak.³ Ez tehát a mi fogalmaink szerinti dolognak felel meg, és annak ellenére elismerik a vagyon részeként, hogy azt fogalmilag – mint a fentiekből is kitűnik – csak jogok és kötelezettségek alkotják.

A *testetlen javak* jelentik azokat a jogokat, amelyek vagyoni értékkel bírnak, és lehetővé teszik a dolgok használatát vagy bizonyos előnyök szerzését másoktól.⁴ Ezek: a dologi jogok, a kötelemi jogok és a szellemi alkotások jogai. A dologi jogok képezik a „testi jogokat” (*droits corporels*), mivel testi tárgyakkhoz (dolgokhoz) kötődnek, a kötelemi jogok és a szellemi alkotások jogai pedig a „testetlen jogokat” (*droits incorporels*). (Természetesen lényegét tekintve valamennyi jog szükségképpen testetlen, a megkülönböztetés pusztán elméleti, és arra az időre nyúlik vissza, amikor a dolgot és a dolgon fennálló jogot még nem különítették el⁵).

A javak jelentősége mindenekelőtt abban áll, hogy a dologi jog (*droit réel* vagy *droit des biens*), és benne a tulajdonjog szabályai elvben rájuk irányulnak. Ugyanakkor a gyakorlat – a *Code civil* (Polgári Törvénykönyv) látszólag esetleges fogalomhasználatának (a tulajdonjog tárgyaiként valahol dolgokat, valahol pedig javakat jelöl) egységesítésére – a dologi jog szabályait csak a dolgokra és a testi jogokra értelmezi, míg a testetlen jogokat a személyhez kötődő jogosultságként fogja fel.

1.3. Konszenzuális rendszer

A francia jog és a hatása alatt fejlődött jogrendszerek jellegzetes megoldása a tulajdonátruházás terén az ún. konszenzuális rendszer. Ez a felfogás az átruházáshoz szükséges jogcím és szerzőmód összefüggésében a hangsúlyt az előbbi felé tolja el, amikor úgy rendelkezik, hogy a tulajdon a felek pusztá megállapodásával (*solo consensu*), minden további cselekmény nélkül átszáll. Ezt a szabályt általános elvként a *Code civil* 1138. szakasza fogalmazza meg: „A dolog szolgáltatására irányuló kötelezettség a szerződő felek pusztá megegyezésével teljesedik. A jogosult tulajdonos lesz, és a veszély rá hárul attól a pillanattól kezdve, hogy a dolgot át kéne adni, abban az esetben is, ha az átadás ténylegesen nem történt meg még, feltéve, hogy a kötelezett nincs késedelemben; ez esetben ugyanis ez utóbbin marad a veszély.”⁹⁶ Ezt erősíti meg az adásvételi szerződésre vonatkozóan a kódex 1583. szakasza: „[Az adásvétel] kész a felek között, és a vevő megszerzi a tulajdonjogot az eladótól, amint megállapodtak a dologban és az árban, noha a dolgot még nem adták át, sem pedig az árat nem fizették meg.”⁹⁷

A konszenzuális rendszer ugyanakkor természetesen ismer kivételeket a főszabály érvényesülése alól: ezek adódhatnak természetes akadályokból (a fajta szerint meghatározott, valamint a jövőben létrejövő dolgokra nem érvényesül a rendelkezés), illetve jogi akadályokból (az eladó tulajdonosi minőségének hiánya, valamint a felek eltérő megállapodása⁸ szintén kizárja az azonnali tulajdonátszállást). Mindezek azonban nem változtatnak azon, hogy a tulajdonjog a francia jogban főszabály szerint a felek pusztá megegyezésével átszármazik.

A főszabály érvényesülése esetén azonban az a helyzet áll elő, hogy a szerződés érvényes létrejöttét követően az eladó már idegen tulajdonost tart a birtokában. Ez viszont – mivel a konszenzuális rendszerben a tulajdon átszállása nem kapcsolható külsőleg is látható jelenségekhez (mindenekelőtt a dolog átadásához) – harmadik személyek számára bizonytalanságot okozhat a tulajdonosi minőség felismerése tekintetében. Ezért a francia jog a harmadik személyek vonatkozásában kiegészítő szabályokat kénytelen alkalmazni (tehát a jog a felek között a megegyezéssel átszáll, ez külső személyek felé azonban csak a kivételes előírások által érvényesül). Ingatlanokra nézve az ingatlan-nyilvántartás teremti meg a közhitelességet, ingó dolgokra vonatkozóan pedig a *Code civil* 2279. szakasza adja a látszatvédelmet: „Ingók esetében a birtoklás jogcímmel ér fel.”⁹⁹ Eszerint ha a vevő jóhiszemű, és a szerződéskötést követően megszerzi az ingó dolog birtokát, akkor is tulajdonos lesz, ha az eladó korábban érvényes szerződéssel már másvalakire átruházta a tulajdonost. Mindazokra a javakra nézve pedig, amikre nem alkalmazható a 2279. szakasz – így a testetlen jogokra is –, a *Code civil*-nek az engedményezésről történő értesítésre vonatkozó 1690. szakasza teremti meg a védelmet. Erről azonban később még lesz szó.

1.4. Polgári jogi és kereskedelmi ügyletek (*actes civils et actes commerciaux*)

Végezetül érdemes még megemlíteni, hogy a francia magánjog – a némethez hasonlóan, de a magyartól eltérően – ismeri és alkalmazza a polgári jogi és kereskedelmi ügyletek, s ezzel a polgári jog és a kereskedelmi jog megkülönböztetését. A kereskedelmi jog a kereskedők (*commerçants*) különjoga, és hagyományos meghatározás szerint azokat a cselekményeket szabályozza, amelyek elbírálása kereskedelmi bíróságok hatáskörébe tartozik.¹⁰ A modernebb, XX. századi felfogás alapján az új *Code de commerce* (Kereskedelmi Törvénykönyv) viszont már felsorolja azokat az ügyleteket, amelyek kereskedők általi végzése kereskedelminek minősül.¹¹ Minden más ügylet (kivételek ter-

mészetesen itt is vannak, ezek részletezése azonban nem tartozik szorosan e dolgozat tárgyához) polgári jogi ügyletnek minősül.

A megkülönböztetés jelentősége, hogy kereskedelmi ügyletekben a *Code civil* szabályai egyszerűbben, illetve módosításokkal érvényesülnek (például: rövidebb elévülési idő, szabad bizonyítási rendszer, egyetemlegesség vétele). Ennek megfelelően a jogátruházás módjának részletszabályai is különbözhetnek aszerint, hogy magánszemély vagy kereskedő „idegeníti el” az adott vagyoni értékű jogot, továbbá bizonyos jogtárgyak (például társasági részesedések) átruházása fogalmilag kereskedelminek minősül. Mindez azonban a jogátruházás megvalósulásának általános, elvi mikéntjét (a keretszabályokat) általában véve nem érinti.

2. A jogátruházás tárgyai a francia jogban

A jogátruházás hagyományos tárgyai tehát a testetlen javak, azon belül is egyrészlől a testi jogok, másrészlől a testetlen jogok. A modern francia jogtudomány azonban ezek mellett a szerződéses pozíciókat is elismeri a jogátruházás tárgyaként.

2.1. Testi jogok (*droits corporels*)

Ez a kategória öleli fel a tulajdonjogot és az egyéb dologi jogokat. Ez utóbbiak kapcsán megjegyzendő, hogy a francia jog a tulajdon részjogosítványainak átengedését is szűkebb értelemben vett jogátruházásnak tekinti (szemben a magyar jogfelfogással, ahol ez származékos jogalapításnak, más néven konstitutív jogutódlásnak minősül¹²), azon az alapon, hogy nem újonnan létrejött, hanem a tulajdonost korábban is megillető jogosítványok átruházásáról, vagyis élők közötti származékos jogszerzésről van szó. Ennek alapján például a haszonélvezeti jog alapítása valójában a már korábban létezett tulajdonosi jogok egy részének át-származása a haszonélvezőre.¹³

A testi jogok átruházását a francia jog is elsősorban azon dolgok elidegenítésével azonosítja, amelyeknek fennállnak. Átruházásuk adekvát módja ennek megfelelően az adásvétel, amely az e dolgokon fennálló tulajdonjogot viszi át.

2.2. Testetlen jogok (*droits incorporels*)¹⁴

A testetlen jogok fizikai realitás nélküli javak, amelyek létüket is az elméletből, illetve a törvényből nyerik, és rendkívül heterogének. A *Code civil* III. könyv VI. címének (Az adásvételről) VIII. fejezete azt a címet viseli, hogy „A követelések és egyéb testetlen jogok átruházásáról” („*Du transport des créances et autres droits incorporels*”). Ez ugyan azt a képzetet keltheti, hogy a testetlen jogoknak, és azon belül is átruházásuknak létezik egységes szabályozása, de valójában e kitéltet nem lehet szó szerint venni. E fejezet szabályai – különösen az 1690. szakasz, amely e jogok átruházásához az engedményezett kötelezett értesítését követeli meg – ugyanis távolról sem alkalmazhatók valamennyi testetlen jogra. Kizárt egyrészlől érvényesülésük azokra, amelyeknek jogilag nincs kötelezettjük, vagyis (tágabb értelemben) nincs passzív alanyuk; ezeket a jogtudomány testetlen jogoknak nevezi. Másrészlől nem vonatkoznak azon testetlen jogokra sem, amelyekre a jog az 1690. szakasztól eltérő átruházási módot ír elő; ezek mindenekelőtt az átruházható értékpapírok. Így csak az ezeken kívüli jogok „elidegenítését” tekinthetjük az 1690. szakasz alá tartozónak, amely kategória így „helyesen”: követelések és más, az 1690. szakasz alapján átruházható testetlen jogok.

Az alábbiakban e három csoportot mint a jogátruházás szűkebb értelemben vett tárgyait vizsgálom meg röviden.

2.2.1. Testetlen tulajdon (*propriétés incorporelles*)

A szó hagyományos értelmében csak testi dolgok lehetnek tulajdonjog tárgyai, de e kifejezés a francia jogban mára kiterjesztést nyert bizonyos testetlen javakra is, amelyekre a használat és a rendelkezés kizárólagos joga ugyanúgy értelmezhető, mint a tulajdonra. E javak ugyanúgy abszolút védelemben részesülnek, tárgyak azonban testetlen, tisztán szellemi. Létük ezért nem dolgokhoz, hanem tevékenységhez vagy az ember alkotói képességéhez kötődik. Ide tartoznak egyrészt azok a testetlen tulajdonok, amelyek a személyek aktuális tevékenységéhez és ügyfélkörhöz kötődnek [ezek a közhivatalok (*offices ministériels*), a polgári jogi ügyfélkör (*clientèles civiles*) és a magyarra talán kereskedelmi vagyonként fordítható (*fonds de commerce*)], másrészt pedig a szerzői, előadói és ipari tulajdon (*propriété littéraire et artistique et propriété industrielle*).

2.2.2. Átruházható értékpapírok (*titres négociables*)

Ezek olyan okiratok, amelyek jogokat alapítanak és testesítenek meg, és átruházásuk a kereskedelmi jogba tartozik (*négociation*). Két fajtájuk a *valeurs mobilières* (szintén értékpapírt jelent), ide soroljuk a kötvényt, a részvényt vagy az állampapírt, valamint az *effets de commerce* (kb. kereskedelmi értékpapírnak fordítható), ilyen a csekk vagy a váltó.

Mindegyik átruházható értékpapír – okirati mivoltukból eredően – ingó jellegű is, de a dologi szabályok csak az egyik típusukra, a bemutatóra szóló papírokra (*titres au porteur*) nyernek alkalmazást, amelyek így átruházás (*tradition*), azaz kézből kézbe adás útján cserélhetnek gazdát. Másik két típusuk átruházására ezzel szemben különös szabályok vonatkoznak: a névre szóló értékpapírok speciális módon, „értékpapír-átruházással” (*transfert*), a forgathatók pedig forgatással (*voie d'endossement*) „idegeníthetők el”.

2.2.3. Követelések és más, az 1690. szakasz alapján átruházható testetlen jogok (*créances et autres droits incorporels cessibles selon les règles de l'art. 1690.*)

Ezek a gyakorlatban azok a követelések és társasági részesedések (ez utóbbiak tekinthetők úgy, mint a tagnak a társasággal szemben fennálló követelései), amelyek nincsenek értékpapírba foglalva. Így mindegyikük testetlen, s egyben „névre szóló” is.

A társasági részesedések kapcsán megjegyzendő, hogy a francia kereskedelmi jog (minthogy a társasági jog oda tartozik) nem csak a részvénytársaságok és a korlátolt felelősségű társaságok tekintetében, hanem a többi kereskedelmi társaságra nézve is absztrahálja a társasági részesedés elvont kategóriáját, és lehető-

vé teszi annak átruházását. A *Code de commerce* L. 221–13. szakaszának (1)–(2) bekezdése szerint a közkereseti társaság (*société en nom collectif*, SNC) társasági részesedése valamennyi tag hozzájárulásával és a társasági szerződés módosításával átruházható akár egy másik tagra, akár külső személyre. Ugyanezt a szabályt állítja fel az L. 228–8. szakasz (1) bekezdése a betéti társaság (*société en commandite simple*, SCS) beltagjaira, a kültagok vonatkozásában azonban a törvény lehetővé teszi, hogy társasági részesedésük szabadabban legyen átruházható [L. 228–8. szakasz (2) bekezdés]. A korlátolt felelősségű társaság (*société à responsabilité limitée*, SARL) üzletészéről szintén tilos értékpapírt kiállítani, e társasági részesedés viszont ugyanúgy viszonylag szabadabban (de a kft. személyegyesítő jellegére tekintettel nem korlátlanul) „idegeníthető el”, mint a betéti társaság kültagjának részesedése (L. 223–17. szakasz).

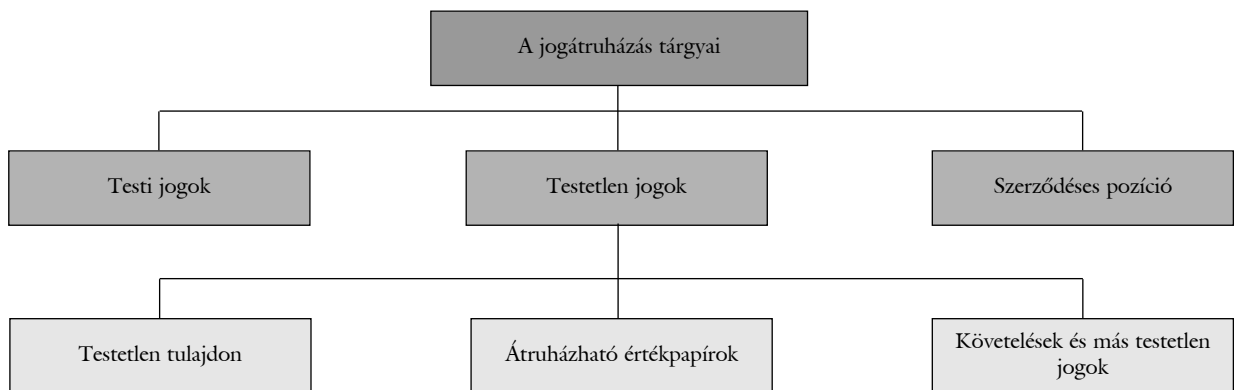
2.3. Szerződéses pozíció

A követelések és egyéb testetlen jogok engedményezés keretében történő átruházása hosszú időn keresztül kielégítő volt a francia jogban. Egy idő után azonban nyilvánvalóvá vált, hogy az engedményezés csupán magát a követelést, és nem a követelés alapjául szolgáló kötelmi viszonyt viszi át: az adásvételtől eredő vételárkövetelés átruházása például nem eredményezi az eladói minőség átszállását. Ugyanakkor a gyakorlat igényelte szerződéses pozícióknak a maguk egészében való átruházhatóságát, ezért a modern jogtudomány ezekre nézve kialakította a szerződésengedményezést (*cession de contrat*) jogintézményt.

A szerződésengedményezés a francia jogban is nagyon új jelenség, átfogó szabályozását nem is találhatjuk meg a *Code civil*-ben, a törvény csupán bizonyos szerződéstípusokra nézve mondja ki – a magyar szabályozáshoz hasonlóan – azok átruházhatóságát. Ez a helyzet mindenképp a bérlet esetén (1717. szakasz). A koncepció azonban egyre terjed, és jogtudományi munkák sora elemzi részletesen, annak ellenére, hogy egyes szerzők vitatják, sőt kifejezetten tagadják a jogintézmény létét.

A szerződésengedményezés tárgya, a szerződéses pozíció tehát a gyakorlatban ugyancsak lehet jogátruházás tárgya. Ez a helyzet például vételi jog, szállítványozási szerződés vagy bérleti szerződés átruházása esetén, ugyanakkor a francia jog nem ismeri el a dolog viszonteladására vagy a társasági részesedés „elidegenítésére” vonatkozóan.¹⁵ A szerződéses pozíció elvben minden megállapodásra nézve engedményezhető, kivéve a személyhez kötött szerződéseket, valamint azokat, amelyek főszolgáltatása már teljesedésbe ment (ez a helyzet mindenképp az átruházó szerződésekkel, például az adásvétellel), továbbá amelyekre nézve a felek megállapodásukkal az engedményezést kizárták.¹⁶

Mindezek után a jogátruházás francia jog szerinti tárgyait az alábbi ábrában foglalhatjuk össze:

A jogátruházás tárgyai a francia jogban

3. A jogátruházás egyes módjai a francia jogban

A jogátruházás tárgyánál meghatározott entitások heterogenitására tekintettel – a magyar joghoz hasonlóan – a francia jog sem ismer egyetlen, univerzális átruházási módot a vagyoni értékű jogokra. Legtöbbjükre (a testi és a testetlen jogokra) mégis egy nagy jogintézménynek: az adásvételnek a szabályait alkalmazza, amihez csatlakoznak az engedményezés előírásai. A szerződéses pozíciók átruházásának módja pedig a szerződésengedményezés.

3.1. Adásvétel (*vente*)¹⁷

„Az adásvétel olyan megállapodás, amellyel az egyik fél kötelezettséget vállal egy dolog átadására, a másik pedig annak megfizetésére.”¹⁸

3.1.1. Az adásvétel mint tulajdonátruházási jogcím

Az adásvétel mindenekelőtt egy tulajdonátruházási jogcím, olyan jogcím azonban, amely a konszenzuális rendszer sajátosságaiból adódóan a felek pusztán megállapodásával átviszi a tulajdonjogot. Ezért a francia jogban nem okoz különösebb problémát, hogy az eredetileg a testi javakra (dolgokra) kialakított szabályokat a testetlen javak átruházására is alkalmazzák.

A törvény fenti meghatározásából következően az adásvétel tárgyai eredetileg a testi javak (dolgok). Ugyanakkor a *Code civil* 1598. szakasza úgy rendelkezik, hogy „Mindaz, ami kereskedelmi forgalom tárgya, eladható, ha annak elidegenítését külön törvények nem tiltják”¹⁹, ez pedig szinte tálcán kínálja az adásvétel szabályainak kiterjesztését a testetlen javakra, azon belül a testetlen jogokra is. E körben a probléma abból adódik, hogy az adásvétel tulajdonátruházó ügylet, ami formálisan kizárja a tulajdonjogon kívüli más jogok átruházását. Ez azonban az általános vélekedés szerint csupán nyelvi kérdés: az „adásvétel” kifejezést hagyományosan a testi javakon fennálló tulajdonjog „elidegenítésére” tartják fenn, míg más jogok kapcsán „engedményezésről” beszélnek. Valójában azonban mindkét esetben ugyanazon jogügyeletről van szó, amit a *Code civil* „adásvétel” elnevezés alatt foglal össze.²⁰

Ez alapján az adásvétel tárgyai mind dolgok, pontosabban az azokon fennálló testi jogok, mind testetlen jogok lehetnek (e körben egyedül a szellemi tulajdonon fennálló jogok átruházása kapcsán merülnek fel bizonytalanságok). E javak átruházásának közös jogcíme tehát az adásvétel, amely főszabály szerint már a felek pusztán megállapodásával végbeviszi a jogátszállást.

3.1.2. A szerződés teljesítése: az „átadás” (*délivrance*)

Mindazonáltal, bár a *Code civil* 1583. szakaszának meghatározása szerint az adásvétel „kész”, mielőtt a felek a dologban (tárgyban) és az árban megállapodtak, vagyis ezzel a tulajdonjog (vagy más jog) a felek között átszáll, az eladó csak akkor teljesíti szerződéses kötelezettségét, ha az adott dolgot (jogot) „át is adja”. E momentum kifelé, harmadik személyek irányába is jelzi az alanyváltozás megtörténtét, tehát az „átadással” az átruházás megtörténte immár mindenkiel szemben érvényesíthető.

Az „átadás” az 1604. szakasz értelmében „az eladott dolog átruházása a vevő hatalmába és birtokába.”²¹ Ez pedig az adásvétel tárgyának jellegétől függően az egyes esetekben eltérő lehet.

a) testi jogok: átadás (*tradition*)

A testi jogok „átadásával” nincsen különösebb probléma, hiszen ez azon fizikai dolgok kézbe történő átadásával valószínűleg meg, amelyek fennállnak. Az átadás körülményeit és módjait a *Code civil* 1605–1606. szakaszai részletezik, ezek ismertetésétől azonban most eltekintek.

b) testetlen tulajdon: a felek megállapodása vagy a jog tényleges gyakorlása

A testetlen tulajdon „átadása” már nehezebb, mivel – mint korábban szó volt róla – kötelezett (passzív alany) hiányában itt nem alkalmazható a *Code civil* 1690. szakaszának értesítési szabálya. Ezért e javakra a törvény 1607. szakaszának rendelkezése vonatkozik, ami szerint „A testetlen jogok átadása vagy a jogcím átruházásával történik, vagy a használattal, amelyet a megszerző az eladó hozzájárulásával gyakorol.”²² E szakasz második fordulata alapján tehát az „átadás” e javak esetében a felek megállapodásában, illetve a jog tényleges gyakorlásában áll.

c) átruházható értékpapírok: értékpapír-átruházás

Korábban szintén szó volt róla, hogy típusaik szerint eltérően történik az átruházható értékpapírok „átadása”: a bemutatóra szóló papírok (*titres au porteur*) átruházás (*tradition*), azaz kézből kézbe adás útján, a névre szólóak speciális módon, „értékpapír-átruházással” (*transfert*), a forgathatóak pedig forgatással (*voie d'endossement*) cserélhetnek gazdát.

d) követelések és egyéb jogok: engedményezés (*cession de créance*)

Az engedményezés általános felfogás szerint a kötelelem jogosultti pozíciójában való jogutódlást célzó ügylet, amelynek eredményeként a korábbi jogosult (az engedményező) helyébe új jogosult (az engedményes) lép.²³ Emellett azonban a francia jog az engedményezést lényegében egy rendelkező ügyletnek is elismeri, amely a testetlen jogok kategóriájánál (követelések és egyéb testetlen jogok, ld. 2.2.3. pont) az „átadást”, azaz az adásvételi szerződés teljesítését valósítja meg. Ez utóbbi felfogást a *Code civil* is megerősíti, hiszen az engedményezés szabályait az adásvételről szóló címen *belül*, annak VIII. fejezetében helyezte el.

Az 1607. szakasz már idézett rendelkezésének első fordulatával összhangban az engedményezésről szóló fejezet kezdő cikke a jogok e csoportjára nézve az „átadást” a következőképpen határozza meg: „Egy követelés, egy jog vagy egy kereset átruházásakor az átadás az engedményező és az engedményes között a jogcím átruházásával történik.”²⁴ Ezek szerint tehát a vagyoni értékű jogok e kategóriájának átruházása lényegében „adásvétel”, amelynek teljesítési módja az engedményezés.

Az „átadást”, vagyis azt a cselekményt, amely a jog átszállásának megtörténtét (amely a felek között már a megállapodással végbement) kifelé, harmadik személyek irányába is érvényesíthetővé teszi, a *Code civil* 1690. szakasza fogalmazza meg. Eszerint: „Az engedményes harmadik személyek irányában csak a kötelezettnek az engedményezésről való értesítésével léphet fel új jogosultként. Mindazonáltal az engedményes mégis új jogosultként léphet fel, ha a kötelezett az engedményezést közokiratban elfogadta”²⁵ (ez utóbbi eset egyébként meglehetősen ritka). Ezzel az értesítéssel történik meg tehát kifelé is a jogátszállás, az adott jog (követelés) ekkor lép be az engedményes vagyonába, mivel a kötelezett ezt követően már csak neki teljesíthet.

Ez a szabály érvényesül a testetlen jogok közül mindenekelőtt a követelésekre és azon társasági részesedésekre, amelyek nincsenek értékpapírba foglalva. Ez utóbbiak kapcsán megjegyzendő, hogy az 1690. szakasz szerinti értesítést a társasággal szemben kell teljesíteni (illetve a gyakorlat ennek ekvivalenseként elfogadja, ha az átruházó szerződés egy példányát letétbe helyezik a társaság székhelyén, és a társaság ügyvezetője erről igazolást állít ki). A harmadik személyekkel szembeni érvényesíthetőségnek további feltétele, hogy a tagok személyében bekövetkezett változást a cégjegyzékbe (*Registre du commerce et des sociétés, RCS*) be kell jegyezni.

Végezetül az engedményezéssel kapcsolatban annyit még érdemes megemlíteni, hogy a *Code civil* 1690. szakasza a kötelezett értesítéséhez *signification*-t követel meg, ami a francia jog szabályai szerint nem levélben, hanem bírósági végrehajtói cselekmény (*acte d'huissier*) útján történik. Ez a gyakorlat számára túl hosszadalmasnak és túl szigorúnak bizonyult, főleg a kereskedelmi ügyletekre nézve, ezért az 1981. január 2-i törvény (a „loi

Dailly”) a hitelintézetek és a vállalkozások közötti követelésengedményezésre egyszerűbb szabályokat vezetett be. Ezek értelmében a vállalkozás a banktól kapott kölcsön biztosítékaként az ügyfeleivel szemben fennálló követeléseit egy *bordereau*-nak nevezett jegyzékben is átruházhatja, amelyben tételesen felsorolják az engedményezésre kerülő követeléseket. A mechanizmus egyszerűsége abban rejlik, hogy bizonyos feltételek fennállása esetén az engedményezett kötelezettek bírósági végrehajtó útján való értesítése nem szükséges.²⁶

3.1.3. Jog- és kelleksszavatosság (*garantie contre l'éviction et garantie contre les vices cachés*)

Anélkül, hogy az adásvétel részletszabályait e tanulmány keretében ismertetném, egy dologra mégis ki kell térnem: a jog- és kelleksszavatosságra.

Az eladó e kötelezettségét a *Code civil*-nek az adásvétel szabályai között elhelyezett 1625. szakasza mondja ki: „Az eladónak a vevő irányába kettős szavatossági kötelezettsége van: az első az eladott dolog zavartalan birtoklására, a második e dolog rejtett hibáira vagy kellekshianyaira [vonatkozik].”²⁷ Az ezt követő cikkek (1626–1649. szakaszok) tartalmazzák e szavatosság részletszabályait, amelyek a nálunk létezőkhez hasonlóak.

Az adásvételnek a testi jogokon kívül a testetlen jogok átruházására való alkalmazása azért nagyon fontos, mivel ezáltal a vevőt (jogszerzőt) védő rendelkezések – különösen a jog- és kelleksszavatosság szabályai – ezen ügyletekre is alkalmazhatók. Ennek megfelelően ilyen garanciális előírásokat általános formában nem is találunk a *Code civil*-ben, ahhoz hasonlóakkal csak az egyes szerződéstípusok, valamint a követelések engedményezése körében találkozhatunk.

Természetesen az adásvételnek emellett még számos olyan szabálya van, ami a vagyoni értékű jogok átruházására is kihat, ezek részletes ismertetése azonban nem tartozik szorosan e tanulmány témájához.

3.2. Szerződésengedményezés (*cession de contrat*)

Mint korábban említettem, a szerződésengedményezés meglehetősen új jelenség a francia jogban, törvényileg sincsen szabályozva, és számos szerző ma is tagadja létét, illetve létjogosultságát (elsősorban a hagyományokra hivatkozással). Mindazonáltal egyes jogtudományi munkák²⁸ elég nagy teret szentelnek neki, és viszonylag konzervens szabályokat absztraháltak a szerződéses pozíciók átruházására. Ezért ehelyütt én is ismertetem e jogintézmény legfontosabb elemeit.

A szerződésengedményezés célja valamely szerződés teljesítése során az egyik félnek egy harmadik személlyel történő helyettesítése. Az engedményezéstől eltérően nem csupán egyetlen jog, hanem a szerződéses pozíció átruházását valósítja meg, eredményként tehát a szerződésben az egyik fél helyébe külső személy lép. A szerződéses pozícióban történő alanycsere némely esetben a törvény rendelkezésein alapuló kötelező változás (ha úgy tesszük, automatikus helyettesítés), ez a helyzet például, ha a bérlet dolgot annak tulajdonosa eladja, s ezzel a bérleti szerződés rá első része a dologgal együtt az új tulajdonosra száll át (*Code civil*, 1717. szakasz). A továbbiakban azonban csak a felek megállapodásán alapuló szerződésengedményezésről (*cession de contrat conventionnelle*) lesz szó.

Főszabály szerint minden szerződés engedményezhető. Az átruházás ugyanis nem ütközik a szerződés relatív jellegét kimondó szabályba [ezt a *Code civil* 1165. szakasza fogalmazza meg, aminek értelmében „a megállapodásoknak csak a szerződő felek között vannak joghatásai; harmadik személyeket nem köteleznek, és csak az 1121. szakaszban meghatározott esetben (ez a harmadik személy javára szóló szerződés) jogosítják őket”²⁹], te-

kinttel arra, hogy az engedményes (a szerződési pozíció megszerzője) szerződő fél lesz. Ráadásul az engedményezett (a másik) fél a szerződés megkötésekor a megállapodás objektív elemeit [a tárgyat és a *cause*-t (kb. jogcím)] fogadta el, s amíg ezek nem változnak, nincs ok a szerződés engedményezhetőségének kizárására.

A joggyakorlat mindemellett a szerződésengedményezéshez az engedményezett hozzájárulását követeli meg, akár magában a szerződésben, akár utólagosan.³⁰ Ez a hozzájárulás lényegében egy felhatalmazás, nem pedig az engedménnyel új szerződés kötésére irányuló akarat, ezért előzetesen, a szerződésben is megadható. A beleegyezés megtagadása esetén, az érdekek figyelembevételével, a hozzájárulás bírói úton pótolható.

Mindazonáltal bizonyos esetekben a szerződés mégsem engedményezhető. Először is ez a helyzet a személyhez kötött szerződésekkel (bár az engedményezett fél utólagos hozzájárulásával az ilyen megállapodás átruházása is érvényes lehet). Másodsor, nincs helye engedményezésnek az olyan szerződésekre nézve, amelyek főszolgáltatása már teljesedésbe ment (ilyenek mindelelőtt a tulajdonátruházó szerződések, például az adásvétel is). Harmadszor pedig a felek megállapodása is kizárhatja a szerződés átruházhatóságát.

A szerződésengedményezésnek nem feltétele a *Code civil* 1690. szakasza szerinti értesítés, mivel az engedményezett félnek nincs joga – ha a szerződés egyébként engedményezhető – harmadik személyként feltüntetni magát; az 1690. szakasz értelmezésében ugyanis csak azok harmadik személyek, akik nem részei az engedményezésnek, és érdekeik, hogy az engedményező maradjon a jog jogosultja. Az engedményezettre pedig ez, ha a szerződés átruházása lehetséges, nem áll.

A szerződésengedményezés joghatásaként a jogok és az azokhoz tartozó kötelezettségek (tartozások) átszállnak, ez utóbbiak külön tartozásátvállalás vagy egyéb cselekmény nélkül is. Az átruházás előtt keletkezett engedményezői kötelezettségek tehát a szerződésengedményezéssel nem szűnnek meg, hacsak a törvény vagy a felek másként nem rendelkeznek.³¹ A jogok és kötelezettségek átszállása azonban főszabály szerint csak a jövőre nézve történik meg: az engedményes csak az engedményezést követően létrejövő kötelezettek nézve lesz jogosult és kötelezett.³² Ha az engedményező az alanycserevel egyidejűleg, az engedményes mellett maga is kötelezett marad (ez elég ritkán fordul elő), akkor kezesként felel az engedményes teljesítéséért azon az alapon, hogy olyan személyt delegált maga helyett a szerződésbe, akít a másik fél (az engedményezett) nem választott.

Egyébként a szerződésből fakadó jogok, mint a felmondás, a megújítás, az elővétel stb. joga, az engedményezést követően csak az engedményest illetik meg, és csak vele szemben érvényesíthetők. A szerződésengedményezés tehát az egyik szerződő fél teljes jogutódlását eredményezi.

4. Összegzés

Az előzőekben azt próbáltam röviden bemutatni, milyen körben és hogyan történik ma vagyoni értékű jogok átruházása Franciaországban. Mint látható volt, a francia jognak sikerült ezen a téren (is) viszonylag zárt és konzervens rendszert létrehozni. E rendszer szabályainak nagy része a *Code civil*-en nyugszik, egy olyan *Code civil*-en, amely kétszáz éve született, de amelynek rendelkezései a jogtudomány és a bírói gyakorlat közreműködésével (egyes kérdésekben még erre sem volt szükség) mégis maradéktalanul hozzáigazíthatóak voltak a modern kor olyan igényeihez, mint a jogátruházás. Ez, akárhogy is nézzük, elismerésre, sőt csodálatra méltó! A jogtudomány csak a szerződéses pozíciók átruházása terén kényszerült kilépni e keretek közül, s maga kialakítani a szerződésengedményezés jogintézményét és annak szabályait. A *Code civil* szellemisége és a francia jog dogmatikája alapján ez is sikerült.

A francia jog tehát a vagyoni értékű jogok átruházását az adásvételre vonatkozó rendelkezések megfelelő alkalmazásával teszi lehetővé. Ez a megoldás igen tetszetős és „kényelmes”, mivel a konszenzuális rendszer sajátosságaiból adódóan az adásvételt a felek pusztán megállapodásával, minden további cselekmény nélkül átviszi a jogot a jogutódra. Ezzel kiküszöböli a tradíciós rendszer problémáját, amely a jogszerzéshez a felek megegyezésén kívül egy – a jogokra igen nehezen értelmezhető – rendelkező ügyletet (tipikusan átadást vagy ingatlan-nyilvántartási bejegyzést) is megkövetel. Ugyanakkor az is kiderült, hogy ez a joghatás, az azonnali jogátzállás a francia jogban is csak a felek között működik, és a harmadik személyekkel szembeni érvényesíthetőséghez – a jogbiztonság védelme érdekében – szükséges a változás megtörténetének valami külső jele is: a jog tényleges gyakorlása, az értékpapír speciális átruházása vagy a kötelezett(ek) értesítése. Ezeket összefoglalóan az adásvételi szerződés teljesítésének, „átadásnak” neveztük. Ezen a helyen tehát a konszenzuális rendszer mégis igen közel kerül a tradícióshoz, hiszen ez a momentum az utóbbi rendelkező ügyletének feleltethető meg. Egy eltérés azonban marad a két rendszer között: a jogátzállás pillanata. A francia jogban a szerző fél már a megegyezés után

jogosulttá válik, és szerződő partnerével szembeni viszonyában akkor is ekként léphet fel, ha az „átadás” nem történik meg, mivel ez utóbbi cselekmény kívül esik az ügylet körén. A tradíciós rendszer jogszerzője ezzel szemben a rendelkező ügylet elmaradása esetén nem szerez jogot. Ez pedig nem elhanyagolható különbség.

Az adásvétel kereteibe pedig be nem illeszthető szerződéses pozíciók átruházására a francia jogtudomány egy *sui generis* jogintézményt alakított ki: a szerződésengedményezést. Ez a döntően a tartós jogviszonyokban való helyettesítést célzó ügylet – a bírói gyakorlat által is megtámogatva – a szerződéses pozícióban való jogutódlást valósítja meg. Alkalmazásával lehetővé válik, hogy a szerződésből eredő jogok és kötelezettségek átruházásával maga a féli minőség is átszálljon.

A francia jognak a vagyoni értékű jogok átruházása terén alkalmazott e két megoldása igen tetszetős és konzekvens, a gyakorlatban is működik, ezért úgy gondolom, mindenképpen megfontolásra érdemesek a jogátzállásra vonatkozó magyar szabályozás megalkotása során.

Mitták Péter

JEGYZETEK

- 1 Szladits Károly: *A magyar magánjog vázlatja*. I. kötet. Budapest, 1933., Grill Károly Könyvkiadóvállalata. 110. old. (kiemelések az eredetiben)
- 2 Pierre Voirin – Gilles Goubeaux: *Droit civil*. Tome I. 28e édition, Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence (L.G.D.J.), Paris, 2001. 29. old.
- 3 Pierre Voirin – Gilles Goubeaux: *Droit civil*. Tome I. im. 239. old.
- 4 Pierre Voirin – Gilles Goubeaux: *Droit civil*. Tome I. im. 239. old.
- 5 Henri et Léon Mazeaud – Jean Mazeaud – François Chabas: *Leçons de droit civil*. Tome I: Introduction à l'étude du droit. 12e édition, Éditions Montchrestien – E.J.A., Paris, 2000. 282. old.
- 6 *Code civil*, art. 1138.: „L'obligation de livrer la chose est parfaite par le seul consentement des parties contractantes. Elle rend le créancier propriétaire et met la chose à ses risques dès l'instant où elle a dû être livrée, encore que la tradition n'en ait point été faite, à moins que le débiteur ne soit en demeure de la livrer; auquel cas la chose reste aux risques de ce dernier.”
- 7 *Code civil*, art. 1583.: „Elle [la vente] est parfaite entre les parties, et la propriété est acquise de droit à l'acheteur à l'égard du vendeur, dès qu'on est convenu de la chose et du prix, quoique la chose n'ait pas encore livrée ni le prix payé.”
- 8 Érdekes módon a bírói gyakorlat szerint a *Code civil* e szabályai nem imperatív normák, tehát a felek azokról közös akarattal eltérhetnek. Ld. például: Cass. com. 14 Mars 1956.; Cass. 3e civ. 12 Mars 1974.; Cass. 3e civ. 11 Juin 1980.
- 9 *Code civil*, art. 2279.: „En fait de meubles, la possession vaut titre.”
- 10 A kereskedelmi bíróságok hatáskörébe tartozó ügyleteket sorolta fel a régi *Code de commerce* 632. szakasza.
- 11 *Code de commerce*, art. L. 111.
- 12 Lábadý Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Dialog Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 1997. 263. old.
- 13 Henri et Léon Mazeaud – Jean Mazeaud – François Chabas: *Leçons de droit civil*. Tome I: Introduction à l'étude du droit. im. 369. old.
- 14 A testetlen jogok felosztásának ismertetésében a következő műre támaszkodtam: Jean Carbonnier: *Droit civil* (Tome 3) – Les biens. 19e édition, Presses Universitaires de France, Paris, 2000., 387–393. old.
- 15 Philippe Malaurie – Laurent Aynès – Philippe Stoffel-Munck: *Droit civil 2004*. Les obligations. Éditions Juridiques Associés (Defrénois, L.G.D.J., Montchrestien), Paris, 2003. 445–450. old.
- 16 Philippe Malaurie – Laurent Aynès – Philippe Stoffel-Munck: *Droit civil 2004*. Les obligations. im. 452–453. old.
- 17 Ehelyütt az adásvételt elemzem részletesebben, de az itt leírtak megfelelően vonatkoznak a többi tulajdonátruházó szerződésre: a cserére és az ajándékozásra is.
- 18 *Code civil*, art. 1582.: „La vente est une convention par laquelle l'un s'oblige à livrer une chose, et l'autre à la payer.”
- 19 *Code civil*, art. 1598.: „Tout ce qui est dans le commerce, peut être vendu lorsque des lois particulières n'en ont pas prohibé l'aliénation.”
- 20 François Collart Dutilleul – Philippe Delebecq: *Contrats civils et commerciaux*. 6e édition, Éditions Dalloz, Paris, 2002. 121. old.
- 21 *Code civil*, art. 1604.: „La délivrance est le transport de la chose vendue en la puissance et possession de l'acheteur.”
- 22 *Code civil*, art. 1607.: „La tradition des droits incorporels se fait, ou par la remise des titres, ou par l'usage que l'acquéreur en fait de consentement de vendeur.”
- 23 A jogosult pozícióban alanyváltozást eredményez a helyettesítésnek (*subrogation*) nevezett ügylet is, ez azonban inkább a követelés törvényi átszállásaként értelmezhető, ezért tárgyalását itt mellőzöm.
- 24 *Code civil*, art. 1689.: „Dans le transport d'un créance, d'un droit ou d'une action sur un tiers, la délivrance s'opère entre le cédant et le cessionnaire par la remise du titre.”
- 25 *Code civil*, art. 1690.: „Le cessionnaire n'est saisi à l'égard des tiers que par la signification du transport faite au débiteur. Néanmoins, le cessionnaire peut être également saisi par l'acceptation du transport faite par le débiteur dans un acte authentique.”
- 26 A „Dailly-engedményezésről” részletesebben ld. például Alain Bénabent: *Droit civil. Les obligations*. 9e édition, Montchrestien – E.J.A., Paris, 2003. 494–498. old.
- 27 *Code civil*, art. 1625.: La garantie que le vendeur doit à l'acquéreur, a deux objets: le premier est la possession paisible de la chose vendue; le second, les défauts cachés de cette chose ou les vices rédhibitoires.”
- 28 Például: Jacques Flour – Jean-Luc Aubert – Yvonne Flour – Éric Javaux: *Les obligations*. Tome 3: Le rapport d'obligation. Éditions Dalloz, Paris, 1999. 246–256. old.; Philippe Malaurie – Laurent Aynès – Philippe Stoffel-Munck: *Droit civil 2004*. Les obligations. im. 443–457. old.; Laurent AYNÈS: La cession de contrat et les opérations à trois personnes. Thèse de l'Université Paris II, Economica, 1984. A szerződésengedményezés szabályainak ismertetésénél e munkákra támaszkodtam.
- 29 *Code civil*, art. 1165.: „Les conventions n'ont d'effet qu'entre les parties contractantes; elles ne nuisent point au tiers, et elles ne lui profitent que dans le cas prévu par l'article 1121.”
- 30 Cass. com. 6 Mai 1997.
- 31 Cass. com. 12 Octobre 1993.
- 32 Cass. com. 12 Nov. 1995., Cass. com. 6 Janv. 1998.

Új kiadvány!

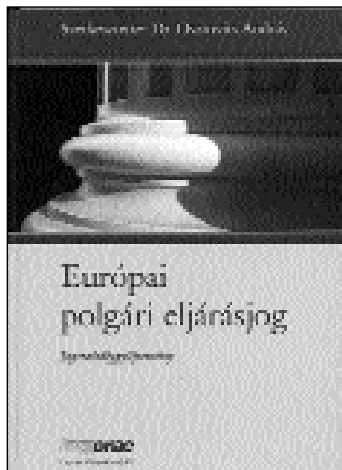
A követelések érvényesítésének jogi eszközei

Szerzők: **Dr. Boóc Ádám, Dr. Hegyi Adrienn, Dr. Sándor István, Dr. Szűcs Brigitta, Dr. Török Gábor**

Magyarországon az 1990-es évektől kezdődően a gazdasági jogi dereguláció és a vállalkozások alapításának liberalizálásával a magánszférában a gazdasági élet intenzitásának jelentős növekedését tapasztalhattuk. A vállalkozási szabadság alapján egyre nagyobb teret nyertek a gazdaság szereplői között megkötött szerződésekből eredő követelések érvényesítésének jogi lehetőségei. Ennek eredményeként a gazdasági életben résztvevők fokozott figyelmet fordítanak az egyes szerződéseik megkötése során az abban foglalt jogaik érvényesíthetőségének. Számos gyakorlati, jogi problémát is felvet a követelések nem teljesítése során annak érvényesíthetősége.

A mű célja, hogy részletesen elemezze a polgári jogi szerződések megkötése esetén a szerződésből eredő követelések érvényesítésének lehetséges biztosítéki rendszerét, vizsgálja a szerződések teljesítésekor a jogosult oldalán rendelkezésre álló jogi eszközöket, továbbá a nem vagy nem szerződésszerű teljesítések esetén nyitva álló jogérvényesítési lehetőségeket.

Ára: 5800 Ft

Európai polgári eljárásjog

Szerkesztő: **Dr. Osztovits András**

A gyakorló jogászok munkaeszköze a jogszabály. A legjobb kézikönyv, kommentár sem pótolhatja egy adott jogterület normáinak ismeretét. Különösen igaz mindez egy teljesen új jogterület, az Európai Unió jogával kapcsolatban.

Bár 2004. május 1-jétől az EU egész joganyaga elérhető magyar nyelven is, ez összesen közel 80 000 oldalt tesz ki. Ebben a hatalmas tömegben kell megtalálnia a magyar jogászoknak az éppen alkalmazandó jogszabályt.

Ezt a keresést könnyíti meg az EU polgári eljárásjogi szabályainak egy kötetben történő megjelentetése. Ez a gyűjtemény kivétel nélkül minden jogász munkájához segítséget nyújt, hiszen az eljárásjog a gyakorló ügyvédek, jogtanácsosok, bírók mindennapi munkájának része, nem véletlenszerűen, vagy esetlegesen felmerülő probléma, mint az egyes anyagi jogszabályok. A könyvben megtalálhatjuk a Csatlakozási Szerződésnek a témához kapcsolódó rendelkezéseit is, ami által egyértelművé válik, hogy a magyar jogrendszer keretei között mit kell érteni az egyes fogalmakon.

Ezeknek a közösségi jogszabályoknak a megértését segíti a kötet elején található bevezető tanulmány, amely az európai polgári eljárásjog fejlődésének rövid bemutatása után szól a könyvben összegyűjtött közösségi jogi normák legfontosabb jogalkalmazási kérdéseiről. A kötetet az Európai Közösségek Bírósága vonatkozó ítéleteinek tematikus listája, valamint a vonatkozó magyar-, illetve meghatározó jelentőségű angol- és német nyelvű jogirodalom jegyzéke zárja.

Ára: 3675 Ft

Megrendelésüket a következő címre szíveskedjenek küldeni:

HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. • 1384 Budapest, Pf. 797 • Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600

Könyvesbolt címe: 1137 Budapest, Radnóti Miklós utca 2. • Telefon: 329-2672

Internet: www.hvgorac.hu • E-mail: hvgorac@hvgorac.hu

Új kiadvány!

Munkajogi kézikönyv

Harmadik, átdolgozott kiadás

Szerzők: **Dr. Kertész István, Dr. Pál Lajos, Dr. Radnay József**

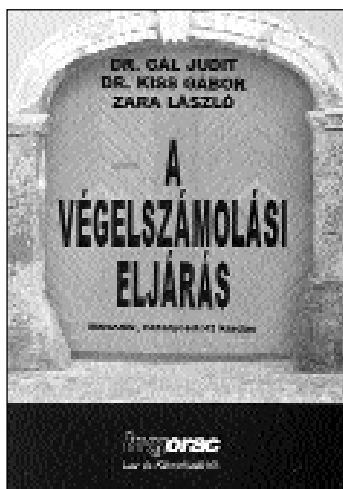
Az immáron harmadik alkalommal megjelenő *Munkajogi kézikönyv* számos jogszabályváltozást foglal magába, amelyek ismeretének hiánya jelentős zavarokat okozhat.

A kézikönyv újabb, átdolgozott kiadását eredményezte többek között, hogy

- módosultak a munkaerő-kölcsönzés egyes szabályai;
- változtak az uniós csatlakozással összefüggésben egyes szociális és egészségügyi-munkaügyi törvényekben foglalt rendelkezések;
- a Munka Törvénykönyve szabályai kiegészültek a távmunkavégzés szabályaival, továbbá ezzel összefüggésben számos egyéb munkaügyi törvény is módosult.
- Az európai uniós csatlakozással összefüggésben külön törvény állapította meg egyes foglalkoztatással összefüggő törvények módosítását, majd utóbb egy újabb törvény újra módosította a foglalkoztatási törvényt.
- Ezekon kívül a korábbi gyakorlat szerint év végén módosultak a kamatra, a járulékalapra stb. vonatkozó összegszerű és egyéb rendelkezések is.

A kézikönyv a legfrissebb joggyakorlatot is tartalmazza.

Ára: **6600 Ft**

Új kiadvány!

A végelszámolási eljárás

Második, hatályosított kiadás

Szerzők: **Dr. Gál Judit, Dr. Kiss Gábor, Zara László**

A végelszámolásról szóló kézikönyv első kiadását 2001 márciusában zártuk le. Az azóta eltelt időszakban a végelszámolás szabályaiban jelentős módosulás ugyan nem történt, a kapcsolódó jogterületeken azonban gyökeresen átformálódott a jogszabályi környezet. Alapvetően megváltozott a hivatالبóli törles eljárási rendje, megszülettek a vagyonszervezés előírásai, számos változás lépett hatályba a csődtörvény és a cégtörvény szabályaiban.

Az ítéltáblák felállításával egy új bírósági felelősségi szint jött létre, s a táblák végelszámolással kapcsolatos döntései meghatározóak a joggyakorlat alakulása terén.

A szerzők a könyv új kiadását a hatályos jogszabályokra tekintettel frissítették, továbbá elemzik az új jogintézmények végelszámolással összefüggő kérdéseit és a lehető legrészletesebben kitérnek a bírói gyakorlatra, különös tekintettel az ítéltáblák és a Legfelsőbb Bíróság által e témakörben hozott határozatokra.

A kötetben az adójogszabályok végelszámolásra vonatkozó hatályos szabályai is szerepelnek és aktuális iratminták is találhatók.

A kiadványt ajánljuk a gazdasági jog területén működő jogászok és végelszámolóként kijelölt cégek számára, továbbá azon cégeknek, amelyek elhatározták végelszámolással történő, jogutód nélküli megszűnésüket és szeretnék megismerni az ehhez szükséges összes információt.

Ára: **5200 Ft**

Megrendelésüket a következő címre szíveskedjenek küldeni:

HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. • 1384 Budapest, Pf. 797 • Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600

Könyvesbolt címe: 1137 Budapest, Radnóti Miklós utca 2. • Telefon: 329-2672

Internet: www.hvgorac.hu • E-mail: hvgorac@hvgorac.hu